

Република Северна Македонија
Министерство за финансии

**НАЦРТ ПОГЛАВЈЕ 5 - СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ
ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ
2023-2025 ГОДИНА**

декември, 2022 година

Содржина

2.	Реализација на препораките од Заедничките заклучоци	2
5.	Структурни реформи во 2023-2025 година.....	5
5.1	Актуализација на трите главни пречки за конкурентност и инклузивен раст, како и поврзани структурни реформски мерки.....	5
1)	Зајакнување на човечкиот капитал за инклузивен развој.....	5
Мерка 1:	Понатамошен развој на системот на квалификации	10
Мерка 2:	Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд	15
Мерка 3:	Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица.....	20
Мерка 4:	Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ) (во процес на ажурирање).....	23
2)	Поттикнување зелена транзиција.....	27
Мерка 5:	Промовирање на обновливи извори на енергија	28
Мерка 6:	Подобрување на енергетската ефикасност.....	33
Мерка 7:	Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ (во процес на ажурирање).....	36
Мерка 8:	Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад (во процес на ажурирање).....	40
3)	Подобрување на конкурентноста на домашните претпријатија, нивната интеграција во глобални вредносни синџири и формализација на економијата.....	45
Мерка 9:	Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10.....	51
Мерка 10:	Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги.....	53
Мерка 11:	Рационализирање на употребата на парафискалните давачки	56
Мерка 12:	Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија (во процес на ажурирање).....	58
Мерка 13:	Финансиска поддршка на Роми претприемачи.....	60
Мерка 14:	Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош	62
Мерка 15:	Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа	64
Мерка 16:	Поддршка за развој на иновациониот еко систем	67
Мерка 17:	Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија	73
Мерка 18:	Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи.....	75
5.2	Анализа на пречките во другите области и поврзаните структурни реформски мерки	80
Мерка 19:	Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП.....	81
5.3	Структурни реформи по области.....	85
Прилог 1.	Преглед на податоци	86
Прилог 2.	Врски помеѓу реформските мерки и релевантни документи	105
Прилог 2а.	Врски помеѓу реформските мерки во областите на Програмата за економски реформи, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицискиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти	124
Прилог 4:	Индикатори на резултатите на структурните реформи по области	129

2. Реализација на препораките од Заедничките заклучоци

Имплементацијата на препораките од Заедничките заклучоци усвоени на Економско – финансискиот дијалог на 24 мај 2022 година е заклучно до 31 декември 2022 година. Финалниот статус на реализацијата на препораките ќе биде објавен во поглавје 2 од ПЕР 2023-2025 година.

Заеднички заклучоци - Насоки за политики со препораки	Предвидени активности и Надлежни институции
Заеднички заклучок 1: Доколку е потребно, да се искористи расположливиот фискален простор во Буџетот за 2022 година за да се ублажи потенцијалното влијание на негативните шокови преку насочена поддршка за ранливите домаќинства и деловните субјекти; да се предвиди во среднорочниот фискален план и Буџетот за 2023 година постепено враќање на соодносот на примарниот дефицит и БДП на нивото од пред кризата (2019 година). Да се формира централна единица за управување со јавни инвестиции во Министерството за финансии и да се обезбеди нејзино правилно функционирање. Во согласност со Стратегијата за реформа на даночниот систем, да се дизајнираат сеопфатни даночни реформи и нацрт-законски измени кои придонесуваат за зголемување на приходите преку проширување на даночната основа и забрзување на дигиталната трансформација на Управата за јавни приходи.	
П 1: Доколку е потребно, да се искористи расположливиот фискален простор во Буџетот за 2022 година за да се ублажи потенцијалното влијание на негативните шокови преку насочена поддршка за ранливите домаќинства и деловните субјекти; да се предвиди во среднорочниот фискален план и Буџетот за 2023 година постепено враќање на соодносот на примарниот дефицит и БДП на нивото од пред кризата (2019 година).	1. Подготовка на предлог мерки за поддршка на ранливи домаќинства и деловни субјекти 2. Подготовка на фискална стратегија за периодот 2023-2025, со изгледи до 2027 година Надлежна институција: Министерство за финансии
П 2: Да се формира централна единица за управување со јавни инвестиции во Министерството за финансии и да се обезбеди нејзино правилно функционирање.	1. Измена на актите за организација и систематизација на МФ заради формирање на Сектор за управување со јавни инвестиции; рок: ноември 2022 г. 2. Екипирање на Секторот за управување со јавни инвестиции (со прераспределба на вработени и нови вработувања); рок: јуни 2023 г. 3. Спроведување на обуки за вработените во Секторот за управување со јавни инвестиции за проценка и следење на јавни инфраструктурни проекти Надлежна институција: Министерство за финансии
П 3: Во согласност со Стратегијата за реформа на даночниот систем, да се дизајнираат сеопфатни даночни реформи и нацрт-законски измени кои придонесуваат за зголемување на приходите преку проширување на даночната основа и забрзување на дигиталната трансформација на Управата за јавни приходи.	1. Подготовка на нацрт Концепт на реформи на даночната политика во сегментите на данокот на добивка, данокот на личен доход и данокот на додадена вредност 2. Одржување серија на јавни дебати за претставување на нацрт Концептите пред бизнис секторот, академската заедница, невладиниот сектор, експертската јавност и политичките партии 3. Финализирање на Концептите и нивно транспонирање во измени и дополнувања на Законот за добивка, Законот за личен доход, Законот за додадена вредност и останати законски и подзаконски акти Надлежна институција: Министерство за финансии
Заеднички заклучок 2: Да се поднесе на усвојување до Собранието новиот Закон за јавно-приватно партнерство (ЈПП) и да се обезбеди негово спроведување, вклучувајќи воспоставување на целосно функционален Регистар за ЈПП. Да се обезбеди централен мониторинг на сите фискални ризици поврзани со државните претпријатија, ЈПП и единиците на локалната самоуправа од страна на Министерството за финансии. Да се спроведе новиот Закон за буџет веднаш по усвојување од Собранието и преземање на потребните законодавни и организациски чекори за му се овозможи на новиот Фискален совет да започне со работа.	
П 4: Да се поднесе на усвојување до Собранието новиот Закон за јавно-приватно партнерство (ЈПП)	Усвојување на Законот за јавно приватно партнерство и воспоставување на Регистар за ЈПП

и да се обезбеди негово спроведување, вклучувајќи воспоставување на целосно функционален Регистар за ЈПП.	Надлежна институција: Министерство за економија
П 5: Да се обезбеди централен мониторинг на сите фискални ризици поврзани со државните претпријатија, ЈПП и единиците на локалната самоуправа од страна на Министерството за финансии.	1. Работењето на државните јавни претпријатија на централно ниво, и нивното следење од страна на Министерството за финансии е регулирано во Законот за јавни претпријатија и Законот за трговски друштва 2. Следење на одредбите од делот VIII Финансиска нестабилност од Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа дел IV Задолжување Надлежна институција: Министерство за финансии
П 6: Да се спроведе новиот Закон за буџет веднаш по усвојување од Собранието и преземање на потребните законодавни и организациски чекори за му се овозможи на новиот Фискален совет да започне со работа.	Воспоставување и функционирање на Фискалниот совет Надлежна институција: Министерство за финансии
Заеднички заклучок 3: Внимателно да се процени и анализира движењето на цените и земјата да биде подготвена за затегнување на монетарната политика, доколку е потребно, за да се зачува стабилноста на цените на среден рок. Да се одржува транспарентно и прецизно прикажување за квалитетот на средствата и нивно соодветно обезбедување, понатамошно намалување на институционалните и законските пречки со цел забрзување и ефективно решавање на нефункционалните заеми, сите релевантни институции да продолжат со намалување на јазовите во податоци особено во однос на секторот на недвижности и дополнително да се спроведат мерки за промовирање на улогата на локалната валута. Да се зачува независноста на НБРСМ при извршување на нејзините клучни законски задачи, вклучувајќи ги и вработените, во согласност со Законот за Народната банка, и за таа цел да се исклучи НБРСМ од опфатот на новиот Закон за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор.	
П 7: Внимателно да се процени и анализира движењето на цените и земјата да биде подготвена за затегнување на монетарната политика, доколку е потребно, за да се зачува стабилноста на цените на среден рок.	Извршено е постепено зголемување на основната каматна стапка на Народната банка, четири пати во периодот април – јули Надлежна институција: Народна Банка на РСМ
П 8: Да се одржува транспарентно и прецизно прикажување за квалитетот на средствата и нивно соодветно обезбедување, понатамошно намалување на институционалните и законските пречки со цел забрзување и ефективно решавање на нефункционалните заеми, сите релевантни институции да продолжат со намалување на јазовите во податоци особено во однос на секторот на недвижности и дополнително да се спроведат мерки за промовирање на улогата на локалната валута.	1. Измени и дополнувања на Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик 2. Воведување на стапка на противцикличниот заштитен слој на капиталот на банките за изложеностите во Република Северна Македонија 3. Државниот завод за статистика работи на изработка на индекс на цени на недвижности 4. Промени во стапките за задолжителна резерва на банките Надлежна институција: Народна Банка на РСМ
П 9: Да се зачува независноста на НБРСМ при извршување на нејзините клучни законски задачи, вклучувајќи ги и вработените, во согласност со Законот за Народната банка, и за таа цел да се исклучи НБРСМ од опфатот на новиот Закон за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор.	Министерството за информатичко општество и администрација достави мислење, образложи Решение на Уставниот суд и посочи дека нема потреба НБРСМ да се исклучи од опфатот на Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор, бидејќи не се доведува во прашање самостојноста и независноста на Народната банка Надлежна институција: Министерство за информатичко општество и администрација
Заеднички заклучок 4: Да се користи листата со мапирани парафискални давачки за да се проценат, оптимизираат и рационализираат парафискалните давачки на централно и локално ниво. Да продолжи дигитализацијата на јавните услуги за деловните субјекти и граѓаните преку надградба и унапредување на користењето на е-порталите за услуги. Да се донесе сеопфатна нова Стратегија и Акциски план за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година и да се обезбеди високо ниво на политичка посветеност од страна на сите институции релевантни за координација и имплементација.	
П 10: Да се користи листата со мапирани	1. Предлог за правна, институционална и техничка рамка

парафискални давачки за да се проценат, оптимизираат и рационализираат парафискалните давачки на централно и локално ниво.	за да се обезбеди транспарентност и предвидливост на парафискалните давачки врз основа на најдобрите ЕУ практики 2. Креирање на методологија за оптимизирање и консолидација на парафискалните давачки Надлежна институција: Министерство за економија
П 11: Да продолжи дигитализацијата на јавните услуги за деловните субјекти и граѓаните преку надградба и унапредување на користењето на е-порталите за услуги.	Продолжување со процесот на дигитализација на јавните услуги Надлежна институција: Министерство за информатичко општество и администрација
П 12: Да се донесе сеопфатна нова Стратегија и Акциски план за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година и да се обезбеди високо ниво на политичка посветеност од страна на сите институции релевантни за координација и имплементација.	Изготвување и доставување во Владата на РСМ Информација за назначување претседавач, членови и заменици членови на ново Координативно тело одговорно за координирање на изработката и спроведувањето на Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023 – 2025 година Надлежна институција: Министерство за труд и социјална политика
Заеднички заклучок 5: Да се зголеми бројот на вработени и техничкиот/инженерскиот капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика. Во согласност со заложбите од Зелената агенда за Западен Балкан: Да се усвојат и спроведат законските акти за енергетска ефикасност, вклучително и подзаконските акти на Законот за енергетска ефикасност. По развојот и усвојувањето на правната и регулаторната рамка, да се формира предвидениот Фонд за енергетска ефикасност.	
П 13: Да се зголеми бројот на вработени и техничкиот/инженерскиот капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.	Објавување јавни огласи за: Советник за енергетска ефикасност во згради, Помлад соработник за следење на стратешки документи во енергетиката и Помлад соработник за биогорива. Надлежна институција: Министерство за економија
П 14: Во согласност со заложбите од Зелената агенда за Западен Балкан: Да се усвојат и спроведат законските акти за енергетска ефикасност, вклучително и подзаконските акти на Законот за енергетска ефикасност.	Донесување на следните правилници: Правилник за енергетски карактеристики на згради, Правилник за енергетска контрола на згради, Правилник за енергетска контрола на големи трговци, Правилник за означување на производи кои користат енергија Надлежна институција: Министерство за економија
П 15: По развојот и усвојувањето на правната и регулаторната рамка, да се формира предвидениот Фонд за енергетска ефикасност.	Формирање на Фонд за енергетска ефикасност Надлежна институција: Министерство за финансии
Заеднички заклучок 6: Да се развие нова регулатива за стручно образование и обука (СОО) со фокус на инклузијата, потребите на пазарот на труд и нова формула за финансирање на СОО, како и да се обезбеди годишен извештај за подобрување на високото образование, вклучувајќи препораки за нова формула за финансирање на високо образование. Да се продолжи со напорите за зајакнување на пристапот до активните политики на пазарот на трудот, особено за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи состојби. Понатамошно зајакнување на капацитетот и соработката помеѓу агенциите за вработување и центрите за социјална работа, како и институциите за образование и обука за обезбедување интегрирани услуги и мерки за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот.	
П 16: Да се развие нова регулатива за стручно образование и обука (СОО) со фокус на инклузијата, потребите на пазарот на труд и нова формула за финансирање на СОО, како и да се обезбеди годишен извештај за подобрување на високото образование, вклучувајќи препораки за нова формула за финансирање на високо образование.	1. Подготовка на: Закон за стручно образование и обука и Закон за средно образование. Со новите законски решенија ќе се овозможи: хармонизација со Законот за основно образование, инклузивност, дуално образование, воспоставување на Регионални центри за стручно образование и обука, партиципативност на учениците во работата на училиштата, механизми за соработка со бизнис заедниците и сл 2. Примена на нова формула за СОО 3. Годишен извештај од Националниот совет за високо образование 4. Донесување Уредба за мерила и критериуми за

	финансирање на високото образование Надлежна институција: Министерство за образование и наука
П 17: Да се продолжи со напорите за зајакнување на пристапот до активните политики на пазарот на трудот, особено за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи состојби.	Донесување и спроведување на Оперативен план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2022 година, со мерки за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи состојби Надлежна институција: Министерство за труд и социјална политика
П 18: Понатамошно зајакнување на капацитетот и соработката помеѓу агенциите за вработување и центрите за социјална работа, како и институциите за образование и обука за обезбедување интегрирани услуги и мерки за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот.	1. Подготовка на водич, протоколи или други релевантни инструменти за подобрување на соработката за вклучување на корисниците на гарантиран минимален помош на пазарот на трудот. 2. Организирање обуки за вработените од центрите за вработување и центрите за социјална работа 3. Спроведување на мерката Втора шанса во соработка со центарот за образование на возрасни и образовните установи Надлежна институција: Министерство за труд и социјална политика

5. Структурни реформи во 2023-2025 година

(За поврзаноста на мерките на структурни реформи со клучните структурни предизвици (објавени во Оценката на ЕК за ПЕР 2022-2024), Упатството за политики за ПЕР 2022, Пакетот за проширување 2022, Целите за одржлив развој 2020-2030, Европскиот Зелен Договор/Зелената Агенда за Западен Балкан, Европската Дигитална Агенда/Дигиталната Агенда за Западен Балкан и ИПА III проектите кои што ги подржуваат реформите, види повеќе во Прилог 2.

За поврзаноста на мерките на структурни реформи со областите на Програмата за економски реформи, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицискиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти, види повеќе во Прилог 2а.)

5.1 Актуализација на трите главни пречки за конкурентност и инклузивен раст, како и поврзани структурни реформски мерки

Клучните предизвици на Северна Македонија на патот кон достигнување пристојно ниво на конкурентност и инклузивен раст се: 1) зајакнување на човечкиот капитал за инклузивен развој, 2) потхранување на зелената транзиција и 3) подобрување на конкурентноста на домашните претпријатија, нивната интеграција во глобалните синџири на вредност и формализација на економијата.

Идентификувани во претходната ПЕР 2022-2024, тие остануваат релевантни и се во согласност со забележаните предизвици во рамките на Оценката на ЕК за ПЕР 2022-2024, што се однесува на а) Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на вработеноста и ублажување на неусогласеноста на вештините, б) Подобрување на конкурентноста на домашните компании, вклучително и интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија и в) Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија.

1) Зајакнување на човечкиот капитал за инклузивен развој

Квалитетот на човечкиот капитал како основен составен дел на секој модел на раст има суштинска улога во обезбедувањето одржлив и инклузивен развој. Еден од темелите во развојот на човечкиот капитал е квалитетот на образовниот систем и неговата способност да се прилагоди на потребите на пазарот на труд. Македонскиот образовен систем не ги снабдува младите луѓе со клучните способности – вештини и знаење – коишто се барани за понудените работни места. Разидувањата помеѓу образовните резултати и потребите на пазарот на труд го продолжува периодот на премин од училиште на работа, ја потхранува неформалната економија и го поттикнува раселувањето. Македонските власти значително ги подобрија политиките во образовниот систем, а некои политики и практики се усогласени со оние на земјите членки

на ЕУ. На пример, новите училишни и програми на стручните училишта повеќе се насочени кон развојот на способности коишто ќе ги подготват учениците да се приклучат на пазарот на труд.

Македонската влада направи чекори кон распространување на опфатот на предучилишното образование и зголемување на учеството во основното образование, што ја издигна земјата на рамништата на коишто се земјите членки на ЕУ. Заклучно со 2018 година, земјата имаше речиси сеопфатна стапка од 98,8% на запишување во основно образование, 88,5% на запишување во нижо средно и 71,% на запишување во вишо средно образование. Сепак, бруто-стапката на запишување во вишо средно образование и натаму е пониска во споредба со земјите од Западен Балкан и ЕУ (UIS, 2020). Вложени се напори за развој на нова национална оценка за учењето на учениците како обид да се намали учеството на отпишаните ученици. Ова доведе до одредено подобрување во резултатите на ПИСА, но оценките на земјата за читање и математика се уште се нешто пониски од просекот за земјите од Западен Балкан и далеку под просекот на ЕУ. С.Македонија има големо учество на ученици кои не ги достигнуваат дури ни основните рамништа во читање (55%) и математика (61%), што е значително повисоко отколку просеците на ОЕЦД од 23% во читање и 22% во математика (OECD, 2020b). Овие бројки имаат импликации врз долгорочниот економски развој на земјата затоа што на учениците без основни вештини им е тешко да добијат добро платена и поисплатлива работа. Но, треба да се напомене дека учеството на учениците со послаби резултати во двете области е намален за најмалку 9 п.п. помеѓу 2015 и 2018 година (OECD, 2020b). Меѓутоа, разидувањата во образовните можности и резултати и натаму опстојуваат кај децата од социо-економски загрозените семејства, како и кај оние кои живеат во руралните средини и припаѓаат на етничките малцинства (OECD, 2019).

Во високото образование исто така се спроведени реформи во последните две години, како што се воведувањето агенции и политики насочени кон подобрување на неговиот квалитет, правичност и важност за пазарот на труд. Во изминатата декада, бројот на години поминати во македонскиот образовен систем е зголемен на 13,5, што е малку пониско од просекот од 14,8 години на земјите од Западен Балкан и далеку пониско од просекот од 16,6 години во ЕУ (UIS, 2020). Дополнително, бруто-стапката на запишување во високото образование порасна на 43% во 2018 година, но и покрај тоа е пониска од просекот од 52% во земјите од Западен Балкан и просекот од 70% во земјите од ЕУ (UIS, 2020). Земјата усвои Стратегија за образованието со акциски план за периодот 2018–2025 година, којашто има поставено клучни цели за високото образование, главно насочени кон унапредување на содржината на програмите, усогласување на системот со позитивните практики низ Европа и зголемување на способноста за вработување на дипломираните студенти. Меѓутоа, државната финансиска помош за образованието е недоволна и земјата има потреба од подобра координација меѓу економијата и образовниот сектор. По 2018 година, владата исто така усвои и нов Закон за високо образование, кој воведе поголема институционална автономија на универзитетите; подемократски, потранспарентни и поправични постапки, како и владино учество; и посилни мерки за обезбедување квалитет (Eurymedice, 2021).

Во поглед на пазарот на труд, воведена е аналитичка рамка за неусогласеност на вештините којашто ја оценува неусогласеноста помеѓу понудата и побарувачката врз основа на податоците од Анкетата за работна сила, како и анализата на базата на податоци за слободни работни места и анкетата за бараните работни вештини на Агенцијата за вработување. Во периодот 2015–2019 година, стапката на невработеност опадна кај вработените со сите степени на образование, а особено меѓу лицата со средно образование (Eurostat, 2021). Во 2019 година, стапката на невработеност беше повисока кај лицата со основно образование (23,4%) отколку кај лицата со средно (16,6%) и лицата со високо образование (14,3%). Растот на вработеноста во 2018 и 2019 година главно беше придвижен од растот на вработеноста кај лицата со средно и високо образование (WIIW/World Bank, 2020). Лицата со основно образование е поверојатно да бидат невработени, а се и под повисок ризик да бидат вработени во неформалниот сектор. Анализата за неусогласеност на вештините откри дека 22,2% од вработените со високо образование во возрасната група од 15–64 години биле преквалификувани за своите работни места во 2017 година бидејќи работеле на работни места за коишто се барале половични вештини. Покрај тоа, учеството на вработените со вишо средно образование во основните занимања истата година изнесуваше 14,3% (ETF, 2019). Друга студија за стручното образование спроведена во 2014–15 покажува дека постои лоша поврзаност на вештините и работните места во раната кариера на младите дипломци.

Понатаму, таа укажува дека околу 45% од вработените дипломци со стручно образование се соочуваат со отстапување на нивните вештини и подрачје на изучување со барањата за нивното работно место. Подобрувања се направени во образовниот систем во последните години за унапредување на усогласеноста на вештините, како што е воведување на мрежен преглед на работните места за младите луѓе да бидат информирани за кариерни изгледи на некои занимања и дејностите на среден рок (ILO, 2018).

Еден од главите предизвици на земјата во поглед на развојот на пазарот на труд е преминот од училиште на работа. Стапката на вработеност на младите во С.Македонија, слично како и во многу земји членки на ЕУ, е повисока од вкупната стапка на невработеност, но стапките во С.Македонија се алармантни. Друг проблем со којшто се соочуваат младите е дека тие често се приклучуваат на пазарот на труд со договори на определено време (World Bank, 2020b) и условите за работа се доста нестабилни и неизвесни. Постојат планови за скратување на периодот на автоматско претворање на договорот на определено време во договор на неопределено време од пет години на шест месеци, но влијанието на ваквата значителна промена може да не биде позитивно затоа што пробниот период во другите земји не е многу пократок, а исто така во голема мера зависи и од ригидноста на договорите на неопределено време и степенот на заштита на работниот однос. Со цел да се зголеми степенот на вработување на младите, проект за двојно стручно образование започна во 2017 година, кој се заснова на новореформираниите модулари програми и Европскиот кредитен систем за стручно образование. Спроведувањето започна во учебната 2019–20 година во сите стручни училишта за 52 струки и се верува дека овој проект има потенцијал да ги подобри вештините и вработувањето на идните дипломци.

Еден од најбитните приоритети за следниот период е реформата на системот за образование на возрасни, особено воспоставувањето на системот за валидација за неформално и информално учење. Системот за валидација на неформалното и информалното учење ќе овозможи стекнување на квалификации за лица без или со низок степен на квалификација, што ќе овозможи нивно учество на пазарот на трудот, со крајна цел намалување на невработеноста во државата. Воспоставувањето на системот за валидација за неформално и информално учење е насочено кон подобрување на видливоста и транспарентноста на вештините и компетенциите на работната сила на пазарот на трудот на која и недостасуваат квалификувани работници.

Македонската рамка на квалификации е особено важна бидејќи има за цел да ги интегрира и координира образовните потсистеми и да ја подобри транспарентноста, пристапот, напредокот и квалитетот на квалификациите во однос на пазарот на труд и граѓанското општество.

Оваа реформа ќе донесе придобивки за сите засегнати страни. Прво, работодавачите и стопанските комори ќе можат да ги гледаат видовите на квалификации кои постојат во Северна Македонија и да имаат доверба во дипломите и уверенијата што се издаваат за квалификациите потребни за вработување. Второ, претпријатијата можат да ги користат квалификациите засновани на македонската рамка на квалификации за да ги подобрат вештините на своите вработени и/или да подготват програми за обука за квалификации кои се дел од рамката и кои може да се проверат според одредени критериуми. Агенцијата за вработување може да ги искористи квалификациите од македонската квалификациска рамка за подобрување на вештините на невработените лица, преку креирање активни програми кои ќе ја зголемат нивната конкурентност на пазарот на трудот.

Социјална заштита и инклузија. Според последните податоци објавени од Државниот завод за статистика од Анкетата за приходи и услови за живеење во 2020 година, стапката на сиромаштија во Северна Македонија е висока и изнесува 21,8% (односно 451.900 лица). Џини коефициентот (мерка за нееднаквоста на приходите) се зголеми во однос на 2019 година и изнесува 31,4%. Ова ги исполни очекувањата дека пандемијата ќе ја влоши релативната сиромаштија и нееднаквоста во приходите, но во многу мала мера, меѓу другото, поради владините мерки насочени кон категориите со пониски приходи.

Анализирано по типови на домаќинства, стапката на сиромаштија на домаќинствата составени од двајца возрасни со две издржувани деца во 2020 година изнесува 20,7%. Стапките на сиромаштија според статусот на најфреквентна економска активност бележат намалување во однос на претходната година. Според тоа, стапката на сиромашни вработени, сиромашни пензионери, сиромашни невработени и стапката на неактивни лица изнесува 7,9%, 7,0%, 45,1% и 32,5%, соодветно. Во подолг временски

период, зголемувањето на пензиите и социјалната помош, но и на вработеноста и минималната плата доведоа до подобрување на приходите на најсиромашниот сегмент од населението. Ваквите мерки имаа позначајно влијание првенствено врз сиромаштијата кај постарите лица, додека кај децата и младите е забележан пораст на сиромаштијата. Според податоците од Анкетата за приходи и услови за живеење, децата и младите се најпогодената популациона група кога станува збор за влијанието на пандемијата врз приходите на домаќинствата и сиромаштијата.

Во 2022 година беа преземени дополнителни мерки насочени кон поранливите групи на население со цел да се ублажат последиците од економско-енергетската криза и високиот раст и високата нестабилност на цените на примарната енергија и неенергетските производи предизвикани од ескалацијата на Руско-украински конфликт.

Лаекен индикатори за сиромаштијата и социјалната исклученост, 2013-2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Стапка на сиромашни лица, % од населението	24,2	22,1	21,5	21,9	22,2	21,9	21,6	21,8
Мажи	24,6	22,3	21,5	22,1	22,4	21,8	21,1	21,7
Жени	23,9	21,9	21,5	21,6	22,0	22,0	22,0	21,9
Според возраст								
0-17	30,9	29,0	28,6	28,6	29,9	29,3	27,8	30,3
18-64	23,6	21,4	20,7	21,3	21,1	21,2	21,2	21,1
65 и повеќе	16,5	14,5	14,5	14,5	16,1	14,6	14,8	13,4
Според најфреквентниот статус на економската активност								
Вработени	11,1	9,8	8,9	9,0	9,0	8,8	8,5	7,9
Невработени	43,7	40,5	39,7	41,1	38,7	41,9	41,7	45,1
Пензионери	10,9	8,4	7,3	7,1	7,7	7,9	7,7	7
Други неактивни лица	29,2	26,1	26,7	29,4	32,1	31,1	32,9	32,5
Според издржувани деца во домаќинството								
Домаќинство без издржувани деца	19,5	16,5	14,1	14,2	12,8	12,7	13,6	13,1
Домаќинство со издржувани деца	26,5	25,0	25,3	26,0	27,5	27,2	26,2	27,2
Број на лица кои живеат под прагот на сиромаштијата, во илјади	500,4	457,2	445,2	453,2	460,3	455,1	448,1	451,9
Праг на сиромаштија за самечко домаќинство, годишен еквивалентен приход во денари	70.275	71.925	78.362	82.560	90.120	97.000	100.643	110.000
Праг на сиромаштија за четиричлено домаќинство (2 возрасни и 2 деца помали од 14 години), годишен еквивалентен приход во денари	147.578	151.043	164.560	173.376	189.525	203.700	211.351	231.210
Стапка на сиромашни лица пред социјални	41,0	41,7	40,5	41,6	40,7	40,8	41,1	42,1

трансфери и пензии, % од населението								
Стапка на сиромаштијата пред социјалните трансфери со вклучени пензии, % од населението	26,8	24,8	24,8	25,7	25,9	25,7	25,7	25,7
Нерамномерна распределба на приходите, S80/S20 квинтилен сооднос на приходи, %	8,4	7,2	6,6	6,6	6,4	6,2	5,6	5,9
Нерамномерна распределба на приходите, коефициент Цини, %	37,0	35,2	33,7	33,6	32,5	31,9	30,7	31,4

Извор: ДЗС

Сепак, стапката на сиромаштија кај невработените, која изнесува 45,1%, е зголемена во однос на претходните години. Токму затоа, активирањето на корисниците на системот на социјална заштита и нивното вклучување на пазарот на трудот е од исклучителна важност. Во таа насока, неопходно е да се поттикне развој на програми кои овозможуваат активирање и професионална рехабилитација на ранливите групи граѓани, а особено на младите, што би придонело за зголемување на нивното учество на пазарот на трудот, а со тоа и излез од магичниот круг на сиромаштијата и социјалната исклученост.

Во Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија во септември 2022 година се евидентирани 112.464 невработени лица, од кои 65.516 се без основно или средно образование, а 10.332 се со незавршено средно образование. Лицата без завршено основно образование не можат да учествуваат во активни мерки за вработување или програми за стручно образование и обука поради законски ограничувања. Во овој контекст, недостасуваат механизми за валидација на вештините стекнати по напуштањето на формалното образование. Меѓу последиците од ваквите ситуации е и големата неформална „сива“ економија, која „вработува“ луѓе кои немаат доволно формални квалификации и кои работат надвор од регулираниот пазар на труд.

Недостигот на услуги и даватели на услуги кои ќе ги поддржат корисниците во процесот на професионална интеграција за време на транзицијата кон отворениот пазар останува предизвик. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија неодамна започна да обезбедува услуги за поддршка при вработување (психо-социјална и менторска поддршка) за корисниците на ГМП кои треба да го олеснат вклучувањето на ранливите групи на пазарот на трудот.

Младинската гаранција продолжи да се спроведува, а со теренските активности кои беа спроведени во партнерство со младинските организации, особено беа насочени младите, членови на семејства корисници на ГМП. Помеѓу април и јули 2022 година, 4.475 лица биле регистрирани во системот под гаранција за млади, од кои 52% биле жени, 6,6% Роми, 72% млади лица под 24 години. Од вкупниот број на лица кои влегле во гаранција за млади, 1.955 лица или 44% имале успешно излегување од програмата во период од 4 месеци (1.725 лица се вработиле, а 230 лица биле вклучени во една од активните мерки за вработување насочени кон зголемување на вработливоста).

Дополнително, со цел да се намали социјалната исклученост кај одредени категории на лица, продолжи развојот на социјалните услуги според потребите на корисниците и според локалните околности, што значи обезбедување квалитетни и иновативни социјални услуги достапни во местото на живеење на корисникот, со цел да се спречи институционализацијата и социјалната исклученост.

Во моментот, согласно Законот за социјална заштита, лиценцирани се 69 даватели на социјални услуги, наспроти 20 даватели во 2020 година, кои даваат услуги на околу 3.200 корисници. Најголем дел од новите услуги се услуги во домот, главно за стари лица, но и лична асистенција за лица со попреченост.

Овој број се очекува да се зголеми, со покривање на лиценцирани даватели на услуги од сите категории, со што ќе се зголеми покриеноста на корисниците со пристап до потребните услуги во нивната заедница.

Здравствен сектор. Неодамнешните основни извештаи (СЗО и Светска банка) содржат споредби на здравствените индикатори со регионалните и балканските земји - споредбите на ЕУ се вклучени за да обезбедат индикација за растојанието што треба да го помине земјата како аспират за членка на ЕУ.

ТАБЕЛА: ИНДИКАТОРИ И СПОРЕДБИ

Индикатор	Северна Македонија	Европска Унија
Очекуван животен век при раѓање	75,9 (2018)	83,6 (2018)
Просечна возраст	39,1	43,1
Население 65+	14,5	20,0
Стапката на матернална смртност	7,0 (2017)	6,0 (2017)
Стапка на смртност на доенчиња	5,3(2019)	3,5 (2018)

Извор: СЗО, Светска Банка, УНИЦЕФ

Незаразните болести (НКБ) сочинуваат околу 95% од сите смртни случаи: кардиоваскуларните болести (61%) и ракот (21%) се главните придонесувачи со дијабетесот и хроничните респираторни заболувања кои сочинуваат најголем дел од уделот. Зголемувањето на незаразните ја намалува социјалната и економската отпорност. Ова за возврат ќе го зголеми ризикот од сиромаштија и социјална исклученост и ќе претставува долгорочни општествени предизвици за фискалната одржливост преку многу механизми. Според извештајот Систематска дијагностика за земјата на СБ, Северна Македонија може да губи околу 19.900 продуктивни години годишно поради предвремени смртни случаи од НЗБ. НЗБ исто влијаат на јавната потрошувачка, така што, на пример, секоја година повеќе од 1 процент од БДП се троши за бенефиции за попреченост и платено боледување.

Имајќи предвид дека населението старее, што се одразува на здравствената организација и трошењето на истата, а поради тоа што медицинската нега е ориентирана кон хоспитализација поради неразвиената примарна здравствена заштита, за да се надминат овие предизвици на здравствениот систем, неопходно е да се направат соодветни реформи, со цел да се оптимизира користењето на ресурсите и да се зголеми ефективностa на расходите за јавно здравје.

Начини на коишто би можел да се зголеми квалитетот на човечкиот капитал вклучуваат:

- финализирање на развојот на национална оценка и поставување национални цели за подобрување на резултатите од учењето на учениците;
- воспоставување јасни буџети за модернизација на образовниот систем и поддршка на спроведувањето на реформски политики;
- следење на вработувањето на дипломците вклучени во проектот за стручно образование, како и вклученоста на вработените и самовработените лица во процес на постојано учење;
- продолжување на подобрувањето на работните услови и осмислување мерки и активности за справување со неформалната економија и
- трансформирање на здравствените услуги во насока на превенција и контрола на хронични заболувања.

Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, а деталите за спроведувањето се прикажани во табела 11.

Нашите напори се насочени кон решавање на празнините во развојот на човечкиот капитал кои започнуваат рано и се прошируваат со текот на времето. Образовниот систем е должен на учениците да им ги обезбеди условите што им се потребни за успешно да го завршат секое образовно ниво и да преминат на следното.

Со цел да се поддржи инклузивноста во образованието, постојните државни основни училишта се трансформираат во основни училишта со ресурсни центри, а постоечките посебни паралелки во

основните училишта (вкупно во 23 училишта) продолжуваат да работат како центри за поддршка на учениците со попреченост. Постапката за финализирање на процесот на трансформација на посебните основни училишта во училишта со ресурсни центри е во тек и е во согласност со Законот за основно образование.

Како поддршка на новиот Концепт за основно образование, дигитализирани се материјалите за учење за IV одделение за учебната 2021/2022 година. Создадените содржини беа поставени на платформата за е-библиотека, но истовремено беа испечатени и дистрибуирани вкупно 25.264 учебници. Со дигитализацијата на наставните содржини беа опфатени предметите: мајчин јазик (македонски, албански, турски, српски и босански), историја и општество, математика и природни науки. Покрај тоа, беа изработени придружни материјали како што се видеа, анимации и квизови. Овој процес се заснова на анализа на постојните ресурси во училиштата, по што беа доставени вкупно 39 паметни табли до одредени општини. Дополнително, набавени се и 10.000 таблети за ученици кои немаат сопствен електронски уред. Дел од овие таблети се планира да им бидат доставени на ученици од 4-то и 5-то одделение кои се корисници на образовен додаток, односно спаѓаат во обесправени социјални категории.

Новина во образовните реформи е развојот на ново национално оценување, кое, меѓу другото, ќе помогне да се изградат стратегии за учениците, кои рано го напуштаат образованието и соодветно да се одговори на нивните потреби. Со воведувањето на Националното оценување во трето одделение ќе бидат исполнети условите за изработка и комплетирање на системот за следење и оценување на постигањата на учениците на национално ниво во основното образование. Националното оценување е интегрирано во Законот за основно образование и ја поставува правната рамка за спроведување на националното оценување.

Дел од реформите што се преземаат во средното образование е и формирање на Регионални центри за стручно образование и обука, кои имаат за цел да ја негуваат иновациската култура на регионално и национално ниво. За таа цел, во април 2022 година, официјално беше усвоен Концептот за развој на регионални центри за стручно образование и обука (РЦСОО), во согласност со Стратегијата за образование 2018-2025 година. Концептот започна со спроведување на истражување за образовната понуда и побарувачката за работни вештини на пазарот на трудот. Дополнително, беа одржани консултации со меѓународни и национални засегнати страни. Значењето на размената на информации се спроведува и во рамките на социјалниот дијалог што Министерството за образование и наука го води со бизнис заедницата, стручните училишта и локалните самоуправи. Во изминативе две години преку кампањата „Учи паметно, работи стручно“ се идентификувани локални потреби за одредени стручни профили, кои потоа се дел од уписната политика за средните стручни училишта. Токму во соработка со бизнис заедницата беше потврдена вредноста на концептот на дуално образование. Минатата учебна година во сите средни стручни училишта имавме 97 дуални паралелки со 1.400 ученици во нив. Оваа година имаме над 200 дуални паралелки и 2.700 ученици. Минатата година учествуваа 250 компании, а оваа година на WBL (учење преку работа) учествуваат над 400 компании. Направена е обемна истражувачка работа за потребите и барањата во петте региони - (Скопски, Пелагониски, Источен, Југоисточен и Вардарски), што ќе претставува солидна основа за зајакнување на реформските процеси во областа на стручното образование и обука. Подготвен е нов Закон за стручно образование и обука во соработка со бизнис заедницата, коморите, компаниите, образовните институции, објавен е на јавна консултација, и организирани се 4 (четири) фокус групи со претставници од стручните училишта, општините и социјалните партнери. Согласно новиот Закон кој ќе се донесе во наредниот период, дуалното образование и формирањето на Регионалните центри за стручно образование и обука се уредени во посебни поглавја. Дополнително, новина е воспоставувањето процедури во соработка со компаниите за започнување на нови образовни профили/квалификации, нови наставни програми за стручно образование и обука или редесфинирање на постоечките модули. Како поддршка за новите реформи, Министерството за образование и наука започна со имплементација на ИПА проектот: Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на СОО и образованието за возрасни. Се планира формирање и поддршка на два нови Регионални Центри за стручно образование и обука, дополнително се предвидува развој, надградба и имплементација на процедурите за валидација на неформалното и информалното учење како важен пат кон квалитетот на образованието на возрасните.

развој и имплементација на програми за постсредно образование и усогласување на националните системи за стручно образование и обука и образование за возрасни со EQAVET+.

Согласно Законот за високо образование, Националниот совет за високо образование и научно истражувачка дејност е конституиран и започна со работа во јуни 2021 година. На предлог на Одборот за евалуација на високото образование и во согласност со министерот за образование и наука, Националниот совет за високо образование и научно истражувачка дејност создаде Правилник за стандардите и процедурите за надворешна евалуација и самоевалуација, подготви основи на трудови за кои Министерството надлежно за високото образование обезбедува пристап на наставниците и соработниците избрани на државните универзитети. Утврден е и списокот на релевантни домашни и меѓународни настани, на кои се разгледуваат уметнички изведби во акредитацијата на менторите и области во кои преводите на капиталните дела ќе се сметаат како референтни научни публикации. Националниот совет подготви Правилник за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовната дејност, додека подготовката на Правилник за нормативите и стандардите за основање научни институти и за вршење на научноистражувачката дејност е во завршна фаза. Советот подготвува и Предлог - уредба за мерки и критериуми за стимулирање талентирани студенти и за стипендирање студенти кои постигнуваат натпросечни резултати во студирањето. Во тек е подготовка на Предлог - уредба за утврдување на научно-истражувачките области од третото ниво (области), како дополнување на двете нивоа на Меѓународната франска класификација и предлози за усогласување со Националната класификација на занимања според додавањето на двете нивоа на меѓународната класификација Frascati. Во тек е и изработка на Правилник за содржината на студиските програми согласно Законот за високо образование.

Планирани активности на Националниот совет за периодот 2023-2025 година: изготвување на Правилник со кој се утврдуваат стручните и научните звања, согласно Законот за високо образование, започнување со активности во 2023 година, подготовка на Предлог – национална програма за високо образование, Предлог - национална програма за научно-истражување, Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на високото образование и Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на научно-истражувачка дејност, почнувајќи со овие активности кон крајот на 2024 година.

Во рамките на активностите на Твининг проектот „Понатамошна поддршка за имплементација на Националната рамка на квалификации“ (Понатамошна поддршка за имплементација на Националната рамка на квалификации) со референтен број МК ИПА 17 СО 01 21 развиен е Прирачник за практичари во сите високо образовни институции и институции за средно стручно образование и обука за соодветните теми и прашања. Ќе ги вклучи практичните насоки и препораки, како и инструментите за имплементација и развој на внатрешните и надворешните мерки за обезбедување на квалитет во согласност со целите на политиката, и барањата на НРК, ENEA-QF, ECVET, ECTS, EQAVET, најновите случувања во Болоњскиот процес.

Измените на Законот за НРК се во завршна фаза, релевантните засегнати страни го дадоа своето мислење за нацрт верзијата. Овој Закон е тесно поврзан со Законот за стручно образование и обука во делот на функционалноста на Секторските совети и Советот за СОО во однос на постапката за изработка и донесување на нови стандарди за занимање. Дополнително, во просториите на МОН се обезбедува, се испорачува и тестира ИТ опрема за потребите на НРК.

За оваа мерка надлежно е Министерството за образование и наука.

а. Планирани активности во 2023 година

Планирана активност	Одговорна институција
Усвојување на нов Закон за стручно образование и обука со засебни области за РЦСОО и дуалното образование	Министерство за образование и наука, Центар за СОО
Адаптација и реконструкција на 3 РЦСОО	Министерство за образование и наука, Центар за СОО
Изработка на Стандарди за високообразовни квалификации, пред се за професии од областа на образованието, како што се педагог, психолог,	Универзитети и високообразовните институции; средни стручни училишта; компании

негувател, воспитувач	
Формирање на 5 секторски комисии: за геологија, рударство и металургија, уметност, графички дизајн, шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација	Одборот за националната рамка за квалификации
Донесување на измени на Законот за НРК	Министерство за образование и наука
Подготвителни активности за евалуација и донесување на подзаконски акт за методологија за евалуација на стандардите за квалификација запишани во Регистарот (период на важност 4 години)	Одборот за националната рамка за квалификации и Министерство за образование и наука
Правилник со кој се утврдуваат стручните и научните звања, согласно Законот за високото образование	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност

б. Планирани активности за 2024 година

Планирана активност	Одговорна институција
Обуки за трансверзални вештини по барање на работодавачите	Работодавачи; Даватели на образовни услуги
Воспоставување на системот за валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации - препознавање на претходно учење	Центар за СОО; Посебни акредитирани установи за валидација на неформалното образование
Развој и имплементација на програми за постсредно образование и усогласување на националните СОО и системот за образование на возрасни со EQAVET +.	Министерство за образование и наука, Центар за СОО, ЦОВ
Понатамошна имплементација на НРК како основа за постигнување на координиран и поефикасен систем за обезбедување квалитет на процесот за развој на квалификации, валидација и акредитација.	Одборот за националната рамка за квалификации и Министерство за образование и наука
Усогласување и хармонизација на дигиталниот регистар на НРК со други национални и меѓународни регистри	Одборот за националната рамка за квалификации и Министерство за образование и наука
Предлог - национална програма за високо образование	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност
Предлог - национална програма за научно-истражувачка дејност	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност
Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на високото образование	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност
Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на научно-истражувачка дејност	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност

в. Планирани активности за 2025 година

Планирана активност	Одговорна институција
Воспоставување на системот за валидација на неформалното образование за стекнување специфични квалификации – признавање на претходно учење	Центар за СОО; Посебни акредитирани установи за валидација на неформалното образование
Развој на 5 квалификации на ниво V – специјалист и пост средно образование за потребите на пазарот на труд и можност за самовработување за занаети	Национален одбор за македонската рамка на квалификации; Секторски комисии; Министерство за образование и наука; Центар за СОО; Занаетчиска комора на РСМ; Даватели на образовни услуги
Зајакнување на аспектот за обезбедување квалитет на образованието и обуката во контекст на доживотното учење	Национален одбор за македонската рамка на квалификации; Секторски комисии, Министерство за образование и наука, Центар за СОО, Комора на занаетчи, ЦОВ, Провајдери на образовни услуги
РЦСОО во некои од 5. региони	Министерство за образование и наука, Центар за СОО, Општини
Предлог - национална програма за високо образование	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност
Предлог - национална програма за научно-истражувачка дејност	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност
Предлог - уредба за пресметки и критериуми за	Национален совет за високо образование и научно

финансирање на високото образование	истражувачка дејност
Предлог - уредба за пресметки и критериуми за финансирање на научно-истражувачка дејност	Национален совет за високо образование и научно истражувачка дејност

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2020)	Посредна цел (2021)	Посредна цел (2022)	Посредна цел (2023)	Цел (2024)	Цел 2025
Сооднос на ученици запишани во средно стручно образование споредено со гимназиското образование	58%-42%	60,3%-39,7%	62%-38%	64%-36%	64%-36%	64%-36%
Систем за валидација на неформалното и информалното учење	-	Пилотирање 1	Пилотирање 2	Пилотирање 3	Ефикасен систем за валидација	Ефикасен систем на валидација
Број на воспоставени регионални центри за СОО	Усвоени измени на закони	Реконструкција и трансформација на 3 училишта за СОО	Целосно функционални 3 РЦСОО	Набавка на опрема и развој на програми за 3 РЦСОО	Воспоставени нови 2 РЦСОО	Целосно функционални 5 РЦСОО
Сооднос на учество во доживотно учење (лица од 25-64 години кои учествуваат во процесот на образование и обука) (%)	238	330	330	331	332	332
Сооднос на лица кои рано го напуштаат образованието на возраст од 18 до 24 години (%)	731	730	730	639	638	637

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Вработени со поквалитетни квалификации ќе придонесат за поголема ефикасност и продуктивност на компаниите и намалување на трошокот за обука и доквалификација на вработените. Мерката ќе придонесе за намалување на неадекватноста помеѓу образованието и потребите на пазарот на труд, стекнување вештини и компетенции кои ќе ги задоволат потребите на пазарот на труд, препознавање на стекнатите квалификации во државата од страна на странските инвеститори и препознавање на квалификациите стекнати во странство од страна на домашните работодавачи за полесна вработливост на барателите на работа.

4. Проценети трошоци на активностите и извори на финансирање

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетски расходи	4.048.502	4.208.502	4.208.502
2. Небуџетско финансирање	1.523.502	1.523.502	1.523.502
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.523.502	1.523.502	1.523.502
Вкупно	5.571.754	5.732.004	5.732.004

* национални извори на јавни финансии

Оваа мерка е финансиски поддржана преку ИПА 2019 – секторска буџетска поддршка.

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Зголемувањето на квалитетот на наставните програми ќе доведе до стекнување знаења, вештини и компетенции кои ќе овозможат лесно наоѓање работа по завршување на образованието. Дополнително, силните трансверзални вештини, стекнати како резултат на новите реформирани наставни програми, ќе придонесат за подобра мобилност на работната сила и развој на кариерата. Најголем дел од македонските компании се МСП, кои немаат капацитет да го препознаваат и развиваат потенцијалот на нивните вработени, затоа НРК како „централна точка“ за сите чинители ќе придонесе за подобро препознавање на потребните вештини и компетенции. Од друга страна, преку зголемената оперативност на НРК ќе се зголеми вработливоста, мобилноста и социјалната интеграција на работниците и студентите.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Се очекува мерката да има неутрално влијание врз животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Зајакнување на рамката за НРК	Ниска	Формирање придружни тела за поддршка на НРК (секторски комисии) каде што се вклучени Организацијата на работодавачи, синдикатите, студентите, високообразовните институции, владини институции, здруженија итн.
Недоволен интерес на релевантните учесници, особено работодавачите, чии мислења и сугестии се пресудни	Ниска	Јакнење на свеста за улогата на НРК; Изноаѓање адекватни инструменти за мотивирање на работодавачите

Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд

Според податоците објавени од Државниот завод за статистика, во првата половина на 2022 година може да се забележат позитивни движења во однос на стапката на невработеност. Заклучно со вториот квартал оваа година, стапката на невработеност се карактеризира со значајно намалување и изнесува 14,5%. За споредба, во 2021 година стапката на невработеност била 15,7%. Истовремено, стапката на вработеност остала под нивото на кое се наоѓаше пред пандемијата од 47,3%. Стапката на невработеност кај младите (15-29) дополнително се намали, но сеуште е висока и изнесува 24,3%. Неформалноста, исто така, значително се намали, од 24,9% во 2010 година на 12,9% во 2020 година.

Се спроведува Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2022 година, со планиран опфат од 14.685 лица и буџет од приближно 30 милиони евра, што претставува зголемување од 20% во однос на 2021 година. Оперативниот план за 2022 година се фокусира на програми и мерки приспособени на потребите на најранливите категории невработени лица и вклучува активни мерки на пазарот на трудот кои треба да го поттикнат и поддржат создавањето

работни места и да ја зголемат вработливоста на невработените, особено на невработените млади, долгорочно невработените, корисниците на социјална помош, Ромите итн.

Нестандардните форми на вработување (НСВ) се вообичаена карактеристика на пазарите на трудот во светот, а Северна Македонија не е исклучок. Додека начинот на работа се промени, трудовото законодавство и колективните договори не се променија. Ова остави многу нови видови работни места нерегулирани и надвор од системот за социјална заштита, но исто така доведе до загуба на даночни приходи за државата.

Податоците од Анкетата за работна сила (АРС) не покажуваат пораст на нестандартните вработувања во Северна Македонија, што може да биде резултат на неуспехот на АРС да ја опфати растечката разновидност на работните односи (договори). Податоците за АРС покажуваат и многу мала застапеност на работа од дома и привремена работа во агенцијата. Во 2020 година, само 0,2% од вработените биле договорени преку привремена агенција, додека само 0,8% од вработените работеле од дома. Додека работата од дома за време на пандемијата беше ниска, сепак таа забележа голем пораст за 167%, од 0,3% во 2019 година.

Теренските истражувања (квалитативни) спроведени од МОТ дадоа доказ за постоење на некои форми на нестандартни вработувања, како оние регулирани со Законот за работни односи и некои други сродни закони, но и некои видови кои потпаѓаат под друго законодавство. (трговско право, договорно право и сл.). Покрај тоа, студијата откри неформални договорни аранжмани и го потврди подемот на работата на дигиталната платформа.

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11. Кај активностите кои беа планирани да се реализираат до крајот на 2022 година има пролонгирање на претходно утврдените рокови и истите ќе бидат комплетираны во текот на 2023 година.

Мерката има за цел да придонесе кон подобрување на состојбите во делот на пазарот на труд и вработеноста во Република Северна Македонија и тоа преку конкретни интервенции кои имаат за цел да влијаат врз:

- Подобрување и понатамошно унапредување на флексибилноста на пазарот на труд, преку интервенции во делот на трудовото законодавство, кои ќе овозможат доуредување на законската рамка во врска со недоволно застапените и нетипични форми на работа и договори за вработување.
- Поефикасно и поефективно функционирање на пазарот на труд, и преку модернизирање на правната рамка со која се уредуваат мерки за вработување и услугите на пазарот на трудот и субјектите кои ги спроведуваат.
- Дополнително проширување на опфатот и пристапот на различните ранливи категории на граѓани до активни програми и мерки за вработување и до услугите на пазарот на труд. (во овој дел, оваа мерка е комплементарна со мерката која се однесува на „Зајакнување на системот за социјална инклузија на ранливи категории на лица“, т.е. делот од активностите кои се однесуваат на „Активација на лица од ранливи категории на пазарот на труд“).

Оваа мерка повлекува реформирање и спроведување на основната легислатива за пазарот на трудот во надлежност на Министерството за труд и социјална политика, а тоа се Законот за работни односи (ЗСР) и Законот за регулирање на пазарот на труд. Додека Агенцијата за вработување е главната институција за имплементација, Државниот инспекторат за труд е надлежен за спроведување на Законот за заштита на животната средина.

Во услови на суштествени промени на кои сме сведоци во однос на начинот на работење и кои вклучуваат современи технологии и современи, дигитални форми на комуникација, од се поголемо значење како за работодавачите, така и за работниците, е потребата од воведување и имплементирање на нови и нетипични форми на работа, какви што се работата од далечина (telework), работата од дома и сл. Покрај релативно ниската застапеност на овие форми на работа на македонскиот пазар на труд, здравствено-економска криза, предизвикана од пандемијата на COVID-19, ја зголеми потребата од

воведување и регулирање и имплементација на работата од далечина, работата од дома, кои меѓу другото претставуваат и ефикасен механизам за заштита на работниците на работното место, вклучувајќи ја и заштитата на нивната безбедност и здравје при работа. Недоволната уреденост на овие прашања во постоечкото македонско работно законодавство создава правен вакуум при примената на работата од далечина и работата од дома и предизвикува правна несигурност како на страна на работодавачите така и на страна на работниците.

За надминување на овие состојби, со што се очекува дека ќе се придонесе и кон генерално подобрување на состојбите на пазарот на труд, овие прашања најдоа свое место во нацрт-текстот на новиот Закон за работните односи (ЗРО). Подготовката на новиот ЗРО е во напредна фаза, при што по неговото донесување, ќе се работи на обезбедување на практична примена, промовирање на новините, следење на примената и ефектите итн.

Се пристапи и кон реформирање на Законот со кој се уредува пазарот на трудот, а особено работењето на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија. Во новиот закон, детално се уредуваат активните политики и мерки за вработување (АПМВ) и се дефинираат субјектите кои ги спроведуваат АПМВ и услугите на пазарот на трудот. Се предвидуваат надворешни даватели на услуги, а се уредува и постапката за нивен избор. Меѓу услугите што ги обезбедува Агенцијата за вработување, се воведуваат услуги за доживотно кариерно советување, кои покрај Агенцијата, може да ги обезбедуваат и други субјекти (концесионери) кои ги исполнуваат условите од законот. Подетално се уредува посредувањето за вработување што го врши Агенцијата. Се предвидува можност здруженијата на работодавачи, стопанските комори и синдикатите, да основаат фондации, со цел да вршат активности за подобрување на можностите за вработување на национално, локално ниво или на ниво на оддел.

Понатаму, од страна на Советот на Европа и Меѓународната организација на трудот, во повеќе наврати се добивани забелешки во однос на должината на периодите на користење на паричен надоместок по основ на осигурување во случај на невработеност, кои во споредба со европските, се прекратки и недоволни да ја остварат својата цел. Со новиот Закон, се релаксираат условите за остварување на правото на паричен надоместок во случај на невработеност и се зголемува минималното траење на користење на паричен надоместок од сегашниот еден, на три месеци, а максималниот период, наместо сегашните 12 месеци, се зголемува на 24 месеци.

а. Планирани активности во 2023 година

- Донесување нов Закон за работните односи и подготовка на подзаконски акти согласно новиот Закон;
- Активности за промовирање на законските измени на трудовото право, насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на труд (нетипични форми на договори за вработување, повторливи сезонски работи, работа на далечина, работа од дома итн.);
- Организирање на едукација, обуки/семинари за примена на новите законски одредби (за трудови инспектори, организации на работодавачи, синдикати, Агенција за вработување, УЈП и други институции, сл.);
- Донесување Закон за уредување на пазарот на трудот и подготовка на подзаконски акти согласно новиот Закон;

б. Планирани активности во 2024 година

- Следење и оценка на примената и ефикасноста на новите законски одредби кои се однесуваат на зголемувањето на флексибилноста на пазарот на труд.

2. Индикатори на резултат

Презентираните индикатори ги мерат очекуваните резултати на пазарот на труд од реформите во трудовото законодавство, особено кај жените и младите.

Индикатор	Почетна вредност (2021)*	Посредна цел (2025)**	Цел (2026)***
Стапка на вработеност (20-64) - ВКУПНО	59,5%	60,0%	61,0%
Стапка на вработеност (20-64) - ЖЕНИ	49,2%	49,6%	50,0%

Стапка на вработеност (15+)	47,2%	48,4%	49,5%
Стапка на невработеност на млади лица (15-29)	27,6%	27,0%	24,0%
Стапка на долгорочна невработеност	12,5%	12,0%	10,0%

Извор: Државен завод за статистика, Анкета на работна сила (APC)

**Проценки на МТСП. Целни години ќе бидат 2025 и 2026 година бидејќи е потребно време реформите во трудовото законодавство да станат ефективни за подобрување на резултатите на пазарот на труд како што се гледа во официјалната статистика

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Успешната имплементација на оваа мерка се очекува да има директно влијание врз конкурентноста на пазарот на труд на лицата кои се невработени и кои припаѓаат на одредени ранливи категории на граѓани, преку мерките насочени за зголемување на нивната вработливост, нивна активација и полесно вклучување на пазарот на труд. Мерката ќе има придонес кон зголемувањето на стапката на вработеност и намалување на невработеноста во државата, а на тој начин и врз конкурентноста на македонската економија.

Истовремено, и аспектот на оваа мерка кој се однесува на зголемувањето на флексибилноста на пазарот на труд и регулирањето на правната рамка за функционирање на нетипичните и досега недоволно употребувани, форми на работа и договори за вработување, треба од своја страна на придонесе кон подобрување на конкурентноста на одредени компании и бизниси кои би ја зголемиле употребата и примената на овие форми.

Гледајќи од перспектива на работодавците, за некои од нив нестандартните вработувања се корисна алатка за поголема флексибилност, намалување на фиксните трошоци особено во време на голема неизвесност, додека за други тоа е единствениот начин да се најде потребната работна сила. Ова е особено релевантно, имајќи предвид дека последните две децении се карактеризираат со транзиција од прекумерна понуда на работници кон тесен пазар на труд со недостиг од работници, како што известуваат работодавачите. Истражувањето на МОТ, сепак, покажа дека широката употреба на нестандартно вработување, исто така, може да резултира со предизвици за работодавачите поради зголемено отсуство од работа, можни конфликти помеѓу постојан и привремен персонал итн. Затоа, новиот Закон за работни односи е насочен кон поттикнување на новите форми на организација на работата на таков начин што флексибилноста и безбедноста одат заедно, а квалитетот на работните места, а со тоа и перформансите се подобруваат.

Новиот Закон за регулирање на пазарот на трудот ќе го зајакне кариерното советување и посредување при вработување од страна на Агенцијата за вработување, што на крајот треба да резултира со порелевантна понуда на работна сила за работодавачите. Ова е надополнето со можноста здруженијата на работодавачи, стопанските комори и синдикатите да се вклучат во активности насочени кон подобрување на можностите за вработување на национално, локално или гранско ниво.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	45,000**	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	45,000	0	0

* национални извори на јавни финансии

**МОТ финансирање

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Мерката има директно влијание врз вработеноста што може да се забележи од избраните индикатори за резултати и врз подобрувањето на можностите за пристојно вработување на пазарот на труд во Република Северна Македонија. А секако, преку тоа, и врз подобрувањето на социјалниот статус и социјално-економската состојба и положба на лицата кои ќе бидат директно опфатени и засегнати со

имплементацијата на планираните активности, и тоа како во делот на флексибилните и нетипични форми на работа, така секако и во делот на лицата кои ќе бидат опфатени со специфични активни програми и мерки за вработување и мерки за активација на пазарот на труд.

За некои работници, нестандартното вработување е избор бидејќи носи поголема флексибилност во работното време, сопствена организација на работата, поголема заработка итн. Ова важи за младите мажи и жени кои најчесто се ангажирани како работници на онлајн платформата. Меѓутоа, за многу работници, нестандартното вработување е единствената опција за остварување приход кој исто така е поврзан со ниска (или непостоечка) работна и социјална заштита. Регулациите на нестандартните обрасци за вработување кои формално не се работен однос ќе им овозможат на работниците да имаат корист од работната заштита и права како минимална плата, социјално осигурување, платено боледување (и породилно), безбедност и здравје при работа, итн. Лицата со попреченост може да имаат корист од нестандартната работа, која вклучува употреба на информатичка технологија.

Инциденцата на домашна работа е поголема кај жените. Во принцип, домашната работа и работата на далечина се очекува да им помогнат на повеќе жени да ги комбинираат своите должности околу домот и грижата за децата и постарите со развивање професионална кариера.

Еден од основните принципи кои секогаш се почитуваат и запазуваат при дизајнирањето, но уште повеќе при спроведувањето на конкретни активни мерки за вработување е еднаквата родова застапеност. Една од посебните приоритетни целни групи кон кои се насочени активните програми и мерки за вработување и интегрираните мерки за активирање се лицата кои се во неповолна социјална положба, пред сè младите кои не се во вработување, образование и обука како и корисниците на гарантирана минимална помош, кои исто така имаат тенденција да бидат долгорочно невработени. Новиот Закон за регулирање на пазарот на трудот ќе овозможи повеќе насочени услуги и поддршка за овие клиенти на Агенцијата за вработување. Вработувањето, подобрувањето на вработливоста, нивната интеграција на пазарот на трудот и подобрувањето на економскиот статус на овие граѓани, имаат директно влијание врз состојбата со сиромаштијата и социјалната исклученост. Исто така, полесниот пристап до паричниот надоместок за осигурување за невработеност и продолжувањето на неговото минимално и максимално времетраење на користење ќе ја подобри сигурноста на приходите на луѓето кои останале без работа.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Имплементацијата на оваа мерка не се очекува да има непосредно влијание врз животната средина, освен во делот на специфичните мерки и програми за поттикнување на вработување и отворање на работни места во т.н. „зелена“ економија и/или стекнувањето на квалификации што водат кон „зелени работни места“. Дополнително, работата на далечина и работата од дома може да доведат до заштеда на енергија и помала емисија на CO₂ - тие овозможуваат заштеда на време и трошоци за патување до и од работа/паркирање/одржување.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недоволна заинтересираност и/или постоење на недоверба кај бизнисите за користењето на пофлексибилни и нетипични форми на работа и вработување	ниска	Неопходно е да се реализираат одредени активности во насока на подигнување на свеста и промовирање на овие форми на работа и поттикнување на работодавачите
Недостаток на човечки и други капацитети и ресурси во Агенцијата за вработување, за ефикасно спроведување на активните мерки на пазарот на труд	висока (средна)	Реализирање на нови вработувања, обуки на вработените, подобрување на физичките капацитети и процесите на работа во ABPCM
Неусвојување на предвидените закони	средна	Приспособување на стратегијата (се мисли на планираните активности) за непредвидени ситуации и приоритети според новоразвиената

	ситуација
--	-----------

Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Мерката произлегува и се надоврзува на реформата на системот на социјална заштита чија цел е намалување на сиромаштијата, особено на ранливите категории и нивна успешна реинтеграција во општеството. Мерката е сложена и опфаќа неколку паралелни активности кои се надополнуваат и се важни за поддршка на активирањето и социјално вклучување на лицата во ранлива положба, а особено на младите. Покрај тоа, постои потреба од натамошно продлабочување на соработката помеѓу службите за вработување и социјална работа, со цел подобро профилирање и поддршка на преминот на лицата во ранлива положба (на пример, младите, лицата со попреченост) од социјална заштита и неактивност на работа. Во исто време, условите и капацитетите на приватните и невладините даватели на социјални услуги, вклучително и социјалните претпријатија, треба да се подобрат, бидејќи овие даватели би можеле да бидат вклучени во теренската работа со ранливите групи и олеснувањето на нивниот премин на пазарот на труд. Дополнително, од значење е да се донесе законото за социјални претпријатија, кој ќе овозможи развој на претпријатијата со цел интеграција во работата, и ќе помогне за развивање на вештини кај лицата кои се долгорочно оддалечени од пазарот на трудот. Потребно е да се промовира професионалната рехабилитација како предуслов за успешно вклучување на лицата со попреченост и други ранливи лица на отворениот пазар на труд, а ќе се регулира и обезбедувањето на оваа услуга од надворешни даватели на услуги, вклучително и од социјалните претпријатија.

Валидацијата на неформалното и искусственото учење е важен начин како да се намали недостатокот од соодветни вештини на пазарот на труд. Таа воедно овозможува и полесна интеграција на припадниците на ранливите групи и на невработените и ниско квалификуваните луѓе во формалната економија. Откако ќе се воспостави системот на валидација, образованието на возрасни ќе биде поврзано со Агенцијата за вработување и преку разни програми, лицата без образование регистрирани во Агенцијата за вработување ќе можат да го комплетираат образованието и нивната вработливост ќе биде подобрена.

Социјалните услуги се клучни за обезбедување еднакви можности што водат до подобри исходи за човечкиот капитал на сите, особено на сиромашното и ранливото население. Оттука, мерката го продолжува проширувањето на опфатот и опсегот на социјални услуги низ општините. Таа, исто така ја поддржува реформата во однос на управувањето и обезбедувањето квалитет на социјалните услуги.

Оваа мерка е во надлежност на Министерството за труд и социјална политика.

Активностите опфатени со мерката се групирани во две компоненти:

I. Вклучување на лицата од ранливи групи преку активација

а. Планирани активности во 2023 година

- Донесување на Законот за вработување и осигурување од невработеност чии одредби овозможуваат обезбедување услуги за поддржано вработување од различни даватели на услуги;
- Донесување на Законот за социјални претпријатија, со кој се создава основа за социјални претпријатија кои се фокусираат на подобрување на можностите за вработување на ранливото население;
- Донесување на Закон за вработување и професионална рехабилитација на лица со попреченост и подзаконски акти со кои се регулира вработувањето, вклучително и професионалната рехабилитација на лицата со попреченост;
- Развој на единствен систем (методологија и постапки) за проценка на попреченост;
- Реализација на активната мерка за вработување „Економија за грижа“ преку воспоставување нови сервиси за помош во домот и поддршка за вработување на невработени лица;
- Активирање на млади лица членови на семејства корисници на гарантирана минимална помош преку нудење на обуки, преквалификации и вработување предвидени со Гаранцијата на млади;

- Донесување нов Закон за образование на возрасни во кој ќе се даде основа за воспоставувањето на систем за валидација на неформалното и искуственото учење и ќе се унапреди видливоста и транспарентноста на вештините и компетенциите на работната сила.

б. Предвидени активности за 2024 година

- Формирање центри за професионална рехабилитација за лицата со попреченост;
- Развој на социјални претпријатија за социјална интеграција и работно оспособување на лицата кои се долгорочно оддалечени од пазарот на трудот;
- Активирање на млади лица членови на семејства корисници на гарантирана минимална помош преку нудење на обуки, преквалификации и вработување предвидени со Гаранцијата за млади;
- Развој на центри за валидација на стекнатото знаење и воведување мерки за доквалификација и преквалификација со цел обезбедување на квалификувана работна сила согласно потребите на пазарот на трудот.

в. Предвидени активности за 2025 година

- Развивање и поддршка на центри за професионална рехабилитација на лица со попреченост;
- Понатамошно развивање и поддршка на социјалните претпријатија за социјална интеграција и работно оспособување на лицата кои се долгорочно оддалечени од пазарот на трудот;
- Активирање на млади лица членови на семејства корисници на гарантирана минимална помош преку нудење на обуки, преквалификации и вработување предвидени со Гаранцијата за млади;
- Продолжување на активностите за валидација на стекнатото знаење и воведување мерки за доквалификација и преквалификација со цел обезбедување на квалификувана работна сила согласно потребите на пазарот на трудот

II.Подобрување на достапноста на квалитетни социјални услуги

а. Предвидени активности за 2023 година

- Развивање и ставање во употреба на нов софтвер кој ги интегрира паричните надоместоци и услугите од социјална заштита;
- Подготовка на Правилник за партиципација во цената за социјалните услуги;
- Развој на социјални услуги во локална заедница во дополнителни 10 општини;
- Трансформација на институциите за сместување на лица со попреченост, отворање нови сервиси во локалната заедница наменети за поддршка на независно живеење на лицата со попреченост и нивно активно вклучување во општеството и поддршка при вработувањето;
- Адаптација и трансформација на ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младици со попреченост - Скопје во модерен центар кој ќе нуди социјални услуги за децата/лицата со попреченост во локалната заедница.

б. Предвидени активности за 2024 година

- Развој и ставање во употреба на нов софтвер којшто ги интегрира паричните надоместоци и услугите од социјалната заштита;
- Понатамошен развој на систем за следење, надзор и гарантирање на квалитет на социјалните услуги во согласност со националните стандарди за квалитет на социјалните услуги преку развој на стандарди за квалитет, соодветни процедури и механизми за следење, за сите видови социјални услуги предвидени во Законот за социјална заштита;
- Спроведување на мерките за вработување во делот на економија на грижа/развој на даватели на социјални услуги согласно потребите на граѓаните.

в. Предвидени активности за 2025 година

- Продолжување со активностите за развој на систем за следење, надзор и гарантирање на квалитет на социјалните услуги во согласност со националните стандарди за квалитет на социјалните услуги преку развој на стандарди за квалитет, соодветни процедури и механизми за следење, за сите видови социјални услуги предвидени во Законот за социјална заштита;
- Спроведување на мерките за вработување во делот на економија на грижа/развој на даватели на социјални услуги согласно потребите на граѓаните.

2. Индикатори на резултат

	Почетна вредност	Посредна цел (2025)	Цел 2026
Стапка на сиромаштија ¹	21,8% (2020)	21%	20,5%
Процент на лица (0-59) кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на економска активност	15% ² (2020)	14,8%	14,5%
% на сериозно материјално обесправени лица ³	28,6% (2020)	-	28%
Број на лиценцирани услуги	69	80	100

3. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Средствата за спроведување на активностите се проценети на 44.906.000 евра за 3 години кои ги вклучуваат трошоците за воспоставување и водење на поддршката за вработување и социјални услуги.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	14.937.000	14.169.000	13.400.000
2. Небуџетско финансирање	1.100.000	1.000.000	300.000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.100.000	1.000.000	300.000
Вкупно	16.037.000	15.169.000	13.700.000

* национални извори на јавни финансии

4. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Поврзаноста на паричните трансфери со мерките за активација на пазарот на трудот и социјалните услуги придонесува за излез од кругот на сиромаштија, економско зајакнување и социјална инклузија, односно постигнување на целната стапка на сиромаштија од 20,5% во 2026 година, како и намалување на процентот на сериозно материјално обесправени лица на 28%. Мерката ќе придонесе за оптимално искористување на финансиските ресурси насочени кон обезбедување социјални услуги.

Понатаму, секторот за социјални услуги е трудо-интензивен, така што неговиот раст има потенцијал да создаде голем број работни места што главно привлекуваат жени. Развојот на економија на грижа преку зголемен број на даватели на услуги овозможува вработување на згрижувачи и поддршка на ранливи категории граѓани, посебно во региони без индустрија и со висока концентрација на возрасно население. Покрај тоа, социјалните претпријатија, можат да имаат значителен придонес во локалната економија преку создавање работни места, подобрување на квалитетот на животот и обезбедување квалитетни социјални услуги. Важен аспект на квалитетот на услугите е ангажирање на даватели на услуги со регулиран работен однос што е важно за промовирање на пристојна работа во овој сектор и за обезбедување пристап до социјална и здравствена заштита.

Самото подобрувањето на достапноста и пристапот до услугите за социјална грижа е од суштинско значење со цел жените да имаат еднакви можности на пазарот на трудот. Најголем дел од новосоздадените услуги се услуги што се обезбедуваат за стари лица. Традиционално грижата за изнемоштените членови во домаќинството отпаѓа на жените, па оттаму достапноста на сервиси за грижа на стари и изнемоштени лица и лица со попреченост е важна за усогласување на работата со семејните обврски. Во рамките на оваа мерка се планираат соодветни активности за зајакнување на капацитетите и вработливоста на жените од ранливите категории. Родовата еднаквост ќе се почитува при спроведувањето на оваа мерка. Се очекува да придонесе кон зголемување на стапката на вработеност кај жените од 50% (целна вредност за 2026 година во мерка 2 од оваа програма).

Заеднички интерес на министерствата за Труд и социјална политика и Образование и наука е воспоставувањето на систем за валидација на формалното, неформалното и искуствено учење. Системот за валидација на формалното, неформалното и искуственото учење ќе овозможи стекнување

¹ <https://makstat.stat.gov.mk/>

² https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__ZivotenStandard__LaekenIndikatorSiromastija/375_ZivStd_Mk_LaekenINTENZITET_ml.px/table/tableViewLayout2/?rid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

³ Ministry of Labour and Social Policy, Register of social providers of social services

на квалификации на лицата без или со низок степен на квалификации, а преку тоа се очекува нивна поголема вклученост во пазарот на труд, со крајна цел намалување на стапката на невработеност во земјата. На тој начин, ќе се подобри видливоста и транспарентноста на вештините и компетенциите на работната сила на пазарот на труд, на кого му недоставуваат квалификувани работници.

5. Очекувано влијание врз животната средина

Намалувањето на сиромаштијата и социјалната исклученост има влијание врз животниот стил на населението (на пример преку користење на енергија која е помалку штетна за животната средина) и создава услови за подобрување на животната средина.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Отпор од засегнатите страни	Висока	Консултации и дијалог со работодавачите и нивните здруженија, како и со здружението на заштитни друштва; Постепено намалување на придобивките за заштитните друштва и нивно вклучување како даватели на професионална рехабилитација.
Мал интерес од страна на општините за развој на услугите и недостаток на човечки потенцијал	Ниска	Директни контакти со сите општини, организирање тркалезни маси, фокус групи, развој на мерки за преквалификација на невработените лица за давање услуги
Ненавремено спроведување на ново софтверско решение за права и услуги од областа на социјалната заштита	Средна	Детално следење на процесот
Отпор за соработка помеѓу вработените во центрите за вработување и центрите за социјална работа во однос на активацијата на ранливите групи	Средна	Следење, координација и дијалог помеѓу институциите и воведување на јасни правила за меѓу-институционална соработка
Неусвојување на предвидената правна рамка	Средна	Приспособување на стратегијата за непредвидливи ситуации и приоритетите во согласност со новоразвиената ситуација.

Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ) (во процес на ажурирање)

1. Опис на мерката

Имајќи предвид дека населението во земјата старее, што влијае врз организацијата и трошоците во здравството, како и тоа дека здравствена грижа е претежно насочена кон болничко лекување поради недоволно развиена примарна здравствена заштита, потребно е надминување на овие недостатоци во сегашниот здравствен систем преку соодветни реформи со цел оптимално користење на ресурсите и зголемување на ефикасноста на јавните расходи за здравство.

И покрај тоа што фокусот на здравствениот систем беше насочен кон справување со пандемијата предизвикана од вирусот Ковид-19, Министерството за здравство и Фондот за здравствено осигурување остануваат посветени на спроведување на реформата во примарната здравствена заштита чија главна цел е подобрување на здравјето на населението преку подобрување на квалитетот и достапноста на примарната здравствена грижа и обезбедување на сеопфатна примарна заштита.⁴

Фокусот на мерката е реформата на примарната здравствена заштита⁵, која треба да поттикне третман на одредени здравствени состојби на примарно ниво и намалување на бројот на упатувања на повисоко

⁴ https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/403020/MKD-PHC-report-160519.pdf

⁵ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/595391593096242357/Assessment-of-Primary-Health-Care-Capacity.docx>

ниво на здравствена заштита што ќе доведе до намалување на трошоците. Мерката ќе поттикне и ќе обезбеди подобрување на превенцијата, дефинирање и примена на стандарди за давање услуги во согласност со медицината базирана на докази, развивање упатства и протоколи. Се очекува да поттикне и мотивира поголем број лекари по општа медицина да се специјализираат по семејна медицина и промена на моделот на плаќање од Фондот за здравствено осигурување, како и поттикнување на реализација на одредени здравствени услуги од страна на медицинските сестри и олеснување на административната работа.

Здравствените показатели говорат дека стапката на смртност од хронични заболувања (кардиоваскуларни болести, дијабет, рак, бубрежни болести) во нашата земја е за 70 % повисока од просекот во Европската Унија. Фактот што Коронавирусот има најсилно изразени последици токму кај лицата со постоечки хронични состојби и заболувања, само уште еднаш потврдува дека сите чинители во здравствениот систем мора постојано да се борат за подобрување на здравјето на населението на долг рок. Оттаму, матичните лекари се стожер на овие заложби, кои ќе бидат процес, а не момент во времето.

Со цел да се подобри системот за упатување, софтверот на Мој Термин кој е основан во 2015 година како веб-платформа која има за цел да создаде систем за закажување и електронски здравствени досиеја преку мерката се планира надградба на со што ќе се воведат нови модул за паметни упатувања кои преку Е-клиничките упатства кои ќе помогнат при носење одлуки за услугите и ќе ја подобрат координацијата со секундарната здравствена заштита; Надградба нов модул за патронажни сестри во системот „Мој Термин“ за полесно следење и поврзување на службата на патронажни сестри со избраниот лекар и избран гинеколог а воедно и во подоцнежна фаза и воведување на Алатка за генерирање на извештаи за здравјето на населението кои се неопходни за работењето на Институтот за Јавно Здравје (ИЈЗ) и Центрите за Јавно Здравје (ЦЈЗ) како и воведување на алатка за генерирање на извешати за квалитетот на услугите неопходна при изработки на анализи на успешност на здравствените установи.

Носители на процесот на спроведување на реформите во примарната здравствена заштита се:

- Министерството за здравство и Управата за електронско здравство
- Фондот за здравствено осигурување и
- стручните здруженија.

Со цел успешно спроведување на реформата, и митигирање на ризиците, неопходно е континуирано спроведување на кампањи за подигнување на свеноста на населението и запознавање на истото со промените во работата на ПЗЗ.

На 07.12.2021 година на предлог на Министерството за здравство, Владата ја донесе Стратегијата за здравство на Република Северна Македонија 2021 - 2030 година со Акциски план.

а. Предвидени активности за 2022 година

1. Формирање на национално тело за имплементација на реформите на ПЗЗ
2. Изготвување на протоколи:
 - за избраните лекари од примарната здравствена заштита за петте најчести незаразни заболувања (дијабет, астма, ХОББ, хипертензија, хипотиреоза);
 - за избраните лекари гинекологија за предпородилна грижа⁶, рак на грлото на матката, семејно планирање⁷
 - за избраните лекари педијатри за: превенција на дебелина кај деца, деформитети на 'рбетен столб
3. Изготвување на шифрарник за интервенции кои може да ги пружаат избраните лекари;
4. Обезбедување на специјализација по семејна медицина за најмалку 20 лекари кои веќе работат како избрани лекари;
5. Измена и дополна на релевантна законска регулатива и подзаконски акти

⁶ Упатството за предпородилна грижа е усвоен во 2014 година, треба да се заврши адаптацијата за употреба во рамките на оваа реформа.

⁷ Протоколот за планирање семејство за е развиен во 2020/2021 година, како дел од целокупното „Национално упатство за планирање на семејството“. Сè уште се чека неговото усвојување

6. Надградба на софтверски модули во системот на Мој термин за шифрарник на интервенции, протоколи и обрасци кои треба да ги пополнуваат избраните лекари при пружање на здравствените услуги
7. Спроведување на јавна кампања со цел запознавање на населението со новините во ПЗЗ
8. Опременување на одинациите на најмалку 300 од избраните лекари специјалисти по семејна медицина со - сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп,офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор

б. Предвидени активности за 2023 година

1. Изготвување на протоколи:
 - за избраните лекари од примарната здравствена заштита за дополнителни три заболувања
 - протоколи за избраните лекари гинекологија (еден)
 - избраните лекари педијатри (два)
2. Развој/адаптација, примена и ревизија на шест клинички упатства засновани на медицина базирана на докази, преку Националниот управен комитет за клиничко водство. Обезбедување финансиски средства за работа на Комитетот и подготовка на клиничките упатства.
3. Обезбедување на специјализација по семејна медицина за најмалку 100 лекари кои веќе работат како избрани лекари
4. Опременување на избраните лекари по семејна медицина групирани по тројца по региони со : спироментар и ЕХО;
5. опремување на избраните лекари гинеколози со ЕХО 4Д (60 апарати регионално дистрибуирани),
6. Финансиска стимулација за вработување на втора сестра/администратор и стимулација избраните лекари кои се специјалисти или на специјализација по семејна медицина
7. Опременување на одинациите на останатите 1200 избрани лекари специјалисти со - сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп,офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор
8. Спроведување на јавна кампања со цел запознавање на населението со новините во ПЗЗ
9. Надградба на модули на Мој Термин:
 - Воведување на нов модул за паметни упатувања , преку Е-клиничкитеупатства ќе помогнат при носење одлуки за услугите и ќе ја подобрат координацијата со секундарната здравствена заштита;
 - Воведување на нов модул за патронажни сестри во системот „Мој Термин“;
 - Креирање на нов профил - медицинска сестра во ПЗЗ;
 - Развој на систем за електронско закажување за ПЗЗ;
10. Спроведување на обука за користење на новите модули на Мој Термин;

в. Предвидени активности за 2024 година

1. Изготвување на протоколи:
 - за избраните лекари од примарната здравствена заштита за дополнителни пет заболувања;
 - за избраните лекари гинекологија – еден
 - за избраните лекари педијатри - еден
2. Развој/адаптација, примена и ревизија на шест клинички упатства засновани на медицина базирана на докази, преку Националниот управен комитет за клиничко водство. Обезбедување финансиски средства за работа на Комитетот и подготовка на клиничките упатства.
3. Обезбедување на специјализација по семејна медицина на товар на средствата на државата за најмалку 100 лекари кои веќе работат како избрани лекари;
4. Континуирана едукација на населението за превенција од незаразни хронични болести преку електронски и пишани медиуми;
5. Обезбедување на финансиски средства за вработување на втора сестра/ администратор и стимулација избраните лекари кои се специјалисти или на специјализација по семејна медицина
6. Надградба на на Мој Термин преку:
 - Воведување на Алатка за извештаи за здравјето на населението;
 - Воведување на Алатка за извешати за квалитетот на услугите;

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2021)	Посредна цел (2023)	Цел (2024)
Намалено упатување на повисоко ниво на здравствена заштита за услуги кои може да се вршат кај избраниот лекар	-	Намалување за 10% во однос на 2019 год.	Намалување за 20% во однос на 2019 год
Процент на пациенти со хронични незаразни заболувања (дијабет, хипертензија и хипотироидизам) кои се следат на примарно ниво	0	30%	50%
Процент на пациенти кои извршиле превентивен преглед заради навремено откривање на болести	0	30%	60%

3. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Средствата за спроведување на мерката се проценети на 16.701.800 евра.

Во евра	2022	2023	2024
1. Буџетско финансирање*	916.000	8.962.500.00	6.853.300
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	916.000	8.962.500	6.853.300

* национални извори на јавни финансии

4. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Мерката се очекува позитивно да влијае во однос на зголемување на бројот на вработувања на медицински сестри и административно технички персонал во ПЗЗ, да поттикне изедначување во покриеноста со здравствени услуги во сите региони на државата како и да ја зајакне патронажната служба што ќе доведе и до подостапна здравствена заштита особено за ранливите категории на граѓани.

5. Очекувано влијание врз животната средина

Мерката ќе доведе до зголемувањето на свесноста на населението за здравиот начин на живот преку превентивни активности, скрининзи и редовно следење на хроничните состојби во ПЗЗ и индиректно ќе влијае и на промена на начинот на живеење што значи и користење на алтернативни превозни средства со цел превенција на кардиоваскуларни заболувања и дијабет а со тоа ќе се влијае на подобрувањето на животната средина.

6. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недоволна координација, вклученост и посветеност помеѓу сите релевантни чинители за да се осигура дека сите институции и нивните вработени се свесни за нивните одговорности	ниска	Владата ќе ги задолжи сите релевантни државни органи да соработуваат и да ги обезбедат сите потребни информации, како и човечки и финансиски ресурси за успешно спроведување и обезбедување одржливост на проектот
Недоверба на граѓаните за користење на специјалистички услуги кај матичните лекари	Висока	Спроведување на медиумски кампањи за зголемување на довербата кон матичните лекари
Долготраен процес на премин/ транзиција од концептот на избран лекар кон семеен лекар и немотивираност за специјализација на лекарите	Висока	Спроведување на доедукација на матичните лекари на алтернативни начини преку обуки и специјализации и нивно

		стимулирање од страна на државата
Одложување на функционализацијата на процесот за ревизија на сегашната Позитивна листа на лекови од страна на министерот за здравство, како предуслов за усогласување на Позитивната листа со протоколите	Средна	Привремени прилагодувања на подзаконските акти на законската регулатива за здравствено осигурување

2) Поттикнување зелена транзиција

Како земја потписничка којашто не е вклучена во Анекс I од Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) и Парискиот договор, и како земја потписничка на Протоколот од Кјото, С.Македонија презема редовни активности за намалување на емисиите на стакленички гасови и ограничување на глобалното затоплување. Земјата донесе нов Закон за енергетика и Закон за енергетска ефикасност коишто содржат мерки за ублажување на климатските промени главно поврзани со енергетскиот сектор. Преминот на земјата кон обновливи извори се одвива бавно, што доведе до надолна ревизија на целта за обновлива енергија од 28% на 23,9% од бруто-потрошувачката на енергија во 2020 година (UNECE, 2019). Напредок е постигнат и во усогласувањето на законодавството на земјата со правото на ЕУ, особено преку воспоставување надзор и механизми за известување во врска со стакленичките гасови. Македонските власти планираат да усвојат долгорочна стратегија за климатска акција со временска рамка до 2050 година којашто ќе го има предвид воведувањето данок на јаглерод како мерка за намалување на емисиите на стакленички гасови.

Земјата има постигнато делумен напредок кон развојот на кружна економија, така што стапките на рециклажа се доста ниски и изнесуваат помалку од 1% од тврдиот отпад, а речиси 99% од отпадот завршува во депонии (Eurostat, 2020). Меѓутоа, рециклажата на отпад за пакување бележи зголемување од 27,08% во 2014 на 47,21% во 2018 година, и покрај делумните економски поттици за промовирање на рециклажата (МакСтат, 2020). Во фаза на подготовка е нов Закон за отпад којшто ќе ги има за цел кружната економија и споредните сировини, а се очекува да биде целосно усогласен со правото на ЕУ во оваа област. С.Македонија тековно произведува 456 кг комунален отпад по глава на жител, што е помалку од просекот на ЕУ од 492 кг по глава на жител, но бележи зголемување по 2014 година (Eurostat, 2020).

Бројни тела се одговорни за управувањето со отпад и со тоа за кружната економија, но, според владата, постојат проблеми во комуникацијата, а се јавува и недостиг на ефикасни механизми за координација. Недостигот на кадар и финансиски ресурси на овие тела го попречуваат спроведувањето на мерките. Ова се познати проблеми кон коишто владата има намера да се насочи во нејзината ревизија на Стратегијата за управување со отпад (2016–20) во 2021 година. Законската рамка во врска со управувањето со тврдиот комунален отпад има пропусти и противречности во спроедба со директивите на ЕУ, додека законите и регулативата не ја обезбедуваат бараната јасна и концизна регулаторна рамка, што води до слабо и неефикасно спроведување. Се разгледува воспоставувањето на интегриран регионален систем за управување со отпадот, но се јавуваат застои поради недостигот на административни и финансиски ресурси (ЕС, 2020). Друг проблем поврзан со управувањето со отпад е фактот што собирањето отпад и инфраструктурата за негова обработка во голема мера зависат од донаторски средства, а притоа услугите за собирање и обработка се финансирани преку таксите за собирање отпад.

Квалитетот на воздухот во С.Македонија е предмет на расправа долг период. Тој е под редовен надзор со достапност на податоци во реално време на националната мрежна страница за квалитет на воздухот. Иако квалитетот на воздухот е подобрен во изминатата декада, економијата сè уште има еден од највисоките степени на загаденост на воздухот во Европа. Особено висока концентрација има на фините прашни честички (ПМ 2,5), кои за време на зимскиот период значително ги надминуваат националните гранични вредности, како и оние поставени од страна на СЗО и ЕУ. На пример, годишната просечна изложеност на ПМ 2,5 е 33 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, што е повеќе од три пати над препорачаните горни граници поставени од страна на СЗО, значително над просекот на ЕУ од 13.1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ и нешто над просекот од 25,77 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ за земјите од Западен Балкан (World Bank, 2020a). Земјата усвои План за чист воздух за 2019 и 2020 година, чии главни цели се да се зголеми јавната свест за потребата од подобрување на квалитетот на воздух и

намалување на емисиите на ПМ, првенствено преку воведување мерки за енергетска ефикасност во домаќинствата и јавните установи.

Друг проблем со којшто земјата се соочува е неразвиениот систем за водоснабдување и санитација. Загадувањето на водата како последица на недоволно обработените индустриски и комунални отпадни води е голема грижа, која ја поткрепи пандемијата на коронавирус бидејќи влошувањето на еколошкото здравје преку слабото управување со водата и санитацијата може да ја зголемат ранливоста на општествените заедници на вирусот (OECD, 2020a). Освен регионалните системи за отпадни води за заштита на природните езера, само 12 градови имаат изградено засебни системи. Во 2019 година, вкупно 24 пречистителни станици биле во функција, што претставува 24,5% од бараниот капацитет (UNECE, 2019). Скопје како главен град сè уште нема пречистителна станица, чија изградба започна во 2020 година, но беше одложена поради пандемијата на коронавирус.

Мерки чиешто спроведување неизбежно ќе ја поттикнат зелената транзиција вклучуваат:

- воспоставување платформа за вклучување на сите поврзани субјекти во развојот на кружна економија;
- подобрување на координацијата меѓу единиците на локална самоуправа и централната власт, како и зајакнување на меѓусекторската соработка за спроведување дополнителни мерки во насока на зголемување на квалитетот на воздухот; и
- подобрување на системот за отпадни води преку зголемување на бројот на пречистителни станици и примена на принципите за одговорност на корисниците на вода и загадувачите за сите корисници на вода и загадувачи.

Мерка 5: Промовирање на обновливи извори на енергија

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, а деталите за нејзино спроведување се прикажани во Табела 11.

Сè поизразената употреба на обновливи извори на енергија (ОИЕ) и подобрувањето на енергетската ефикасност (ЕЕ) се едни од главните стратешки цели во енергетскиот сектор. Во областа на обновливите извори на енергија, земјата ќе продолжи со тековните механизми за поддршка на производството на електрична енергија од ОИЕ преку повластени тарифи и повластени премии со аукции (доделени во тендерска постапка). Земјата ќе промовира понатамошно искористување на ОИЕ во електроенергетскиот сектор (без стимулации), но и во другите сектори преку воведување на концептот „производител-потрошувач“, како и по пат на зголемување на потрошувачката на биогорива во транспортниот сектор. Овие активности и мерки ќе ги засилат напорите на земјата за постигнување на амбициозната цел од учество од 38% на ОИЕ во бруто потрошувачката на финална енергија до 2030 година во согласност со нашите стратешки документи.

Оваа мерка е поврзана со вториот стратешки приоритет наведен во Рамката за соработка за одржлив развој на Северна Македонија и Обединетите нации 2021-2025 година – „Климатски активности, природни ресурси и управување со ризици од катастрофи“ и Резултат 3 – Здрава животна средина.

Табела 0.1. Вкупен инсталиран капацитет на производителите од ОИЕ:⁸

Производители од ОИЕ (видови електрани)	2020 (во MW)	2021 (in MW)	2022 (MW)
Хидроцентрали (големи + мали)	705,85	706,1	744
Ветерни електрани	36,8	36,8	36,8
Електрани на биогаз	6,9	6,9	8,9
Фотоволтаични електрани	29,72	45,3	121,1
Електрани на биомаса	0,60	0,60	0,60

⁸ https://www.erc.org.mk/odluki/2019.07.23_GI%20za%20rabotata%20na%20RKE%20za%202018%20godina-ENG.pdf
 Годишен извештај на Регулаторната комисија за енергетика и водени услуги на Република Северна Македонија за 2020
https://www.erc.org.mk/odluki/2021.04.28_RKE%20GI%202020-final.pdf

Вкупно	779,87	795,7	911,4
---------------	---------------	--------------	--------------

Извор: Регулаторна комисија за енергетика и води на Република Северна Македонија

Во согласност со Повелбата за одржливост потпишана на WB6, Република Северна Македонија се обврза да воведо пазарно ориентирани механизми за поддршка за промовирање на ОИЕ (аукции и премии).

Министерството за економија во август 2021 година го објави третиот јавен повик за давање право на користење премии за изградба на фотоволтаични електрани на приватно земјиште за вкупно 80 MW инсталирана моќност и истиот беше отворен пред 05.10.2021 година. Најповолните понудувачи потпишаа Договори за право на користење на премијата во април 2022 година и имаат 3 години да ја завршат изградбата на ФВ постројките. Досега се пуштени во употреба 16 ФВ постројки со вкупна инсталирана моќност од 31 MW.

Правилникот за обновливи извори на енергија („Службен весник“ бр. 112/19)⁹ ги воведува производителите-потрошувачи (просумери) како нови учесници на пазарот. Просумер е домаќинство, мал потрошувач, буџетски корисник или индивидуален корисник кој може да инсталира електрани за производство на електрична енергија од обновливи извори при што вишокот произведена електрична енергија може да се пренесе до дистрибутивна мрежа. Министерството за економија во јуни 2022 година донесе Измени и дополнувања на Правилникот за обновливи извори на енергија („Службен весник“ бр. 138/22). Измените овозможуваат секое домаќинство, мал потрошувач и буџетски корисник/корисник на единицата да склучи договор за набавка и испорака на вишокот произведена електрична енергија со кој било снабдувач со електрична енергија, вклучително и универзалниот снабдувач.

Исто така, со измените се овозможува производителите да постават ФВ постројка со поголема инсталирана моќност за целосно да ја задоволат својата потрошувачка, што го прави целиот концепт попривлечен за одредени категории субјекти.

Затоа, наместо досегашните 4 kW, се усвојува инсталираната моќност на ФВ постројката да не биде поголема од 6 kW, за домаќинствата и наместо досегашните 20 kW, и се усвојува инсталираната моќност на ФВ постројката да не биде поголема од 30 kW, за мал потрошувач, буџетски корисник и корисник на единица.

Сопствената потрошувачка може да им понуди на крајните потрошувачи нови можности за придобивки од технолошкиот развој и начин да ги намалат сметките за енергија, притоа придонесувајќи за целите на политиката за животна средина и енергија. Според индикативната анализа, едно домаќинство со инсталирана фотоволтаична електрана од 4 kW на покривот може да заштеди до 500 евра годишно, а повратот на инвестицијата се очекува да биде помеѓу 6 и 8 години, во зависност од цената на опремата.

Министерството за економија во Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика (Службен весник 236/22), меѓу другото, предложи надлежниот орган за ГО системот (издавање и администрирање) да се префрли од Агенцијата за енергетика на Операторот на пазарот на електрична енергија (МЕМО), со цел успешно спроведување на овој тип на поддршка. Секретаријатот на Енергетската заедница започна со имплементација на проектот за воспоставување ефикасен регионален систем за сертификација на обновливи извори на енергија, кој ќе овозможи издавање гаранции за потекло, а потоа и трговија меѓу договорните страни, со што ќе се овозможи интеграција на европскиот пазар. Во проектот активно учествуваше операторот на пазарот на електрична енергија (МЕМО). Проектот е финализиран во јуни 2022 година, по што, најдоцна до јуни 2023 година, секој надлежен орган на договорните страни ќе има опција (но не и обврска) да потпишат индивидуален договор за подлиценца со давателот на услугата за користење на националниот регистар и регионалниот систем развиен во текот на проектот. Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика (Сл. весник 236/22) содржи и нови одредби кои врз основа на одобриениот план за развој на електропреносниот систем и планот за развој на електродистрибутивниот систем како и податоците добиени од надлежните органи, Владата на предлог на Министерството секоја година донесува Индикативен план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија. Овој план особено

⁹ [final_Pravilnik_OIE_28_05_19_bez_TC_\(1\)_1-converted.pdf \(economy.gov.mk\)](#)

содржи податоци за: технологиите за производство на електрична енергија за кои може да започне постапката за изградба во периодот на кој се однесува индикативниот план, вкупната инсталирана моќност, по региони, кои можат да се поврзат со преносниот систем, или со дистрибутивниот систем и извештај за реализација на индикативниот план за претходната година.

Од Северна Македонија, како договорна страна на Енергетската заедница, се бара да развие интегриран Национален план за енергија и клима (НПЕК). НПЕК го опфаќа периодот од 2021 до 2030 година и ја трасира патеката за постигнување на договорените цели за 2030 година, развиена врз основа на она што секоја договорна страна треба да го испорача во однос на своите политики за 2020 година (како почетна точка), и дава перспектива до 2050 година со цел да се обезбеди усогласеност со долгорочните релевантни цели на политиката на ниво на ЕУ, UNFCCC и Енергетската заедница. НПЕК зазема холистички пристап и на интегриран начин се осврнува на петте главни димензии на Енергетската унија.

НПЕК беше усвоен од Владата во јуни 2022 година како индикативен документ.

Република Северна Македонија, како договорна страна на Енергетската заедница, има обврска да ја транспонира изменетата Директива (ЕУ) 2018/2001 за унапредување на употребата на енергија од обновливи извори. Затоа, Министерството за економија со техничка помош подготви ГАП анализа за одредбите од Директивата кои треба да се транспонираат.

Министерството за економија има подготвено и Програма за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката што го опфаќа периодот од 2021 до 2025 година. Подготвена е и Стратешката оцена на влијанието врз животната средина и се одржа јавна расправа. По добиените коментари од релевантните засегнати страни, ќе се достави до Владата за усвојување.

Законот за енергетика ги спроведува одредбите и обврските од Третиот енергетски пакет на ЕУ и Директивата за обновливи извори на енергија. Оваа Директива е делумно транспонирана, без делот кој се однесува на биогоривата, што ја наметнува потребата од подготовка на посебен закон за биогорива. Министерството за економија со техничка помош подготви финален нацрт текст на Законот за биогорива во транспортот. Законот не беше доставен до Владата, поради ГАП анализата за транспонирање на Директивата за ОИЕ 2018/2001, што покажува дека одредени одредби од предлог-законот за биогорива треба да се ревидираат и дополнат. Министерството за економија е надлежно за оваа мерка.

а. Планирани активности за 2023 година:

- Донесување на Уредба за гаранции за потекло од страна на Владата на предлог на Министерството за економија
- Донесување на подзаконски акти од MEMO за воспоставување на системот на гаранции за потекло
- MEMO ќе спроведе постапка за јавна набавка за избор на давател кој ќе воспостави национален електронски регистар/домен за администрирање гаранции за потекло
- Донесување на Правилник за формата и содржината на индикативниот план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија.
- Донесување Индикативен план за изградба на капацитети за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија
- Усвојување на ревидиран Национален план за енергија и клима
- Донесување на Правилник за лиценцирање на монтери
- Подготовка и усвојување на измени на Законот за енергетика/ подготовка на нов Закон за обновливи извори на енергија за транспонирање на одредбите од Директивата за ОИЕ 2018/2001
- Подготовка на измени и дополнувања на предлог-законот за биогорива
- Донесување на Закон за биогорива
- Министерството за економија ќе објави јавен повик за субвенционирање на домаќинствата кои ќе инсталираат фотоволтаични центри за само-потрошувачка.

б. Планирани активности за 2024 година

- Воспоставување на целосно оперативен систем на гаранции за потекло од страна на MEMO

- Подготовка на подзаконски акти во однос на ОИЕ кои ќе произлезат од измените на Законот за енергетика / новиот Закон за обновливи извори на енергија
- Подготовка на Извештај за реализација на Индикативниот план за претходната година

в. Планирани активности за 2025 година

- Подготовка на Акциски план за биогорива
- Подготовка на подзаконски акти за биогорива
- Имплементација на мерките од Националниот план за енергија и клима.

2. Индикатори за резултати

Во однос на Стратегијата за развој на енергетиката, зеленото сценарио укажува дека уделот на ОИЕ во финалната потрошувачка до 2030 година ќе биде 38%.

Индикатор	Почетна вредност (2018)	Посредна цел (2022)	Посредна цел (2023)	Цел (2025)
Удел на ОИЕ во финалната потрошувачка	18,2%	24%	26%	29%
Удел на ОИЕ во електричната енергија	24,8%	34%	37%	46%
Удел на ОИЕ во транспортот	0,1%	3%	3%	5%
Удел на ОИЕ во греењето и ладењето	32,2%	37%	40%	42%
Вкупна инсталирана моќност на ОИЕ	766,37 MW	1.087 MW	1.162 MW	1.493 MW

И покрај енергетската криза, Република Северна Македонија останува посветена на зелената транзиција, прво преку поттикнување инвестициски планови за изградба на електрани од ОИЕ од страна на државната компанија ЕСМ, прикажани во нивниот Инвестициски план.

Вкупен број на ФВ постројки	Проценета вредност на инвестицијата (евра)	Инсталиран капацитет [MW]	Годишно производство на електрична енергија [GWh]	Почеток-Крај на проектот	Финансирање
9	243,700,000	327	501.9	2018-2025	ЕБОР, КфВ, ЕСМ, АД
Вкупен број на ветерни електрани	Проценета вредност на инвестицијата	Инсталиран капацитет [MW]	Годишно производство на електрична енергија [GWh]	Почеток-Крај на проектот	Финансирање
2	91.000.000	63	164	2021-2027	КфВ

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Се поголем број компании се свртуваат кон обновливите извори на енергија за да ги намалат своите емисии и да ја зајакнат својата идна конкурентност. Гаранциите за потекло ги користат компаниите за обезбедување докажани и проверливи намалувања на емисиите. Тие се ефикасни, признати и средства поддржани од законодавството за документирање и формализирање на заложбите за одржлива електрична енергија. Што се однесува до само-потрошувачката, уделот на дистрибуираните извори на енергија рапидно се зголемува, што влијае на енергетските пазари во различни аспекти кои се од регулаторна важност. Од системска гледна точка, само-потрошувачките се дополнителна алатка за исполнување на целите на обновливите извори на енергија, и може да помогнат да се намалат загубите во мрежата и максималните оптоварувања, да се зголеми енергетската ефикасност, да се подобри одговорот на побарувачката и ангажманот на потрошувачите, потрошувачите можат да изберат да произведуваат дел од електричната енергија за нивните сопствени потреби. Индикативниот план се очекува да го подобри планирањето за изградба на постројки за ОИЕ, како и планирањето за развој на преносната и дистрибутивната мрежа и да им даде на инвеститорите подобар преглед на инвестицискиот

потенцијал за ОИЕ. Имплементацијата на Законот за биогорива ќе овозможи подобри услови за вршење на енергетските дејности, стабилна законска и регулаторна рамка и поголем потенцијал за инвестирање во енергетскиот сектор. Со лиценцирање на монтери ќе се овозможи квалитетна услуга на пазарот, со оглед на тоа што оваа дејност ќе можат да ја вршат само лиценцирани лица. Изградбата на нови електрани за ОИЕ ќе ја зголеми инсталираната моќност и ќе го зголеми домашното производство на електрична енергија.

4. Проценети трошоци за активностите и изворот на финансирање

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	500.000	500.000	500.000
2. Небуџетско финансирање	0	30.000	23.000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	500.000	530.000	523.000

*национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните аспекти, како што се вработувањето, намалувањето на сиромаштијата, родовата еднаквост и пристапот до здравствена заштита

Лиценцирањето на монтери ќе овозможи нови вработувања и проширување на пазарот. Исто така, субвенциите за поставување на ФВ постројки за домаќинствата може да се сметаат за доделени на енергетски ранливи потрошувачи. Создавање систем на гаранции за потекло ќе ја зголеми вредноста на проектите во ОИЕ.

6. Влијание врз животната средина

Гаранциите за потекло овозможуваат да се направат веродостојни тврдењата за користење на обновлива енергија. Гаранциите за потекло се исплатливи, флексибилни и многу веродостојни. Тие се идеални за компании кои бараат едноставно решение за намалување на нивниот јаглероден отпечаток и исполнување на целите за обновливи извори на енергија. Изградбата на нови центри за ОИЕ ќе придонесе за намалување на емисиите, како и зголемување на учеството на биогоривата во бруто потрошувачката на финална енергија во транспортот, ќе се намали уделот на фосилните горива кои имаат негативно влијание врз животната средина, особено врз квалитетот на воздухот. Зголемеиот удел на биогорива во потрошувачката на енергија ќе придонесе за намалување на емисиите на стакленички гасови во 2030 година за околу 210 kt CO₂-eq. Процентуалното намалување на емисиите на стакленички гасови ќе зависи од типот на биогориво и технолошката генерација на која што припаѓа.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани дејства за ублажување на ризиците
Доцнење на планираната изградба на електрани за ОИЕ поради долги процедури за издавање дозволи	Висока	Новото законодавство за енергетика (закони и подзаконски акти), како и друго законодавство релевантно за инвестиции во ОИ (урбанистичко планирање, градежништво и животна средина) треба да ги транспонираат декларативните одредби од Директивата за ОИЕ и да ги направат поконкретни, вклучително каде што е можно понатамошно поедноставување и забрзување на процедурите. (Поедноставени и забрзани административни процедури, објективни, транспарентни и пропорционални правила во врска со овластувањето, сертификацијата и лиценцирањето, транспарентност и трошоци поврзани со административните такси, поедноставени и помалку оптоварени процедури за овластување). Новото енергетско законодавство треба целосно да ги транспонира и допрецизира овие обврски за воспоставување контакт точки и/или едношалтерски систем за барањата за административни дозволи за ОЕ и процесот на доделување. Затоа, потребна е интервенција во секој поединечен закон кој има одредби за процедурите за доделување дозволи со цел дополнително да

		се поедностават и забрзаат процедурите за производителите на ОИ (Да се скрати процесот на 2 години, т.е. 1 година за помалите електрани).
Доцнење на изградбата на ФВ постројки на покриви/кровови за сопствена потрошувачка кај домаќинствата и малите потрошувачи	Средна	Воспоставување на едноставна процедура за известување за мрежно поврзување на самопотрошувачи од обновливи извори. Треба да се направат измени во мрежните правила за дистрибуција на електрична енергија со цел да се направи уште поедноставна процедурата за приклучување на мрежата на обновливите извори на енергија од самопотрошувачи (на пр. помалку документи и пократки рокови).
Одложување на гаранциите за потекло за сите енергетски носители	Ниска	По донесувањето на измените на Законот за енергетика, ќе се промени Правилникот за ОИЕ во насока на бришење на одредбите поврзани со гаранции за потекло, а истовремено ќе се донесе Уредба за гаранции за потекло и Правила на операторот на пазарот на електрична енергија, при што ќе се направи дополнително усогласување со Директивата за ОИЕ, AIB стандардите и/или EnC-регионалната електронска платформа за гаранции за потекло, доколку е потребно.

Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година и деталите за нејзиното спроведување се прикажани во Табела 11.

Законот за енергетска ефикасност е донесен во 2020 година. За да се овозможи целосно и непреченоспроведување на законската рамка за енергетска ефикасност, неопходно е да се донесат сите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност.

Еден од главните предизвици е развојот на функционален Фонд за енергетска ефикасност (ФЕЕ). Основата за развој на ФЕЕ произлегува од член 30 од Законот за енергетска ефикасност.

Мисијата на ФЕЕ ќе биде да ги финансира подобните потпроекти за ЕЕ спроведени од општините и другите субјекти од јавниот сектор кои би ги искористиле заштедите на трошоците за енергија што произлегуваат од потпроектот за ЕЕ за да ги подмират финансиските трошоци. Предложениот ФЕЕ ќе воведо „механизам за плаќање од заштеди“ и ќе помогне во воспоставување критичен преседан за да помогне на Владата да премине од финансирање со грантови кон поодржливо финансирање. ФЕЕ ќе ги користи отплатите за финансирање дополнителни потпроекти, со што средствата ќе циркулираат со текот на времето. Се очекува своите оперативни трошоци Фондот да ги покрива преку административни такси и на тој начин да стане одржлив субјект за финансирање и спроведување. Првиот ФЕЕ ќе се фокусира на општините и другите јавни субјекти со можност за проширување на опсегот кон резидентниот сектор. Владата на Северна Македонија одлучи дека ФЕЕ ќе се основа во рамките на Развојната Банка на Северна Македонија (РБСМ, поранешна Македонска банка за поддршка на развојот или МБПР) и побара од Светска Банка и ЕУ да помогнат во капитализирањето на нејзините почетоци. Потребно е да се усвојат релевантни регулаторни измени за да се овозможи РБСМ да ги извршува функциите потребни за управување со ФЕЕ, обезбедување финансиски услуги на јавните субјекти и решавање оперативни прашања. Дополнително, Владата ќе треба да го воспостави управувањето, водството и работењето на ФЕЕ и да ја дефинира неговата организациска и административна поставеност.

Во однос на развојот на ФЕЕ, оваа година беа избрани консултанти кои активно работат на анализа на актуелната правна рамка во земјата за развој на ЕЕФ и дефинирање на стратешките цели и мисијата на ЕЕФ. Консултантите, исто така, ги анализираа сите можности за развој на ЕЕФ како посебно тело или во рамки на Развојната банка (четири опции) и овие опции беа претставени на работната група во септември 2022 година. Најпрактично и најповолно решение е дека треба да се развие во рамките на Развојната банка. Следниот чекор е подготовка на концептот за развој на ЕЕФ и во моментов консултанти работат на него и потоа сите преостанати процедури до целосно воспоставување на ЕЕФ.

Според Инструментот за претпристапна помош (ИПА II), ќе се овозможи процес на развивање Инвентар на јавни згради. Целта е да се направи систематизација и класификација на сите јавни објекти во државата чиј сопственик е државата, со основни информации за истите. За некои од зградите класифицирани како згради со најлоши енергетски карактеристики ќе се врши енергетска контрола. Во овој момент ToR е во подготовка за избор на консултанти кои ќе работат на проектот.

Во тек е Студија со типолошки пристап за енергетска оцена на станбените згради во земјава во согласност со методологијата TABULA (Типолошки пристап за енергетска проценка на градежниот фонд), што ќе придонесе за систематизација на станбениот фонд во нашата земја и ќе биде појдовна точка за Стратегијата за реконструкција на згради до 2030 година. Типологијата ќе створи јасни услови за класификација на сите видови згради во државата за коишто ќе треба да се обезбедат мерки за намалување на енергијата во Стратегијата за реконструкција на згради. Изработката на оваа Студија престана бидејќи пописот беше во тек и сега повторно е во процедура на подготовка со конечните резултати од пописот.

Откако ќе се разбере природата на градежниот фонд и неговите енергетски карактеристики, следниот чекор е да се проценат различните можности за реновирање преку развивање Стратегија за реконструкција на згради. Целта во сите случаи треба да биде постигнување целосно реновирање на имотот, идеално во една фаза, со комбинација на мерки за енергетска ефикасност и обновливи технологии. Предлозите за развој на стратегијата ќе ги земат предвид различните категории згради како репрезентативни референтни згради: згради за едно семејство, станбени блокови/повеќесемејни згради, деловни згради и една дополнителна категорија на нестанбени објекти. Покрај заштедата на енергија, мерките предвидени во Стратегијата треба да опфатат различни аспекти: економски, социјални, еколошки и други придобивки од системот на синергија.

Во периодот на дефинирање на овој документ се привршуваат Правилникот за енергетски карактеристики на зградите, Правилникот за енергетска контрола на зградите, Правилникот за енергетска контрола на големите претпријатија, по што фокусот ќе се стави на издавање нови сертификати и лиценци и избор на обучувачи за нови обуки за енергетска контрола, како и изработка на Тарифник за енергетска контрола. Правилникот за енергетско означување и Правилникот за МВП се во финална фаза, по што следи период на имплементација. Исто така, ќе се изработат на преостанатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност. За оваа мерка надлежно е Министерството за економија.

а. Планирани активности за 2023 година

- Донесување измени на Законот за енергетска ефикасност или Законот за формирање на РБСМ за изработка на ФЕЕ (во зависност од резултатите од анализата);
- Подготовка на Инвентар за енергетски карактеристики на јавните објекти на територијата на Република Северна Македонија;
- Подготовка на типологија на објекти потребна за донесување на Стратегијата за реконструкција на згради до 2030 година;
- Подготовка и усвојување на Стратегија за реконструкција на згради до 2030 година;
- Издавање лиценци и овластувања за енергетска контрола кај големите трговци и згради;
- Подготовка на останатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност.

б. Планирани активности за 2024 година

- Основање Фонд за енергетска ефикасност;
- Имплементација на останатите мерки од НПЕК во врска со ЕЕ.

в. Планирани активности за 2025 година

- Функционирање на Фондот за енергетска ефикасност и можно проширување на опсегот кон резидентниот сектор;
- Подготовка на Извештај за реализација на Националниот план за енергија и клима во делот на Енергетска ефикасност.

2. Индикатори за резултати

Показател	2023 - 2025
Број на издадени одобренија за енергетска контрола на згради	150
Број на издадени лиценци за енергетска контрола на згради	60
Број на издадени одобренија за енергетска контрола на големи претпријатија	70
Број на издадени лиценци за енергетска контрола на големи претпријатија	50
Софтвер МВП	Функционален
Инвестиции за енергетска ефикасност во општински јавни згради - Број на успешно завршени договори за енергетско реновирање	>50

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Спроведувањето на мерката ќе обезбеди поголема отпорност кон поскапувањето на енергијата, сигурност и континуитет во снабдувањето со енергија за домаќинствата и компаниите, како и подобрување на условите за удобно живеење.

4. Проценети трошоци за активностите и извори на финансирање

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	150.000	90.000	180.000
2. Небуџетско финансирање	5.000.000	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	850.000	510.000	1.020.000
Вкупно	6.000.000	600.000	1.200.000

*национални извори на јавни финансии

*Напомена: вкупната сума на заемот за Фондот за ЕЕ е претставена во 2023 година бидејќи немаме информации за распределба на парите низ годините.

5. Очекувано влијание врз социјалните аспекти, како што се вработувањето, намалувањето на сиромаштијата, еднаквоста и родовата застапеност

Отворање привремени и постојани работни места во услужните сектори како што се проектирање, монтажа, управување и одржување. Во градежниот сектор ќе се ангажираат градежни работници и висококвалификуван кадар. Во индустрискиот сектор ќе се регрутираат и висококвалификувани кадри со соодветни професионални квалификации (ревизори и ESCO компании), што континуирано ќе се ангажираат во следењето на потрошувачката и предлагањето нови мерки за поголеми заштеди. Во процесот на спроведување на мерката ќе се поттикнува родовата еднаквост.

6. Влијание врз животната средина

Зголемувањето на енергетските заштеди е неопходно бидејќи директно влијае на намалувањето на емисиите и го штити јавното здравје, животната средина и ги ублажува климатските промени што произлегуваат од штетните ефекти на енергетските активности, така што оваа мерка ќе има позитивно влијание врз животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани дејства за ублажување на ризиците
Одложување на формирањето на Фондот за енергетска ефикасност	Средна	Соодветните препораки од Анализата за начинот на формирање на Фондот за енергетска ефикасност треба да се вметнат во новиот Закон за основање Фонд за ЕЕ.
Недостиг на капацитет и технички персонал во јавната институција (Министерство за економија и Агенција за енергетика) за навремено спроведување на мерката	Средна	Донесена е нова систематизација на секторот за енергетика во Министерството за економија. Постои посебен сектор за енергетска ефикасност со само еден вработен во моментот. Неопходно е оваа бројка да се зголеми со нов технички персонал со цел континуирано спроведување на мерката.

Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ (во процес на ажурирање)

1. Опис на мерката

Мерката за воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ (Рамковна директива за вода 2000/60/ЕС, Директива за третман на урбани отпадни води 91/271/ЕЕС, Директива за отпадна тиња 86/278/ЕЕС) е насочена кон обезбедување одржливо управување со водите преку изградба на системи за собирање и третман на урбаните отпадни води, како и заштита и зачувување на водните ресурси.

Тоа исто така ќе придонесе за спроведување на Националната стратегија за води 2012-2042 година, имено, мерките и активностите предвидени во поглавјето 5.3 - Заштита на водите. Стратегијата за води утврдува дека изградбата на канализациски системи и пречистителна станица за отпадни води систематски да се зголемува и дека во првата фаза треба да се опфатат испуштањата од агломерации од повеќе од 15.000 е.ж. Треба да се обезбеди секундарен третман за испуштањата од агломерации со повеќе од 2000 е.ж. и понапреден третман за агломерации со повеќе од 10 000 е.ж. во одредени чувствителни области и нивните сливови. Мерката исто така ја поддржува имплементацијата на други клучни национални стратешки и плански документи, особено, Плановите за управување со речни сливови (ПУРС), Плановите за управување со ризик од поплави (ПУРП), Просторниот план на Република Северна Македонија и Националната стратегија за одржлив развој.

За да се постигне подобрување, треба да се решат неколку проблеми поврзани со собирањето отпадни води и третманот на отпадните води:

- Да се усогласи националното законодавство во приоритетните области со законодавството на ЕУ;
- Да се подготват плански документи кои овозможуваат преземање мерки и активности за спроведување на законската регулатива во определен рок;
- Капацитетите за третман на отпадни води треба значително да се прошират;
- Канализациските мрежи треба да се прошират и рехабилитираат, а системите за атмосферска вода да се одделат од канализациониот систем;
- Економската поставеност на ЈКП треба да се подобри за да се обезбеди враќање на трошоците и одржливост на работењето, вклучително и подобрени практики за поставување тарифи, зголемена стапка на наплата на приходи, итн.;
- Способноста за човечките ресурси треба да го подобри и да го вклучи релевантното знаење од секторот;
- Ефикасноста на работењето на ЈКП-тата треба да се зголеми;
- Треба да се воспостави редовен мониторинг на количините и квалитетот на урбаните отпадни води и да се подобри информацискиот систем за собирање, третман и испуштање отпадни води; треба да се подигне јавната свест за отпадните води како извор на загадување и деградација на животната средина.

За спроведување на оваа мерка обезбедени се финансиски извори преку ИПА II (2014-2020) и заеми од ЕИБ и ЕБОР.

Мерката има за цел да обезбеди проширување и надградба на канализационите мрежи, бројот на домаќинства приклучени на мрежата, како и бројот на пречистителни станици и нивниот капацитет. Податоците од 2016 година покажуваат дека 64% од населението е приклучено на канализациски мрежи, додека капацитетот на постојните пречистителни станици во 2020 година изнесува 27,5% од вкупниот потребен капацитет во државата. Инвестициите во канализациони мрежи, колекторски системи и пречистителни станици се предвидени во Националната стратегија за води 2012-2042 година и имаат за цел да ја подобрат покриеноста на населението со овие инвестиции, да обезбедат повисок квалитет на живот на граѓаните, повисоко ниво на заштита на природата и развој кои се предуслови за спроведување на Зелениот договор и Зелената агенда за Западен Балкан.

а. Планирани активности во 2022 година

- Тендерска постапка и започнување на проектот за подобрена имплементација на Директивата на ЕУ за поплави преку усогласување на националното законодавство и подготовка на планови за управување со ризик од поплави.
- Тендерска постапка и започнување на активности за изработка и имплементација на планови за управување со речни сливови за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води со имплементација на мерки.
- Тендерска постапка за набавка и набавка на специфична опрема за информациски систем за следење на водите.
- Тендерска постапка и започнување на имплементација на проектните активности за техничка ревизија на постојните системи за собирање на отпадните води и пречистителни станици во Северна Македонија и подготовка на потребната документација за набавка на водоводна опрема за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Прилеп, Берово, Куманово, Битола и Тетово.
- Тендерска постапка и започнување со реализација на проектните активности за натамошна поддршка во спроведувањето на реформите во секторот води.
- Продолжување на активностите за подобрување на инфраструктурата за собирање отпадни води во Град Скопје.
- Потпишување договор и започнување со реализација на проектот за рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево (104 km мрежа, приклучени 4630 нови домаќинства).
- Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на пречистителна станица за отпадни води и проширување на канализационата мрежа во општина Битола (капацитет 112.474 е.ж. и 375 m доградба до постојната колекторска канализација) и (9 km нова + 13 km реконструирани).
- Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на ПСОВ (капацитет 95 152 е.ж.) и изградба на канализациона мрежа во општина Тетово (19 km главна колекторска канализација + 32,4 km секундарна отпадна канализација).
- Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на ПСОВ за Град Скопје (Проектирање и изградба на Централна ПСОВ за 625.000 е.ж. до 2035 година).

6. Планирани активности во 2023 година

- Продолжување на имплементацијата на проектот за подобрена имплементација на Директивата на ЕУ за поплави преку усогласување на националното законодавство и подготовка на планови за управување со ризик од поплави.
- Продолжување на имплементацијата на проектот за развој и имплементација на планови за управување со речен слив за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води со имплементација на мерки.
- Продолжување на имплементацијата на проектот за набавка на специфична опрема за информациски систем за следење на водата.
- Продолжување на имплементацијата на проектот за техничка ревизија на постојните системи за собирање и пречистителни станици во Северна Македонија и подготовка на потребната документација за снабдување со опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Прилеп, Берово, Куманово, Битола и Тетово.
- Продолжување на реализацијата на проектот за натамошна поддршка во спроведувањето на реформите во секторот води.
- Продолжување на активностите за подобрување на инфраструктурата за собирање отпадни води во Град Скопје.
- Продолжување на реализацијата на проектот за Рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево (104 km мрежа, приклучени 4630 нови домаќинства).

- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на пречистителна станица за отпадни води и проширување на канализационата мрежа во општина Битола (капацитет 112.474 е.ж. и 375 m доградба до постојната колекторска канализација) и (9 km нови + 13 km реконструирани).
- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на ПСОВ (капацитет 95 152 е.ж.) и изградба на канализациона мрежа во општина Тетово (19 km главна колекторска канализација + 32,4 km секундарна отпадна канализација).
- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на ПСОВ за Град Скопје (Проектирање и изградба на Централна ПСОВ за 625.000 е.ж. до 2035 година.

в. Планирани активности во 2024 година

- Продолжување на имплементацијата на проектот за подобрена имплементација на Директивата на ЕУ за поплави преку усогласување на националното законодавство и подготовка на планови за управување со ризик од поплави.
- Продолжување на имплементацијата на проектот за развој и имплементација на планови за управување со речен слив за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води со имплементација на мерки
- Продолжување на имплементацијата на проектот за набавка на специфична опрема за информациски систем за следење на водата.
- Продолжување на имплементацијата на проектот за техничка ревизија на постојните системи за собирање и пречистителни станици во Северна Македонија и подготовка на потребната документација за снабдување со опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Прилеп, Берово, Куманово, Битола и Тетово.
- Продолжување на реализацијата на проектот за натамошна поддршка во спроведувањето на реформите во секторот води.
- Продолжување на реализацијата на проектот за Рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево (104 km мрежа, приклучени 4630 нови домаќинства) - Активности во гарантен рок.
- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на пречистителна станица за отпадни води и проширување на канализационата мрежа во општина Битола (капацитет 112.474 е.ж. и 375 m доградба до постојната колекторска канализација) и (9 km нови + 13 km реконструирани).
- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на ПСОВ (капацитет 95 152 е.ж.) и изградба на канализациона мрежа во општина Тетово (19 km главна колекторска канализација + 32,4 km секундарна отпадна канализација).
- Продолжување на реализацијата на проектот за изградба на ПСОВ за Град Скопје (Проектирање и изградба на Централна ПСОВ, за 625.000 е.ж. до 2035 година.

Вреди да се спомене дека во рамки на ИПА 3, програмска 2022 година, се предлагаат два големи проекти, изградба на ПСОВ за Велес (53.100 е.ж.) и ПСОВ за Штип (53.700 е.ж.) и Изградба на колекторски систем за Виница (19.000 е.ж.) и нејзино поврзување со постојната ПСОВ во Кочани. Истовремено, во 2022 година се планира да се склучи договор за заем од ЕИБ во висина од 50 милиони евра, за водоводна и канализациона мрежа за општините во Северна Македонија, со што не само поголемите, туку и помалите и руралните општини ќе имаат можност да аплицираат за финансиски извори согласно нивните потреби.

Главен корисник во реализацијата на проектите е МЖСПП, додека директни корисници на резултатите од проектот се општините и граѓаните на Република Северна Македонија.

2. Индикатори на резултати

Показател	Почетна вредност (2020)	Посредна цел (2024)	Цел (2028)
Број на ПСОВ во земјата	25	27	30
Капацитет на ПСОВ (е.ж.)	595.000	801.000	1.607.800

% на население приклучено на ПСОВ	27,5	37,33	74,7
% на домаќинства поврзани на ПСОВ за агломерации над 10 000 е.ж.	16,8	21	
% на домаќинства поврзани на ситем за одведување на отпадни води	68	75	
% на домаќинства со сервис за собирање на отпадни води	75	80	

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Мерката за воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадните води согласно барањата на ЕУ се очекува да има долгорочни ефекти во смисла на воспоставување предуслови за развој на таканаречената циркуларна економија, што значи (повторно) искористување на ресурсите во циркуларно економски тек. Циркуларната економија се смета за важен дел од одржливиот економски развој. Понатаму, подобрената инфраструктура во однос на управувањето со отпадните води треба да придонесе за подобрена економска клима, која позитивно ќе влијае на инвестициите и би можела да иницира нови претприемачки потфати.

4. Проценети трошоци за активности и извори на финансирање

Во евра	2022	2023	2024
1. Буџетско финансирање*	10.895.990	10.895.990	10.895.990
2. Небуџетско финансирање	27.400.000	27.400.000	27.400.000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	18.495.662	18.495.662	18.495.662
Вкупно	56.791.652	56.791.652	56.791.652

*национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Спроведувањето на оваа мерка ќе придонесе за подобрување на конкурентните услови и економскиот развој. Тоа значително ќе придонесе за заштита на ресурсите на свежата вода и за намалување на здравствените опасности предизвикани од загадувањето на животната средина што произлегува од испуштањето на непречистената отпадна вода во водите или во почвата. Ќе се подобри квалитетот на речните води и ќе се елиминира опасноста по здравјето на луѓето. Спроведувањето на мерката индиректно ќе резултира со создавање локални вработувања и на краткорочно, во периодот на изградба и на долгорочно вработување при работење и одржување на новата инфраструктура. Ова ќе има позитивни придобивки за пошироката локална економија во целина преку привлекување инвестиции во земјоделскиот сектор, развојот на туризмот итн.

Владата се обврза да ги преземе принципите и пристапот наведени во Родовата стратегија на Европската унија 2020-2025 година и да ги примени во сите секторски реформи и мерки за поддршка.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Оваа мерка ќе има големо влијание врз животната средина пред се со намалување на испуштањето на отпадните води надвор од организираниите и управувани инфраструктурни системи, подобрување на состојбата на канализациските системи кои во моментот се главно стари и дотраени, зголемување на бројот на домаќинства приклучени на канализационата мрежа кои сигурно ќе го намали притисокот врз животната средина во местата каде што живеат/престојуваат, што директно ќе влијае на зголемување на квалитетот на нивниот живот.

Во однос на пречистителните станици, влијанието врз животната средина ќе биде исклучително големо бидејќи ќе доведе до подобро искористување на водата, намалување на штетните компоненти во отпадните води, како и создавање предуслови за кружна економија во секторите каде што водата се користи како значаен ресурс.

Мерката ќе придонесе за практично спроведување на Европската зелена агенда за Западен Балкан во земјата и во целните општини. Сите планирани активности ќе обезбедат подобра заштита на животната средина, бидејќи мерката има за цел подобрување на квалитетот на водите преку собирање на отпадните води и нивно пречистување. Спроведувањето на активностите ќе резултира со намалување на загадувањето на водите, а со тоа и ризиците по здравјето на луѓето и животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недостаток на подготвеност на главните чинители (на пример, општините) да ја спроведат реформата на националниот сектор за води, секторските политики/акционен план и регулаторните обврски.	Средна	Да се вклучат во континуиран политички дијалог со централната власт и државните институции, главно преку со силна поддршка и водство од релевантното Министерство.
Одложување на тендерската постапка и склучување договори	Средна	Поголемиот дел од техничката и тендерската документација е во завршна фаза на подготовка. Тендерите ќе се распишуваат според Планот за набавки
Доцнење со добивање одобренија за градба и решавање на сопственоста на земјиштето	Средна	Точна проверка на документацијата и изработка на патоказ со делегирање на одговорности и време за решавање на секое нерешено прашање.
Слабо трошошно опоравување за еколошките услуги обезбедени од РУС	Средна	Користењето на фотоволтаици ќе ја намали стапката на настанување на оперативните трошоци при формирање на тарифите.
Слаб административен капацитет, недостаток на соодветен број и квалитетен персонал во областите водовод и канализација.	Средна	Ќе се искористи имплементацијата на програмата за реформа на јавната администрација со која се воспоставуваат мерки за намалување на трошоците на јавната администрација и за зголемување на нејзината ефикасност преку дигитализација.
Недоволна координација меѓу институциите, вклучително и општините	Средна	Вклучување на сите поврзани стейхолдери на национално и локално ниво во одборот за поддршка на проектот.

Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад (во процес на ажурирање)

1. Опис на мерката

Во областа на управувањето со отпадот, стариот Закон за управување со отпад ја регулираше рамката за воспоставување инфраструктура за управување со отпад, која најмногу се засноваше на преземање активности од страна на единиците на локалната самоуправа. Резултатите од неговото спроведување покажаа слабости и нејаснотии во случаите кога нема доволен капацитет на локалната самоуправа за изнаоѓање средства за изградба на нова инфраструктура за отпад, како и во неможноста да се обезбеди меѓусебна координација меѓу сите засегнати страни. Дополнително, досегашното искуство покажа дека развојот на отпадната инфраструктура бара големи финансиски средства, за чие наоѓање е потребно јасно и прецизно дефинирање на надлежностите и одговорностите помеѓу централната и локалната власт.

Со донесувањето на новиот Закон за управување со отпад („Службен весник на РСМ“ бр. 216/2021) ќе се овозможи воспоставување на функционален систем за регионално управување со отпад и изградба на регионални депонии, а во исто време да се затворат сите не- стандардни депонии и ѓубришта. Истовремено, ќе се овозможи регионално собирање, транспорт, селекција, рециклирање на отпадот, како и третман и искористување, со што ќе се зголеми степенот на заштита на здравјето на луѓето и заштитата на животната средина, а сето тоа ќе биде чекор кон овозможување циркуларни економија за овој сектор. Овој закон ја усогласи Директивата 2008/98 / ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 19 ноември 2008 година за отпад и укинување на одредени директиви.

Законодавството за отпад на Република Северна Македонија е усогласено со законодавството на ЕУ за отпад.¹⁰

Новите закони донесени во 2021 година се следните:

- Закон за управување со батерии и акумулатори и отпад од батерии и акумулатори (Службен весник на РМ бр. 176/21).
- Закон за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема (Службен весник на РМ бр. 176/21).
- Закон за проширена одговорност на производителот за управување со посебни текови на отпад (Службен весник на РМ бр. 215/21).
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување (Службен весник на РМ бр. 215/21).
- Закон за управување со отпад (Службен весник на РМ бр. 216 /21).
- Закон за управување со посебни текови на отпад (Службен весник на РМ бр. 216/21).

Овие закони повлекуваат обврска за спроведување на политиките за намалување на отпадот, селекција и рециклирање на отпадот. Република Северна Македонија прави напори за имплементација на оваа нова законска регулатива, која вклучува подобрување на практиките за собирање отпад, преку воспоставување шеми за селекција на отпадот, како и развој на секундарна селекција и капацитети за рециклирање на отпадот. Само отпадот што не може да се рециклира треба да се депонира на депониите, кои треба да бидат изградени во согласност со Директивата на ЕУ за депонии. Сегашната состојба со депониите во Република Северна Македонија укажува дека повеќето начини/методи на депонирање на отпадот не се усогласени со никакви технички или еколошки стандарди. Повеќето од постојните општински депонии/депонии треба да се затворат бидејќи локациите немаат капацитет за надградба во согласност со барањата на ЕУ. Понатаму, само 70% од населението добива редовно услуги за собирање отпад. Редовното собирање и рециклирање на отпадот или компостирањето на комуналниот отпад сè уште е во рана развојна фаза.

Првата Национална стратегија за управување со отпад (2008-2020)¹¹ и Националниот план за управување со отпад (2009-2015), го воведоа концептот на интегрирано управување со отпад на регионално ниво. Новиот Национален план за управување со отпад (2021-2031)¹² усвоен во септември 2021 година, кој се однесува на период од 10 години, ги идентификуваше и регионите за управување со отпад во земјата.

Во рамките на ИПА 2007-2013 беа изработени регионални планови за управување со отпад за Источниот и Североисточниот регион, како и за Пелагонискиот, Југозападниот, Вардарскиот и Скопскиот регион. Подготвена е и потребната техничка документација за воспоставување на финансиски самоодржливи системи за управување со отпад за шесте споменати региони. За полошкиот регион техничката и тендерската документација е во завршна фаза на подготовка, а пред подготовка е и потребната документација за Југоисточниот регион. Владата е фокусирана на имплементација на овие плански документи преку фондовите на ЕУ (ИПА) и преку заеми (кредитни линии). Имено, за Источниот и Североисточниот регион изградбата на регионалниот систем треба да започне во 2022 година, а се

¹⁰ Директива 2008/98 / ЕС, Директива на Европскиот парламент и на Советот од 20 декември 1994 година за пакување и пакување отпад, Директива на Европскиот парламент и на Советот од 4 јули 2021 година за отпадна електрична и електронска опрема, Директива на Европскиот парламент и Советот од 6 септември 2006 година за батерии и акумулатори, како и за отпадни батерии и акумулатори, и укинатите Директива 91/157 / ЕЕС и Директива 2000/53 / ЕУ за отпадни возила и Директива (ЕУ) 2018/850 на Европскиот парламент и на Советот од 30 мај 2018 година за дополнување на Директива 1999/31 / ЕС за отпадни депонии.

¹¹ [МЖСПП / Документи / Стратегија](#)

¹² [МЖСПП / Документи / Планови](#)

финансира преку ИПА фондовите. Изградбата на Регионалниот систем за управување со отпад за Скопскиот регион е предвидена со ИПА 3 за програмската 2024 година, а за останатите пет региони земјата побарала заем од ЕБОР.

Мерката за воспоставување интегриран и самоодржлив систем за управување со отпад е нова во Програмата за структурни реформи 2022-2024 година, а беше планирана во контекст на потребата од подобрување на состојбите во оваа област. Оваа мерка има за цел да обезбеди:

- Создавање услови за собирање и депонирање на цврстиот отпад и намалување на натамошното влошување на животната средина со неконтролирано управување со отпадот.
- Намален обем на комунален цврст отпад депониран на депониите и зголемен удел на селектираниот, компостиран и рециклиран отпад.
- Зголемен број на население кое ја добива услугата за собирање и отстранување на отпадот во согласност со стандардите на ЕУ.
- Подобрена меѓуопштинска соработка преку воведување регионални системи за управување со отпад.
- Затворање на неусогласените депонии/депонии штом ќе се утврди соодветната алтернатива и
- Развиена проектна документација потребна за да се продолжи со инвестирање, затворање и рекултивација на нестандартните депонии, вклучително и развој на проценка на ризикот и план за санација или последователна грижа.

Во контекст на предложената мерка се планирани следните активности:

- Поддршка на имплементацијата на Регионалниот систем за управување со отпад во источниот и североисточниот регион, како договор за услуги, кој ќе помогне во формирањето на меѓурегионално претпријатие и ќе го воспостави системот за управување со отпад.
- Ќе продолжи и подготовката и ревизијата на Националните плански документи за отпад.

Република Северна Македонија е посветена да работи кон целта за климатска неутралност до 2050 година - срцето на Европскиот зелен договор. Во својот неодамна поднесен зајакнат НДЦ, С.Македонија се обврза да ги намали нето-емисиите на стакленички гасови за 82% во споредба со нивоата од 1990 година до 2030 година. НДЦ вклучува посебна цел за секторот за управување со отпад: намалување за 21% од 1990 до 2030 година. НДЦ е тесно поврзан со Стратегијата за долгорочна климатска акција на земјата и Законот за климатска акција кои се во завршна фаза на развој.

Мерката истовремено претставува вовед во идна реализација на конечната цел за овозможување ефикасно и ефективно работење на модерна, одговорна индустрија за рециклирање и обновување во земјата, следејќи ги принципите на циркуларната економија.

Истата ќе се реализира преку спроведување на посебната цел за развивање професионални, испорачливи, одговорни и ефикасни шеми за проширена одговорност на производителот (EPR систем), со што ќе се зајакнат капацитетите на надлежните национални власти за управување со отпад и засегнатите страни за модерно управување со отпадот и систем за евидентирање и известување преку интернет, што ќе воспостави база за воведување на циркуларната економија.

МЖСПП го идентификуваше управувањето со отпадот како приоритетен проблем што треба да се реши, како и клучна можност да се придонесе за постигнување на амбициозните климатски дејствија пропишани во подобрените национално определени придонеси на Македонија за климатските промени (НДК). НДЦ на Македонија експлицитно го вклучува секторот отпад и можностите за намалување на емисиите преку проекти за циркуларна економија. Проценката на потенцијалот за ублажување на стакленички гасови со воведување проекти за циркуларна економија во С.Македонија открива дека инкорпорирањето на циркуларните практики во третманот на биоотпадот и отпадот од градење (шут) може да резултира со намалување на вкупните емисии од ~ 690,85 Gg/CO₂ е годишно и отворање на над 600 нови зелени работни места во повеќе одржливи индустрии.

Додека Северна Македонија се стреми да ги реализира амбициозните цели на НДЦ и ЕУ за климата, вклучително и амбициозните цели на ЦЕ поврзани со целите за пристапување во ЕУ, системите и структурите не се поставени за да ги реализираат овие амбиции.

Дополнително, во Северна Македонија нема големо искуство во предложените технологии и комерцијалните банки немаат капацитет да ги оценат овие типови проекти и затоа им доделуваат поголем ризик и каматна стапка доколку и воопшто се подготвени да кредитираат.

а. Планирани активности во 2022 година

- Продолжување на активностите за затворање на неусогласените депонии и депонии во Источниот и Североисточниот регион.
- Започнување на проектот за поддршка на имплементацијата на Регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот регион.
- Потпишување на договор за подготовка и ревизија на Националните плански документи за управување со отпад.
- Потпишување на договорот и отпочнување со имплементација на Твининг договор за поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот.
- Започнување на активности за изградба на претоварните станици и регионалната депонија за источниот и североисточниот регион.

б. Планирани активности во 2023 година

- Финализирање на активностите за затворање на нестандартните депонии и ѓубришта во Источниот и Североисточниот регион.
- Финализирање на активностите за поддршка на имплементацијата на Регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот регион.
- Продолжување на спроведувањето на активностите за подготовка и ревизија на Националните плански документи за управување со отпад.
- Продолжување на имплементацијата на Твининг договорот за поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот.
- Продолжување на активностите за имплементација на проектот за воспоставување Регионален систем за управување со отпад во источниот и североисточниот регион и
- Започнување на активности за изградба на регионални депонии и претоварни станици во пет региони преку заем од ЕБОР.

в. Планирани активности во 2024 година

- Продолжување на активностите за спроведување на проектот за воспоставување на Регионален систем за управување со отпад за Источниот и Североисточниот регион.
- Продолжување на постапката за евалуација на проектот за поддршка на имплементацијата на Регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот регион.
- Продолжување на спроведувањето на активностите за Подготовка и ревизија на Националните плански документи за управување со отпад и
- Продолжување на спроведувањето на активностите за изградба на регионални депонии и претоварни станици во пет региони преку заем од ЕБОР.

2. Индикатори на резултатите

Показател	Почетна вредност (2021)	Посредна цел (2024)	Цел (2028)
Број на регионални депонии	0	1	5
Број на население кое ја добива услугата	0	370.901	2.000.000
Број на затворени ѓубришта	0	115	1.000
Број на затворени нестандартни депонии	0	18	54

Број на подготвени планови за имплементација на шеми за проширена одговорност на производителот и циркуларна економија 2020-2030 година	0	Ќе биде определен после фазата на проценка во рамки на ИПА проектот	
---	---	---	--

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Мерката за воспоставување интегриран и самоодржлив систем за управување со отпад се очекува да има долгорочни ефекти во смисла на воспоставување предуслови за развој на таканаречената циркуларна економија, што значи (повторно) искористување на ресурсите во кружен економски тек. Воспоставувањето на регионални депонии со капацитет за рециклирање отпад ќе придонесе за операционализација на отпадот како ресурс што може да се користи за производство на биогорива и други производи добиени преку системи за рециклирање. Тоа може да влијае на развојот на оваа активност во земјата, преку иницирање различни претприемачки активности, а може да придонесе и за вклучување на земјата во случувањата на таканаречената зелена агенда, чии индикатори се очекува да станат мерило за економска клима на глобално ниво.

4. Проценети трошоци за активности и извори на финансирање

Во евра	2022	2023	2024
1. Буџетски средства*	3.377.235	2.195.567	2.195.567
1. Небуџетски средства	13.699.915	7.003.797	7.003.797
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	13.699.915	7.003.797	7.003.797
Вкупно	17.077.150	9.199.364	9.199.364

*Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Спроведувањето на оваа мерка ќе обезбеди повеќе социјални ефекти, а пред се пристап на мнозинството од населението до услуга за собирање отпад и почиста животна средина преку негово рециклирање. Посебно значаен ефект ќе има затворањето на дивите депонии, што ќе придонесе за намалување на нивните штетни емисии на гасови, како и за намалување на ризиците по јавното здравје.

Понатаму, реализацијата на проектите подразбира ангажман на работници што краткорочно директно ќе влијае на пазарот на трудот, додека долгорочно одржувањето и управувањето со регионалните депонии предвидува вработувања кои ќе придонесат за отворање нови работни места.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Оваа мерка ќе има големо влијание врз животната средина, пред се преку затворање на дивите депонии кои претставуваат ризик за јавното здравје, зголемување на бројот на домаќинства кои се дел од системот на редовно собирање отпад што секако ќе го намали притисокот врз животната средина. во местата каде што живеат/престојуваат, а директно ќе влијае на зголемување на квалитетот на нивниот живот.

Во однос на регионалните депонии, влијанието врз животната средина ќе биде исклучително големо бидејќи ќе доведе до подобро искористување на отпадот, намалување на штетните гасови кои произлегуваат од неконтролираното постапување со отпадот, како и создавање предуслови за кружна економија во гранките каде отпадот се користи како значителен ресурс.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност за појава (ниско или високо)	Планирани активности за надминување
-------	--	-------------------------------------

Недостаток на подготвеност на главните чинители (на пример, општините) да ја спроведат реформата на националниот сектор за води, секторските политики/акционен план и регулаторните обврски.	Средно	Да се вклучат во континуиран политички дијалог со централната власт и државните институции, главно преку со силна поддршка и водство од релевантното Министерство.
Одложување на тендерската постапка и склучување договори	Средно	Поголемиот дел од техничката и тендерската документација е во завршна фаза на подготовка. Тендерите ќе се распишуваат според Планот за набавки
Доцнење со добивање одобренија за градба и решавање на сопственоста на земјиштето	Средно	Точна проверка на документацијата и изработка на патоказ со делегирање на одговорности и време за решавање на секое нерешено прашање.
Слаб административен капацитет, недостаток на соодветен број и квалитетен персонал во областите водовод и канализација.	Средно	Ќе се искористи имплементацијата на програмата за реформа на јавната администрација со која се воспоставуваат мерки за намалување на трошоците на јавната администрација и за зголемување на нејзината ефикасност преку дигитализација.

3) **Подобрување на конкурентноста на домашните претпријатија, нивната интеграција во глобални вредносни синџири и формализација на економијата**

Периодот на пермкриза, што значи период обележан со перманента, континуирана криза, влијае не само на конкурентиста на домашните компании, туку и на севкупната глобална економија. Сеуште присутната несигурност од појава на нови варијанти на Ковид-19 која влијае на глобалната понуда и побарувачка, високите цени на храната и енергенсите и геополитичките тензии претставуваат вистински предизвик за економиите.

Предизвиците со кои сега се соочуваат владите се уште поголеми, бидејќи треба да се справуваат со заострени финансиски услови, висока инфлација, одржливо снабдување со енергенси, а истовремено да ги спроведуваат реформите за подобрување на деловното окружување кои се неопходни за надминување на последиците од кризите, и за зајакнување на конкурентноста и одржливоста на економиите.

Оттаму, предизвиците на кои треба да одговори македонската економија се сумирани подолу, но не треба да се земат како сеопфатен обем на предизвици, туку како фактори кои се менуваат многу брзо.

Домашните претпријатија се карактеризираат со **ниска и нискорастечка продуктивност**, што во голема мера се должи на недостигот на менаџерски вештини, несофистицирана технологија, ограничени производствени капацитети и иновации, несоодветен квалитет на добрата и услугите, како и конкуренција од неформалниот сектор. Сето ова ја попречува нивната конкурентност и ги ограничува можностите за интегрирање во глобалните синџири на вредност. Друг предизвик којшто го **спречува усвојувањето на современи технологии и деловни процеси**, како и проширување на преработувачката индустрија и интернализација на капацитетите произлегува од **неусогласеноста на вештините на секое ниво од пазарот на труд**, што е предизвикано од слабостите во образовниот систем и сложената примена на деловната регулатива.

Друг голем проблем којшто го кочи унапредувањето на деловната средина е **големината на неформалната економија** којашто останува длабоко вкоренета и зазема големо учество од вкупното производство и вкупната вработеност. Официјалните проценки на Државниот завод за статистика откриваат дека неформалната економија претставува 17% од БДП и 18% од вкупната вработеност, но постојат и други проценки коишто бројката ја ставаат на 37,6% од БДП (IMF, 2019a). Неформалниот сектор создава нелојална конкуренција од нерегистрирани претпријатија, а непријавените приходи и

неформалната вработеност го загрозуваат прибирањето јавни приходи. Непријавените приходи и неформалната вработеност исто така го намалуваат степенот на формалната вработеност и поврзаните придобивки, како што се сигурното работно место и безбедност на работа.

Македонскиот неформален сектор се јавува во повеќе облици, како непријавен труд, делумно непријавени плати, нерегуларности во спроведувањето на Законот за работни односи, неиздавање на даночни потврди или фактури, и непријавени приходи. Зголемената застапеност на работата за сопствена сметка и личните услуги обезбедени преку интернет е друг извор на загриженост затоа што овие активности често се нерегистрирани. Економските сектори со особено висока неформалната вработеност се земјоделството, градежништвото, домаќинските услуги, како и трговијата на големо и мало. Пандемијата на коронавирус исто така влијае и врз неформалната вработеност. Од една страна, се јавува пад на неформалната вработеност во секторите коишто се значително погодени од пандемијата; од друга страна, работниците се пренасочуваат од формална кон неформална вработеност преку пријавување помалку работни часови. Делумно нерегистрираната вработеност и непријавените плати се друг проблем, а скоро 44% од вработените целосно или делумно не го пријавуваат остварениот приход. Постојат проценки дека 27,6% од социјалните придонеси се плаќаат на пониска основа од платата којашто се прима, а речиси 74% од лицата кои се зафатени со дополнителна работа тоа го прават без формален договор (CRPM, 2019). Свеста за неформалната економија меѓу населението е многу ниска, а скорешна анкета на населението открива дека само 1,6% од населението во земјата ја истакнало неформалната економија како еден од трите основни проблеми во С.Македонија (CRPM, 2019). Освен тоа, многу луѓе не стравуваат да работат во неформалниот сектор, а 21,1% од населението има желба да се зафати со непријавена работа за да добие повисока плата (CRPM, 2016).

Мерките во обид да се зголеми конкурентноста на домашните претпријатија и да се заузда неформалната економија треба да вклучат:

- поддршка на растот на продуктивноста преку повеќе инвестиции во истражување и иновации, поттикнување соработка меѓу малите и средни претпријатија, и подобрување на нивната меѓузависност и регионална интеграција;
- целосно спроведување на Законот за инспекциски надзор и другитетранспарентни и конзистентни постапки за надзор, што би го поедноставило деловното работење;
- воспоставување на целосно оперативен онлајн-систем на единствени центри за обезбедување на сите деловни дозволи и лиценци;
- развој на координативен пристап низ целата влада со вклученост на сите поврзани страни заради преземање мерки коишто се важни за намалување на неформалната економија; и
- спроведување реформи за унапредување на квалитетот на здравствениот и образовниот систем со цел да се зголеми довербата и да се поттикнат вработените да ги плаќаат социјалните придонеси.

Истражување, развој и иновации. Глобалниот иновациски индекс 2022 ја рангира Република Северна Македонија на 36-то место од 39 европски економии во 2022 година, и 66-то место меѓу вкупно 132 економии од светот, кои се дел од Глобалниот иновациски индекс. Земјата има најдобри резултати во областа на софистицираност на пазарот, додека најслаби резултати остварила на полето на Креативни резултати. Оценката за индикаторите „Соработка за истражување помеѓу универзитетите и индустријата“ и „Политики за водење бизнис“ е особено ниска, и е идентификувана како една од најслабите точки во земјата, што ја пласира земјата на 106- то и 112-то место од вкупно 132 земји.

Најновата Европска иновациска табела (2022) ја рангира земјата како „иноватор во развој“ со перформанс од 45,6%, што е сепак под просекот од 50,0% на земјите-иноватори во развој. Извештајот ги нотира како слабости на земјата индикаторите кои се однесуваат на апликации за заштита на дизајн, трошоците за истражување и развој на бизнис секторот, владината поддршка за истражување и развој и доживотно учење. Во споредба со 2021 година, напредок е постигнат во развој на технологии поврзани со животната средина, странски докторанти и извоз на услуги базирани на знаење.

Во оваа насока, особено е важно усвојувањето на Стратегијата за паметна специјализација и поставувањето на институционалната инфраструктура за поддршка на соработката меѓу академската заедница и бизнисот. Во процесот на создавање конкурентна економија, заснована на знаење и

иновации, треба да постои силна врска за унапредување на иновациите и поттикнување на соработката помеѓу академската заедница и бизнисот за трансфер на знаење, развој на вештини, зголемување на капацитетите за истражување и развој итн. Со цел создавање на поволна средина за раст базиран на иновации, неопходно е да се обезбеди стратешка рамка како насоки за политика со јасна визија за инклузивен и паметен раст и да се зајакне институционалната инфраструктура за поддршка за истражување, развој и иновации со цел повеќе да се доближиме до науката и технологијата и да станеме поконкурентни во регионалната економија.

Транспортен пазар

Патна инфраструктура. На територијата на Република Северна Македонија поминуваат два главни регионални транспортни коридори: Пан-европскиот коридор 10, кој ја поврзува Северна Европа преку Србија и Северна Македонија до пристаништето во Грција и Пан-европски коридор 8, кој се протега од исток кон запад и ги поврзува пристаништата Бургас и Варна на Црното Море во Бугарија со пристаништето Драч во Албанија. Овие коридори се дел од продолжетеците на клучните ЕУ ТЕН-Т мрежи. Патниот Коридор 10 во Република Северна Македонија е долг 174 km и на целата должина е на ниво на автопат. Железницата на Коридор 10 е долга 213 km и е целосно изградена. Патниот Коридор 8 во Република Северна Македонија е долг 304 km, но само 37% е изграден на ниво на автопат, со што останува уште работа за негово надградување како автопат или експресен пат. Железницата на Коридор 8 која е во изградба ќе ги поврзува пристаништата во Бугарија и Албанија преку Северна Македонија, овозможувајќи алтернативна превозна можност за македонските компании. Во тек се значајни инфраструктурни инвестиции долж главните транспортни коридори со цел подобра регионална поврзаност:

Коридор 8. Долж Коридорот 8 продолжува изградбата на автопатската делница Кичево – Охрид со рок за завршување до декември 2023 година. Планирана е изградба на неколку патни делници на ниво на автопат од Коридорот 8 со стратешкиот партнер (Службен весник на РСМ бр. 163 од 16.07.2021 година) и тоа: Делницата Тетово – Гостивар, Гостивар -Букојчани, Требеништа – Струга – ГП Кафасан. Со изградбата на овие делници, Коридорот 8 од Куманово до ГП Кафасан во целост ќе биде на ниво на автопат. Со заем од ЕБОР во износ од 110 милиони евра е планирана градба на автопатската делница Букојчани – Кичево во должина од 10,7 км. За оваа делница е доделен ВБИФ грант во износ од 19,85 милиони евра.

Патната делница на Коридор 8 од Куманово до Страцин (прва фаза) се рехабилитира со средства од ЕУ во рамките на Секторска оперативна програма за транспорт (2014 – 2020). За првата фаза е избран изведувач и склучен договор на 14.08.2020 година. Должината на оваа делница е 15,2 км. Проектот се реализира во времетраење од 39 месеци (15 месеци градежни работи + 24 месеци период за отстранување на дефекти DLP). Commencement date (датум на почеток) беше 21.04.2021 година. Заклучно со 10.08.2022 има реализација од 77,62% на основниот договор или 3,680,190,61 евра. На изведувачот му се исплатени вкупно 2,274,240.62 евра. Крајниот рок на договорот беше 21.07.2022, за што беше предложен Анекс бр.1 со кој се бара дополнителни 5 (пет) месеци за рехабилитација на мостот на реката Пчиња како и за поставување на заштитната ограда на патот. Проектот за рехабилитација на делницата Куманово – Страцин (втора фаза) во должина од околу 16 км се реализираше во 2022 година со Буџет од ЈП за државни патишта во износ од околу 7,4 милиони евра.

Постојната делница на Коридор 8 од Куманово – Страцин единствено се рехабилитира, поради фактот што е предвидено изградба на нов експресен пат паралелен на оваа делница кој ќе започнува од наплатната станица на Коридор 10 – Романовце и ќе се поврзе на новиот експресен пат кај Страцин што е во фаза на градба. Должината на новиот експресен пат е околу 33 км и се планира средствата за изградба да се обезбедат од ИПА 3 програмата.

Од Страцин (Ранковце) продолжува проектот за изградба на нов експресен пат Ранковце (Страцин/Чатал) - Крива Паланка, што е поделен во две секции, Ранковце (Чатал) до Длабочица во должина од 15,5км и Длабочица – Крива Паланка во должина од 10км. За првата секција склучен е договор во вредност од 32,0 милиони евра, за втората секција потпишан е договор со износ од 30,5 милиони евра со рок на изградба од 24 месеци. Овие проекти се финансирани со заем од Светска банка. Актуелен прогрес на

напредок на градежните работи на делницата Ранковце (Чатал) до Длабочица е 40%, а Длабочица - Крива Паланка во должина од 9 км изнесува 82%.

Делницата од Крива Паланка до Република Бугарија во должина од 13 км, започна да се гради со заем од ЕБОР. Вредноста на Договорот е 10,6 милиони евра, додека физичкиот прогрес на работите изнесува 60%. За оваа делница е доделен ВБИФ грант во износ од 2,42 милиони евра.

Коридор 10. Делницата Демир Капија – Смоквица во должина од 28 км е изградена во 2018 година. Единствен проблем е тоа што од страна на изведувачот во изминатиот период не беше спроведена никаква активност за санирања на дефекти утврдени во рамки на гарантниот период од 2 години. Изведувачот треба да ги заврши комплетно работите во врска со санацијата на сидовите во тунелите, за да добие од Надзорот Performance Certificate и да може комплетно проектот да се затвори. За овој проблем во изминатиот период се одржаа повеќе состаноци, беше контактиран и Изведувачот кој одбива да ги санира дефектите. Во текот на месец октомври 2022 година, треба да се одржи состанок помеѓу Оперативната структура, Надзорот и Изведувачот за конечен договор за ова прашање.

Коридор 10-д. На Коридорот 10-д во тек се активности на повеќе делници. Градежните активности за изградба на Експресниот пат Градско - Дреново во должина од 15,5 километри официјално започнаа на 22.01.2018 година и согласно договорните одредби, изградбата на експресниот пат се очекуваше да заврши на 22 јануари 2020 година. Меѓутоа, градежните работи сеуште не се завршија, односно вкупниот напредок на проектот, заклучно со декември 2020 година беше приближно 35.%. На 24 декември 2020 година беше потпишана Спогодба за асигнација на договорот за градежни работи. Со Анекс бр.1 на Договорот за градба се воведоа новиот Изведувач на 16.06.2021 година. Со Анекс бр. 2 кој е потпишан на 25.06.2021 година, се регулира продолжувањето на времето, односно датум на започнување и датум на завршување на Договорот. Датумот за започнување на работите на новиот изведувач е 15.07.2021 година. На 22.07.2021 година ЈПДП му додели пристап на изведувачот кога и започнаа градежните активности. Рокот за завршување на работите е 24 месеци, односно до јули 2023 година, плус 24 месеци период на одговорност за дефекти (ДЛП) до јули 2025 година (гарантен период). Во финална фаза е подготовката на Анекс бр. 3 на Договорот за градежни работи за зголемување на износот на Договорот за дополнителен 9,8 милиони евра. Заклучно со август 2022 година процентот на реализација (земајќи го во предвид и Анекс бр.3) изнесува 64,97%, односно за изведба се исплатени 22.442.368,70 евра.

Проектот за изградба на експресен пат од Дреново до Фариш во должина од 10,2 км е финансирана со средства од Европска Банка за обнова и развој (ЕБОР). Договорот со новиот изведувач е потпишан во јули 2021 година и градежните работи се во тек. Договорот за рехабилитација на делницата Фариш – Прилеп во должина од околу 10 км, е потпишан на 12.04.2021 година и извршувањето на работите е во тек.

Делницата за изградба на експресен пат од Прилеп до мост на Ленишка река со должина од околу 2,2 км и за реконструкција и изградба на трета лена на делницата од с. Беловодица до Каменолом „Маврово“ со должина од 4,6 км се планира да се финансира со средства од ИПА2 во износ од 85%. Во тек е подготовка на тендеската документација за градежни работи и за надзор.

Делницата од Прилеп до Битола на ниво на нов автопат се планира да се реализира со стратешки партнер, додека делницата до Битола до ГП Меџитлија се проектира на ниво на експресен пат во должина од 22 км и основниот проект ќе биде завршен до крај на 2022 година. Средства за изградба на оваа делница не се обезбедени до овој момент.

Активности на останатата државна патна мрежа. Во изминатиот период се интензивираа активностите предвидени со Програмата за национални патишта финансирана со заем од ЕБОР, во рамките на која се заврши новиот експресен пат АЗ, Штип (Три Чешми) – Крупиште во должина од 15 км и во тек е изградба на експресниот пат од Крупиште до Кочани во должина од 15км. Се очекува оваа делница да биде готова до крај на 2022 година. Истовремено се врши реконструкција и рехабилитација на 26 патни делници во Република Северна Македонија, со вкупна должина од околу 400 км. Дел од делниците се завршени, дел се во фаза на реализација.

Истовремено, со заем од ЕБОР се финансираше и реализираше на Проектот за изградба на патната делница на Штип – Радовиш на ниво на експресен пат во должина од околу 40км. Започната е

изградбата на автопатската делница ГП Блаце - Скопје, со што ќе се оствари позитивно влијание врз економските, социјалните и еколошките аспекти во регионот, како и ќе се олесни меѓународен транспорт и трговија во регионот, особено помеѓу Република Северна Македонија и Република Косово. Во тек е изградба на првите 2 км од делницата со средства од Буџетот на ЈП за државни патишта, при што физичкиот прогрес е 63%. Останатите 10,5 км од делницата ГП Блаце – Скопје се проектираат на ниво на основен проект. На 01.07.2022 година е потпишан заем со ЕБОР во износ од 167,6 милиони евра за изградба на оваа делница и обезбеден е грант од WBIF во износ од 27 милиони евра.

За рехабилитација и реконструкција на локалните патишта во земјата, започнат е проект за локални патишта со заем од Светска Банка што се реализира од Проектна единица во Министерството за транспорт и врски.

Министерството за транспорт и врски достави Предлог закон за основање на Агенција за безбедност на сообраќајот на патиштата до надлежните институции во рамките на Владина постапка.

Железничка инфраструктура. Во рамките на железничката инфраструктура, фокус ќе биде ставен на завршување на имплементацијата на Проектот за подобрување на железничката пруга на Коридор X, како и интензивирање на активностите кои се однесуваат на Проектот за доизградба на железничката пруга на Коридор VIII. Имено, Една од стратешките цели на земјата е финализирање на патните и железничките делници од Коридорот 8 (оската Исток – Запад), важен заеднички приоритет за земјите во регионот, што ги поврзува транспортните текови од Јадранското и Јонското Море во Европа со Црното Море и Азија.

Изградбата на источниот дел од железничката пруга на Коридор VIII - делот кон Република Бугарија, се одвива во 3 фази. Во рамки на предвидениот период ќе се интензивира реализацијата на првата фаза (делница Куманово - Бељаковце) во должина од 30,8 км и втората фаза (делница Бељаковце– Крива Паланка) во должина од 34 км. Подготовката на третата фаза (делница Крива Паланка – Деве Баир, граница кон Р. Бугарија) во должина од 23,4 е завршена. Паралелно со инвестициите во железничката инфраструктура делници 1 и 2, во тек се активности за започнување на набавка за третата фаза (Крива Паланка - Деве Баир). Процедурите за набавка се планираат да започнат до крајот на 2021 година, а имплементацијата е планирана да започне во втората половина на 2022 година. Сите активности се спроведуваат во координација и комуникација со сите засегнати страни (ПЕРИ, МТВ, CFCD) и финансиските институции (ДЕУ, ЕИБ, ЕБОР).

Во делот на транспортната инфраструктура ќе се реализираат значајни проектни активности, со цел промоција на поголема економска интеграција во рамки на регионот, намалување на трошоците за трговија и зголемување на ефикасноста на транспортот во Република Северна Македонија.

Земјоделски сектор

Проблемите што моментално постојат во производството и трговијата со земјоделски производи во Република Северна Македонија сериозно го нарушуваат пазарот на земјоделски производи и се одразуваат на нивната конкурентност. Некои од идентификуваните главни проблеми се:

- многу висок процент на отпад поради несоодветно складирање, третман по бербата, сортирање и пакување на земјоделските производи;
- неправилно управување со отпадот;
- несоодветна откупна цена што создава револт кај примарните производители;
- појава на остатоци од пестициди и други хемикалии во финалните производи;
- неорганизиран извоз и продажба на земјоделски производи;
- недостаток на корисни податоци за количината, квалитетот и цената на земјоделските производи;
- недостаток на капацитети за складирање на земјоделски производи кога има нарушувања на цените на пазарот.

Оттаму, потребно е зголемување на конкурентноста на земјоделството преку модернизација на постбербените технологии и процеси во трговијата со земјоделските производи.

Дигитални услуги

Во изминатите неколку децении, агресивната пенетрација на информатичката и комуникациската технологија придонесе за зголемување на опсегот на дигиталната трансформација, што беше основа за понатамошна модернизација на производните процеси, забрзување на ефикасноста на работни процеси, зајакнување на безбедноста и зголемување на продуктивноста и профитабилноста на компаниите.

Електронските услуги како дел од процесот на дигитализација, може да го намалат административниот и финансискиот товар, да го намалат времето и надоместоците за добивање на услугите, да предизвикаат намалување на трошоците за деловните субјекти, што дополнително ќе придонесе за зголемување на конкурентноста на домашните компании. Ова ќе им помогне на компаниите да ги оптимизираат нивните производствени процеси преку распоредување на различните фази на производство на различни места. Производните фази како дизајн, производство, маркетинг, дистрибуција и други логистички активности, имаат силно влијание во насока на меѓународната дисперзија во глобалните вредносни синџири. Интеграцијата во глобалните вредносни синџири како мрежи на производство и трговија во различни земји, ќе го надгради производниот процес преку трансфер на технологија за подобрување на ефикасноста и продуктивноста, што е цврста основа за надградба на производите и подобар квалитет на системот за управување. Ова ќе доведе до функционална надградба во која компаниите ќе почнат да дизајнираат сопствен производ со конкурентни цени. Конкурентните цени ќе влијаат во борбата против нелојалната конкуренција од нерегистрираните фирми и ќе го подигнат интересот на таквите компании да се приклучат во регулаторниот систем на државата, како и да обезбедат поголема сигурност за работниците.

Јавни услуги

Повеќето од владините институции на централно и локално ниво имаат развиено системи кои нудат е-услуги за корисниците. Сепак, сите системи имаат општи функционалности како што се идентификување на корисниците и заеднички-општи плаќања, но истите се спроведуваат и одржуваат на различен начин. Ова е далеку од економично, бидејќи тие трошоци ги буџетира секоја институција одделно, но вкупната цена на национално ниво ја плаќаат даночните обврзници. Дополнително, различните и неединствени документи, форми и процеси на поднесување од деловните субјекти бараат ангажирање на посветено овластено лице (лица) со специфични обуки за да може да ја реализираат електронската комуникација со соодветните институции.

Според наодите наведени во извештаите на СИГМА за 2015¹³, 2016 и 2017 година, на земјата и недостасува модерен портал за јавни услуги, кој нуди платформа и простор за е-услуги од која било институција.

Посветеноста на владата да го намали административниот товар за корисниците (граѓаните и деловните субјекти) е попречена од недостатокот на структурирани податоци во врска со бараните документи и докази со цел да се обезбеди услуга, како и парафискални трошоци за сите услуги. Институциите задолжени за испорака на услугите ги одржуваат овие податоци различно структурирани, па споредбата и анализата е тешка.

Покрај тоа, во процесот на дигитален премин од традиционални во електронски услуги, парафискалните давачки остануваат непроменети. Во 2019 година, Министерството за економија ангажираше надворешен консултант за почетно мапирање на услугите врз основа на достапните податоци. Истражувачката анализа на парафискалните давачки за малите и средни претпријатија во Република Северна Македонија изработена од „Фајнанс тинк“¹⁴, наведува дека и покрај релативната важност на прашањето за парафискалните давачки, тоа сè уште не е покренато наконзистентен и систематски начин.

Анализата мапираше и наведе 377 услуги со карактеристики на парафискални давачки, проверени од институциите или официјално објавени, користејќи податоци од Каталогот на услуги развиени од Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) во рамките на проект финансиран од ЕУ: Помош за реформи во јавната администрација и зајакнување на капацитетите на МИОА. Списокот на јавни услуги кои имаат карактеристики на парафискални давачки е широк и вклучува различни давачки во врска со дозволи, лиценци, сертификати, одобренија, овластувања; издавање на

¹³ <http://www.sigmaweb.org/publications/public-governance-monitoring-reports.htm>

¹⁴ <https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2020/04/Parafiskalni-studija-EN.pdf>

разни документи како што се сертификат, решение, потврда, признание; специјални дозволи и одобренија што се однесуваат само на производство и продажба; трошоци поврзани со регистрација на правно лице и промена во регистарот, такса за фирмарина, патенти, имиња и трговски марки и други давачки за дозволи и за стекнување на одредени права. Честопати, трошоците со слични карактеристики се именуваат поинаку, во зависност од надлежниот орган. Таквата широчина и разновидност на парафискалните трошоци дополнително го зголемува товарот за правните лица да водат евиденција за нив.

Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година.

Мерката предвидува имплементација на ИТС со неколку уреди како WIM (тежина во движење) на автопат A1, делница Табановце – Гевгелија, дел од Коридорот 10, во должина од 175 км, Системи за информација за временски услови на пат (RWIS) (патни станици изградени да собираат податоци за временските услови и загадувањето на воздухот), вклучително системи за мониторинг на емисии на стакленички гасови (GHG)¹⁵. Најголемиот дел од M1 Северно-јужната делница Табановце-Гевгелија е изградена како автопат A1 и е опремена со основна сообраќајна сигнализација и опрема. ИТС ќе обезбеди разновидност на сообраќајните податоци и бројот и типот на возила што се движат долж Коридорот 10, како и метеоролошки податоци долж рутата во текот на годината кои можат да се користат за статистички и аналитички цели. Воведувањето на ИТС е тесно врзано со усогласување со директивите од законодавството на ЕУ за транспорт. Очекуваната Стратегија за ИТС ќе ги предложи следните чекори за процесот на усогласување на правната рамка. Тоа ќе овозможи патна поврзаност согласно ЕУ стандардите и ќе придонесе за олеснување на трговијата и транспортот. Со развојот на ИТС долж патната делница од Коридор 10, една од стратешките цели наведена во Националната стратегија за транспорт на Република Северна Македонија, задржување високо ниво на безбедност и сообраќаен проток во сите услови, ќе биде исполнета. Освен тоа, Националната Стратегија за ИТС, која треба да биде изработена во првиот квартал на 2023 година, ќе предложи релевантни законодавни измени поврзани со воведувањето на ИТС.

Во однос на регионалниот пристап, очекуваното економско влијание е намалување на времето на патување до граничните премини. Тоа е во согласност со Повеќегодишниот акциски план за регионална економска интеграција со фокус на регионална циркулација на добра, услуги и капитал, мобилност на обучена работна сила, динамичен инвестициски простор и дигитална интеграција. Оваа мерка е дел од регионалниот проект „Намалување на трговските трошоци и зголемување на транспортната ефикасност во Западен Балкан 6“, компонента 2: Подобрување на ефикасноста и предвидливоста. Ги вклучува Албанија, Северна Македонија и Србија.

а. Планирани активности во 2023 година

- Завршување на националната Стратегија за ИТС
- Подготовка на тендерска документација за имплементација и надзор за спроведување на ИТС на Коридор 10

б. Планирани активности за 2024 - 2025 година

- Избор на изведувач и надзор на спроведувањето на ИТС. Оценетото времетраење на договорите е 12 месеци за спроведување на ИТС и 18 месеци за надзор.
- Започнување со инсталирање и надзорни активности.
- Градежни активности во текот на 2024-2025 и конечни активности, вклучувајќи постапка за вадење уверение и обврзувачкиот период за следење и поправка на дефекти.

2. Показатели на резултати

¹⁵ <http://documents.worldbank.org/curated/en/919401555624976466/pdf/Western-Balkans-Trade-and-Transport-Facilitation-Project.pdf>

	Почетна вредност (2018)		Цел (2024)	
Показател	Бр. на несреќи	% на намалување	Бр. на несреќи	% на намалување
Намален број на сообраќајни несреќи по Коридорот 10 во %	67	0%	56	16,6%
Показател	Бр. на минути	% на намалување	Бр. на минути	% на намалување
Намалување на времето за патување по Коридорот 10 во %	103	0%	85,5	17%

* Извештај на ЕУ во којшто збирно се прикажани резултатите за спроведените проекти на ИТС во Европа помеѓу 1994 и 1998 година укажува дека динамичната сигнална контрола може да го намали времето за патување за 17% и да достигне 20% кога стратегиите за динамична сигнална контрола се интегрирани со информации и упатство¹⁶. Студија во САД покажува дека DMS (Динамични знаци за пораки) веројатно го намалуваат број на судари за $100 \cdot (1 - \text{EXP}(-0.181)) = 16.6\%$ годишно кога другите фактори во моделот се под контрола.¹⁷

Користите од подобрувањата на ИТС ќе започнат по една година откако системите ќе бидат инсталирани, а животниот век на опремата за ИТС е 10 години (инсталирањето во 2023 значи дека може да се користи од 2023 до 2033). Стапката на раст на просечниот број на камиони на коридорот е еднаква на стапката на раст на БДП.¹⁸

Во Северна Македонија се смета дека ИТС ќе го намали времето за патување за 17% врз основа на горенаведениот извештај на ЕУ, а бројот на сообраќајни несреќи за 16,6% врз основа на горенаведената студија во САД.

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Употребата на ИКТ во областа на транспортот, поврзана со инфраструктурата, возилата и корисниците брзо станува една од најважните области во ЕУ за подобрување на капацитетот на мрежата, мобилноста на патниците, а со тоа и економската продуктивност. Во земјите од Западен Балкан, ИТС би поддржало подобрувања во управувањето на застојот, детекција на несреќи и поправки, совети за пренасочување, информации во времето на патување и подобро предвидување на времето на патување. Усогласувањето или интероперабилноста на системите е исто така важно за непречен и безбеден транспорт на граничните премини.

Системот за паметен превоз и управување со сообраќајот ќе обезбеди значајно подобрување во перформансите на тековниот сообраќаен тек преку скратување на застоите поради навременото известување и сообраќајното пренасочување. Најголемо влијание се очекува да биде зголемената безбедност и заштеденото време за патување. Вкупното време за патување ќе се намали како последица на координацијата на системот на навремени информации за корисниците на патишта по Коридорот 10. Поради раните предупредувања за можно застои од страна на системот, временските заштеди без застои ќе им овозможат на корисниците да ги намалат патните трошоци и со тоа Коридорот 10 ќе биде поконкурентен за користење, особено за меѓународен транспорт. Претпријатијата коишто извршуваат транспортни активности ќе имаат пониски трошоци и пократко време за транспорт. Сето ова е усогласено со дигиталната агенда на ЕУ.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

По ревизијата на проектот, финансиската конструкција е завршена. Средствата се планира да се обезбедат преку проектен заем од WBTF. Проценетите трошоци за активностите планирани за 2023 година се 6,5 милиони евра, 9,3 милиони евра за 2024 година и 0,3 милиони евра за 2025 година.

¹⁶ CODE, 2000, "Network and Traffic Management: Final Area Report" for the "Telematics Applications for transport within the Fourth Framework Programme". Available on:

http://collections.internetmemory.org/haeu/20161215121151/http://cordis.europa.eu/pub/telematics/docs/tap_transport/netrama.pdf, accessed Feb 15, 2018.

¹⁷ Oh J. et al. (2015), Michigan Department of Transportation, "Costs and Benefits of MDOT Intelligent Transportation System Deployments".

¹⁸ Based on data from SEETO, EU and National Customs, counts from 2015, updated via linear regression for 2018.

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработувања, намалување на сиромаштијата, еднаквост и родово влијание

Имплементацијата на овој систем ќе има директно краткорочно влијание врз компаниите кои работат со овој тип опрема преку зголемување на бројот навработените. Во рамки на регионалниот проект од кој е дел и оваа мерка, се планира да се преземе родово истражување во врска со пречките со кои се соочуваат жените трговци во спроведување на трговијата низ земјите од Западен Балкан на ниво на фирма. Резултатите ќе бидат искористени за потенцијални интервенции со цел да им се помогне на жените да ги водат бизнисите.¹⁹ Меѓутоа, ова не е вид на мерка каде што може да се очекува огромно социјално влијание.

6. Очекувано влијание врз животната средина

ИТС ќе има за цел да ги контролира влијанијата врз животната средина, главно на одредени градежни локации. Во фазата на употреба, влијанијата главно ќе се однесуваат на прашања поврзани со сообраќајната безбедност во текот на измените, вклучително за контрола на ИТС системите. Ниту едно од влијанијата не се очекува да биде од голем обем или неповратно. Освен воведувањето системи за рано предупредување за следење и посочување на ризиците на патната мрежа од климатските промени, станиците за временска прогноза што ќе бидат инсталирани во рамките на ИТС ќе собираат податоци и ќе ги следат емисиите на стакленички гасови од патниот транспорт (особено емисиите од загадувачите на климата со краток век (SLCP - Short-Lived Climate Pollutants) поврзани со загадувањето на воздухот. Информациите што ќе бидат собрани преку системите за следење на емисиите на стакленичките гасови (SLCP) ќе помогнат во поврзување специфична климатска промена со приоритетите за развој (на пример, олеснување, адаптација и подобрување на квалитетот на воздухот) и ќе бидат важна поддршка за владите од земјите на Западен Балкан во развојот на регулаторните реформи и реформите во политиките и институционалното зајакнување за поттикнување развој на ниски емисии. Спроведувањето на решенија поврзани со ИТС е дел од првиот столб на Зелената агенда за Западен Балкан, која има за цел да ги направи транспортните активности поефикасни и да ги намали емисиите на CO₂.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Одложување на активностите за завршување на проектот	Средна	Редовно следење на спроведувањето на активностите. Овој проект е надгледуван во рамки на владините програми и исто така е строго надгледуван од страна на превозниците преку усвоените акциски планови. Агенцијата за државни патишта како краен корисник ќе ја користи постојната инфраструктура во Петровец и поради тоа активностите треба да забрзаат.
Доцнење во усвојувањето соодветни законски и подзаконски акти за овој тип системи	Средна	Користење на техничката помош на ЕУ (TAIEX) за подобро и поефикасно приближување на законодавството

Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од претходната Програма на економски реформи.

Целта на мерката е да се зголеми употребата на Националниот портал за е-услуги uslugi.gov.mk (Порталот) како централна точка за испорака на е-услуги. Услугите кои се достапни на и преку порталот се: запишување во основно образование, изводи со податоци за вработување и пензија, потврди за

¹⁹<http://documents.worldbank.org/curated/en/919401555624976466/pdf/Western-Balkans-Trade-and-Transport-Facilitation-Project.pdf>

неосудуваност, извод од регистар на население, различни уверенија за социјално осигурување, податоци за труд и вработување, признавање на дипломи и слично. Порталот нуди е-услуги за физичките и правните лица (иако на почетокот Порталот нудеше е-услуги само за физичките лица, надграден е со функционалности да нуди е-услуги и за правните лица).

Специфични цели и задачи се:

1. Проширување на функционалноста за добивање на е-услуги за правните лица преку воведување на Регистар на овластување за добивање на е-услуги во рамки на Порталот, преку повеќе овластени лица од одговорното лице на деловниот субјект;
2. Зголемување на бројот на достапни е-услуги на Порталот, вклучително и дигитализација на неопходните регистри;
3. Набавка на опрема за поддршка на развој на нови е-услуги;
4. Подготовка на препораки за неопходни законски измени за овозможување на дигитализација;
5. Градење човечки и технички капацитети за испорака на е-услуги во рамките на администрацијата.

Фокусот на втората специфична цел е развој на најмалку 135 е-услуги за деловните субјекти и граѓаните и нивно поставување на Националниот портал за е-услуги, како што се: различни лиценци и дозволи од областа на енергетиката, трговијата, храна, и ветеринарство, фармацијата, земјоделство, решенија за различни видови на пензии и корисници на пензии. Втората цел исто така вклучува дигитализација на основните регистри поврзани со избраните 135 е-услуги и развој на Регистар на регистри и Регистар на овластување. Реинженеринг на деловните процеси за испорака на горенаведените е-услуги, со цел да се постигне поефикасна и поефективна испорака на е-услуги, преку оптимизирање на процесите за нивно обезбедување и намалување на административниот товар за издавање, исто така, е дел од оваа специфична цел.

Фокусот на третата специфична цел е обезбедувањето потребна опрема за корисниците за поддршка на софтверските решенија што ќе помогне во испорака на е-услуги.

Очекувани резултати од оваа мерка се зајакнување на испораката на јавни услуги и намалување на времето и трошоците на деловните субјекти и граѓаните во нивните секојдневни интеракции со јавните органи. Исто така, оваа мерка, ќе има позитивен ефект врз конкурентноста на домашните компании и ќе го олесни патот кон интеграција во глобалните вредносни синџири.

а. Планирани активности во 2023 година

- Набавка на опрема за поддршка на развој на нови е-услуги;
- Воведување на Регистарот на регистри;
- Воведување на Регистар на овластување и услуги поврзани со регистарот;
- Градење на капацитети за спроведените решенија;
- Воведување на нови е-услуги на Порталот.

б. Планирани активности во 2024 година

- Воведување на нови е-услуги на Порталот;
- Воведување на нови дигитални регистри, вклучувајќи внесување на податоци од корисниците.

в. Планирани активности во 2025 година

- Воведување на нови е-услуги на Порталот;
- Воведување на нови дигитални регистри, вклучувајќи внесување на податоци од корисниците.

Активностите ќе ги спроведе МИОА во соработка со други владини институции и приватни компании.

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2022)	Посредна цел (2023)	Посредна цел (2024)	Цел (2025)
Број на регистрирани корисници на Порталот	82.000	87.000	92.000	97.000

Број на достапни е-услуги	200	380	450	550
Број на апликации поднесени преку Порталот	25.000	33.000	41.000	49.000

* Бројките на индикаторите се кумулативно искажани

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Националниот портал за е-услуги се очекува да го намали административниот и финансискиот товар не само за граѓаните, туку и за деловните субјекти, со што ќе се зголеми нивната ефикасност. Намалувањето на времето и надоместоците за добивање на услугите повлекува намалување на трошоците за деловните субјекти, што доведува до нивна зголемена конкурентност. Ова особено се однесува на МСП, што ќе им овозможи на МСП да завршат административни процедури со помалку персонал и во пократок временски рок, во споредба со традиционалните канали за испорака на услуги. Ова ќе влијае на конкурентноста, не само на национално ниво, туку и на регионално и на меѓународно ниво. Помеѓу услугите што ќе се развиваат, се и е-услуги адресирани во Директивата за услуги, т.е. издавање лиценци за деловни активности потребни на национално и прекугранично ниво, што се очекува да има влијание врз регионалната конкурентност.

Дигиталната технологија има различни ефекти врз работата на неформалната економија. Дигитализацијата ќе му овозможи на неформалниот сектор пристап до нови пазари преку користење на дигитални алатки, што ќе помогне да ги продаваат нивните стоки и услуги и да се поврзат со постоечките и нови клиенти. Преку регистрација на дигиталните платформи, тие ќе ја зголемат транспарентноста за нивното постоење, ќе ги откријат цените и другите релевантни податоци неопходни за online тргување, што дополнително ќе ја олеснат трговијата. Дигитализацијата е одлична можност за малите бизниси, отворените пазари и уличните трговци да се интегрираат на пазарот употребувајќи дигитални алатки, нудејќи поголем и полесен начин на тргување.

Исто така, дигитализацијата нуди можност за надминување на финансиските тешкотии. Таа може да му овозможи на неформалниот сектор пристап до информации и извори на финансирање, со оглед на тоа дека комерцијалните банки бараат следење на формалната постапка при позајмици на средства на неформалниот сектор (регистрација, отварање банкарска сметка, исплата преку банкарскиот систем итн), и на тој начин да придонесе и во намалување на неформалната економија.

Дигитализацијата може да ја зголеми продуктивноста и работните услови на оние што работат во неформалниот сектор. Во исто време, дигиталната економија може да биде и дискриминаторска, бидејќи бара технички, дигитални вештини и основна писменост. Ова преставува додатен мотив за Владата да продолжи во ангажманот и посветеноста за развој на дигиталните вештини.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

За три години, трошоците се проценуваат на 9.968.000 евра, финансирани од ИПА фондовите и од националниот буџет.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	368.000	3.250.000	3.250.000
2. Небуџетско финансирање	1.300.000	1.300.000	500.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.300.000	1.300.000	500.000**
Вкупно	1.668.000	4.550.000	3.750.000

* национални извори на јавни финансии

** акциониот документ е во фаза на проценка

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Со намалување на административниот товар на компаниите и зголемување на нивната конкурентност, тие можат да ги прошират своите активности и да ги зголемат вработувањата. Електронските услуги се подеднакво достапни за сите корисници, за деловните субјекти и за граѓаните, без оглед на локацијата (урбана и рурална), полот и социјалната припадност, степенот и видот на попреченост итн. Дигитализацијата ќе помогне за намалување на нееднаквоста, ќе ги подобри здравствените услуги, ќе го

подобри користењето на ресурсите и ќе ги унапреди бизнис моделите и екосистемите. Воведувањето на е-услуги ќе ја зголеми довербата во општеството и институциите и ќе им заштеди време и пари на граѓаните.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Во дневните процеси, деловните релации и потребите за различни услуги на граѓаните, се користи огромна количина на хартија. Голем дел од оваа хартија завршува како неселектиран отпад. Намалената употреба на хартија ќе го намали уништувањето на шумите и загадувањето. „Канцелариите без хартија“ ќе имаат влијание во сите општествени сфери. Дигиталните услуги можат да се консумираат 24/7, од која било точка поврзана на интернет, што ја намалува потребата за транспорт од место до место, што значително ќе ја намали емисијата на CO₂. Дигитализацијата и структурната трансформација ќе го зголеми квалитетот на животната средина и еколошката одржливост.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Посветеноста на највисоко ниво кај институциите-корисници (сите вклучени јавни институции и организации со јавно овластување) не се рефлектира во посветеност на оперативно ниво.	Средна	Редовно информирање на Владата за статусот на активностите и плановите за следните чекори
Различна ИКТ подготвеност на владините институции во процесот на дигитализација	Висока	Користење на алатки за видео конференции и обезбедување техничка поддршка на работната група. Ангажирање на локални работници за пополнување на потребите за персонал
Ниско ниво на користење на е-услугите поради недостаток на знаење и потребна опрема.	Средна	Додека некои институции се на високо ниво на дигитализација и можат лесно да го дигитализираат својот регистар и услуги, други сè уште имаат многу ниско ниво на ИТ подготвеност. Друг проблем е недостатокот на ИТ професионалци. За да се надмине ова, МИОА развива централни решенија како софтвер за дигитализација на процесите во институциите и за дигитализирање на регистрите. Овие решенија ќе им помогнат на институциите додека не развијат сопствени ИТ решенија.

Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки

1. Опис на мерката

Оваа мерка произлегува од мерката Развој на национален портал за е-услуги од претходните ПЕР, чија цел беше развој на динамичен веб-портал за е-услуги како единствена точка на услуги со државните органи. Еден од темелите во полето со алатки на порталот е Каталогот на услуги, кој претставува електронска база на податоци за јавни услуги (на централно и локално ниво) за граѓаните и деловните субјекти. Каталогот дава можност за квантитативна и квалитативна анализа на услугите, за приоритетизирање на дигитализацијата на услугите и за анализа на парафискалните давачки. Министерството за економија на својата веб-страница објави список од 377 давачки за бизниси²⁰ кои се мапирани врз основа на Каталог на услуги што содржат речиси 1.000 услуги за граѓаните и деловните субјекти. Листата е изработена како дел од Истражувачката анализа на парафискалните давачки за

²⁰ <http://www.economy.gov.mk/doc/2838>

малите и средни претпријатија во Република Северна Македонија (види: Секторска дијагностика за деловното опкружување и намалување на неформалната економија, дел за јавните услуги).

Сегашната мерка предвидува активности за оптимизирање, консолидирање и рационализација на парафискалните давачки во Северна Македонија. Целта е да се поедностави системот на неданочни давачки и парафискални такси, да се подобри нивната транспарентност и предвидливост и на тој начин да се придонесе за поповолна деловна средина.

Целта на мерката ќе се постигне преку систематски пристап преку сеопфатна проценка на актуелната правна, оперативна и техничка рамка за неданочни давачки во Република Северна Македонија, препораки за подобрување на системот за парафискални давачки врз основа на најдобрите практики и политики на ЕУ, како и преку развивање на методологија за рационализирање на овие такси кои ќе бидат пилотирани на избрани институции и давачки.

Од април 2022 година Министерството за економија е корисник на едногодишен проект за техничка помош кој е договорен и финансиран од Делегацијата на Европската Унија (ДЕУ). Целта на проектот е ефикасно да го поддржи развојот на методологија за оптимизирање, консолидирање и рационализирање на парафискалните давачки во РСМ преку проценка на изводливоста за намалување или елиминирање на таквите давачки, воспоставување систем за воведување нови давачки кои имаат карактер на неданочни давачки и градење капацитети за јавните институции, како и подигнување на свеста на приватниот сектор.

Мерката е дел од Акцискиот план за имплементација на Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2018-2022²¹ година и е во согласност со препораката за подобрување на функционирањето на пазарната економија како предуслов за постигнување на економските критериуми и поврзана со подобрување на бизнис околината²².

а. Активности планирани за 2023 година

- Нацрт-предлог за воспоставување правна, техничка и организациска рамка за парафискални давачки што вклучува: (1) регулирање на начинот и постапката за утврдување и одредување на цената на давачките на централно и локално ниво, (2) механизми и инструменти за следење и транспарентност на пара-фискални давачки, (3) нацрт-методологија за намалување, елиминирање и оптимизирање на парафискалните давачки од Списокот на мапирани 377 парафискални давачки, со користење на принципот – „прво мисли на малите“.
- Започнување на процесот на измена на парафискалните давачки од Списокот на 377 парафискални давачки според предложената методологија.

б. Активности планирани за 2024 година

- Продолжување на процесот на измена на парафискалните давачки од Листата од 377 парафискални давачки според предложената методологија.
- Подигнување на свеста за парафискалните давачки кај бизнис заедницата и граѓаните
- Воспоставување алатка (регистар, веб-портал) за транспарентност на парафискалните давачки.

Активностите ќе ги спроведе Министерството за економија во соработка со сите релевантни министерства и агенции, вклучувајќи ги стопанските комори.

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна цел (2020)	Посредна цел (2023)	Цел (2025)
Број на парафискални давачки кои се изменети	0	најмалку 50	до 100
Број на парафискални давачки намалени за МСП	0	Најмалку 50	до 100

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

²¹ <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

²² <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>

Со намалување на финансискиот товар, се очекува компаниите да бидат поконкурентни. Тие би можеле да ги искористат зачуваните ресурси и време за понатамошен развој и иновации. Од друга страна, зголеменото знаење за парафискалните давачки, како и воведувањето дигитални услуги ќе придонесат за поефикасни и ефективни компании, што ќе доведе до попродуктивни компании. Генерално, предвидливоста на парафискалните давачки ќе придонесе за поповолно деловно опкружување што ќе доведе до зголемени инвестиции и претприемништво, како и формализација на бизнисите.

4. Проценети трошоци на активностите и изворот на финансирање

Трошоците за спроведување на мерката се проценуваат на 300.000 евра.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	150.000	0	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	150.000	0	0
Вкупно	150.000	0	0

*национални извори за јавно финансирање

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствена заштита

Со намалување на административниот и финансискиот товар за компаниите и зголемување на нивната конкурентност, тие би можеле да ги прошират своите активности и да го зголемат вработувањето. Една од целите на оваа мерка е да се создаде поповолна средина за основање нови бизниси, што дополнително ќе ги зголеми стимулациите за претприемништво кај сите граѓани, вклучително и младите и жените. Транспарентноста и намалувањето на парафискалните давачки конечно ќе придонесат за формализирање на бизнисите.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Една од целите на мерката е да доведе до дигитализација на услугите, со што ќе се намалат и трошоците и времето за деловно работење, што ќе има севкупно позитивен ефект врз животната средина во смисла на заштеда на енергија, намалување на загадувањето и заштеда на ресурси.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недоволна координација и комуникација помеѓу институциите кои треба да се вклучат во обезбедувањето информации	Висока	Формирање работна група со засегнатите страни и продолжување на одржувањето на редовната соработка, преку состаноци, работилници и обука
Недоволно разбирање на парафискалните давачки	Средна	Информации и кампања за подигање на свеста за подобро разбирање меѓу деловните претставници и општеството во целина
Одржливост на мерката - обезбедување понатамошна консолидација на парафискалните давачки	Средна	Правна рамка за обезбедување процедури за утврдување и одредување на цените на давачките, како и регулаторно тело за да се обезбеди соодветна имплементација од сите релевантни институции
Недоволни капацитети и вештини за анализа на парафискалните промени во ресорните министерства и други институции	Средна	Консултантски услуги се обезбедени од ДЕУ за да му помогнат на Министерството за економија, како и на другите ресорни министерства во процесот

Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија (во процес на ажурирање)

1. Опис на мерката

Со тековната поддршка на Светска банка за Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) и анализа на ефективноста на поддршката за иновациите и конкурентноста и програмите за закрепнување на фирмите по Ковид, ФИТР работеше на модел за создавање на инвестициски фонд за поддршка на стартап и иновативни компании.

Тековната состојба на пазарот врз основа на анализите во рамките на предстудијата за изводливост за инвестицискиот фонд што ја изврши Светска банка, покажува дека поголемиот дел од анализираниите стартап компании бараат надворешно финансирање од следниве извори: 44% од лични, семејни и пријатели, 21% Фонд за иновации и технолошки развој, 13% други јавни финансирања и грантови, 12% ангели инвеститори и ризичен капитал, 6% акцелератори и 3% банки и заеми. Во таа структура на извори на финансирање, забележливо е мало присуство на финансирање со капитал (помалку од 18% се добива од акцелератори, бизнис ангели и ризичен капитал). Од друга страна, банкарскиот систем во пристапот кон стартап претпријатијата ги има предвид нивните ограничувања во однос на политиката на ризик (банките вообичаено не поддржуваат мали и средни претпријатија без цврст колатерал и кредитна историја).

Оттука, оваа мерка се фокусира на формирање на хибриден инвестициски фонд за зелени и дигитални стартап и иновативни мали и средни претпријатија со цел да се овозможи и зголеми капиталното финансирање на стартап претпријатија, особено имајќи го предвид малиот пристап до финансии од приватното финансирање до одредена целна група.

Моделот предвидува формирање на хибриден инвестициски фонд (30% јавен / 70% приватен) со вкупен капитал од 27 милиони евра. Владата преку ФИТР обезбедува 10 милиони евра како јавно финансирање од кои преостанатиот дел треба да дојде од приватни инвеститори и меѓународни финансиски институции. Фондот ќе биде управуван од меѓународна компанија за управување со фондови избрана од ФИТР (или компанија спонзор на ФИТР) преку конкурентна процедура на меѓународно ниво. Главната обврска на управителот на Фондот ќе биде основање и управување со Фондот, привлекување инвеститори (меѓународни и домашни), обезбедување на дополнителни средства од инвеститори, извори и структурни трансакции, доставување трансакции до Комитетот за инвестиции кој ќе биде единствено одговорен за сите поединечни инвестиции и излезни одлуки на Фондот, без влијание од владата.

Ова е нова мерка и ќе придонесе за имплементација на столбот за финансиски пристап од Стратегијата на МСП за одржлива и дигитална Европа во земјата, како и националната стратегија за иновации, Законот за иновативна дејност и е дел од неодамна објавениот Владин план за забрзан економски раст.

а. Планирани активности во 2022 година

- Избор на приватна компанија за управување со Фондот (Управител на фондот), во процес од две фази
- Формирање и операционализација на Фондот
- Побудување интерес и подобрување на инвестициската подготвеност на пазарот и почеток со инвестиции

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2021)	Посредна цел (2022)	Цел (2023)
Обем на привлечени приватни инвестиции во Фондот	0	0	17 милиони евра
Број на поддржани стартап компании и иновативни МСП	0	1	30

*Согласно планираните средства, планирано е инвестирање во приближно 31 компанија.

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

- Диверзификација на економијата и извозот кон сектори со поголема додадена вредност
- Зголемување на продуктивноста на постоечките фирми
- Зголемување на извозот на стоки и услуги со повисока додадена вредност

- Зголемување на вработеноста и отворање на повисоко платени работни места за високообразованите млади, со што се спречува одливот на мозоци и привлекување таленти
- Воведување на небанкарски финансиски инструмент и развој на финансискиот пазар

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2022	2023	2024
1. Буџетско финансирање*	10.000.000	0	0
2. Небуџетско финансирање	0	0	17.000.000
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	10.000.000	0	17.000.000

*национални извори за јавно финансирање

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Инвестирањето во старт-ап компании, ќе придонесе за нивниот развој како и зајакнување на нивната позиција на пазарот. Тоа ќе придонесе за раст и развој на самите компании, создавање на нови високоплатени работни позиции и зголемување на вработеноста.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Целната група е финансирање на зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија. Мерката не се очекува да има негативно влијание врз животната средина. Но, во процесот на донесување на инвестициските одлуки ќе бидат вградени законски обврски и позитивни практики за подобрување на влијанието врз животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Еквити и мезанин инвестиции се слабо достапни но и слабо разбрани од страна на зрели и старт-ап претпријатијата	ниска	Силна информативна кампања и подигање на свеста за придобивките од финансирањето со капитал.

Мерка 13: Финансиска поддршка на Роми претприемачи

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година и предвидува воспоставување на Мечинг Фонд врз основа на Меморандумот за соработка помеѓу Владата на Република Северна Македонија, Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување на РСМ и Иницијативата за развој на ромско претприемништво – РЕДИ, со цел промоција на развојот на претприемништвото и зголемување на пристапот до финансирање кај Роми претприемачи.

Иницијативата е составена од активности кои се спроведуваат во рамки на активните мерки на пазарот на трудот (како што се „кредити за самовработување“ што ги спроведува Агенцијата за вработување, грант за самовработување во Оперативниот план за активни програми и мерки за труд) и мерки што се спроведуваат од страна на Македонската развојна банка како државни средства доделени во рамките на постоечките програми, од една страна и соодветниот фонд во областа на претприемништвото, што се спроведува со иницијативата REDI во рамки на проект финансиран од ЕУ, УСАИД и Фондацијата Отворено општество имплементиран во соработка со Штедилницата Хоризонти, што овозможува пристап на ромската заедница до програмата за невработени и неформална економија.

Целта на оваа мерка е да создаде критериуми и поволни услови за полесен пристап до финансиски средства „кредити“, грантови и мерки, наменети за постигнување на следните цели:

1. поттикнување и поддршка на претприемништвото,

2. задржување на постојните вработувања и создавање на услови за нови вработувања,
3. намалување на невработеноста
4. формализирање на економските активности и
5. искористување на потенцијалот за раст и развој.

Мерката вклучува:

1. Обезбедување на финансиска поддршка за Роми претприемачи наменета за самовработување и формализација, што вклучува поддршка за регистрација на бизнисите и отворање работни места, и
2. Обезбедување на дополнителна теренска поддршка наменета за Роми претприемачи за регистрирани бизниси и за отворање нови работни места.

Поддршката ќе биде во форма менторство при изработка на бизнис план, менторство во процесот на формализација и имплементација на бизнис идејата, заедно со обезбедување на поволни финансиски средства.

Иницијативата вклучува кредитен инструмент, обезбедување грант за самовработување и мерки од Владата имплементирани во рамките на Македонската развојна банка.

Агенцијата за вработување преку Развојната Банка и комерцијалните банки ќе спроведува активности поврзани со обезбедување на финансиска поддршка на Роми претприемачи наменети за самовработување, создавање на работни места и поддршка за формализација, за лица кои се регистрирани како невработени.

РЕДИ според Меморандумот за соработка со Владата и во соработка со штедилниците и комерцијалните банки ќе биде одговорен за обезбедување финансиска поддршка за Ромите претприемачи наменети за регистрирани бизниси и отворање нови работни места.

Мерката се надоврзува на стекнатото искуство и воспоставената соработка, инфраструктура, условите и оперативните правила за спроведување на мерката во 2022 година.

а. Планирани активности во 2023

- Мапирање на неформални вработени и регистрирани бизниси предводени од Роми заинтересирани да аплицираат за поддршка.
- Отворен повик, евалуација и избор на апликанти.

б. Планирани активности во 2024

- Продолжување со спроведување на активности преку револвинг фондот.

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2022)	Посредна цел (2023)	Цел (2024)
Број на самовработени (нови /формализирани бизниси на Роми претприемачи) преку активност за самовработување, отворање на нови работни места, поддршка за формализација, за регистрирани невработени лица (кумулативно)	17	50	100
Број на подржани нови вработувања преку подржани бизниси преку мерката за поволни и пристапни кредитни средства за веќе постоечки бизниси управувани од Роми (кумулативно)	17	50	100

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Влијанието се очекува да се одрази преку поттикнување на формализација на неформални активности и подржани бизниси за нови вработувања и унапредување на бизнисот (во земјата не постојат основни студии фокусирани на Ромите поврзани со оваа тема).

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Трошоците за имплементација на мерката се проценуваат на 1.980.000 евра годишно, односно 3.960.000 евра за две години.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	990.000	990.000	0
2. Небуџетско финансирање	990.000	990.000	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	1.980.000	1.980.000	0

* национални извори на јавни финансии

Средствата за овие активности се планирани во годишниот Оперативен план за активни програми и мерки за вработување во рамки на програмата за самовработување и заеми што ги спроведува Агенцијата за вработување и Македонската банка за развој.

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Поттикнување на формализацијата на економската активност кај ромската заедница за 50 лица годишно и намалување на неформалната активност. Поттикнување на нови самовработувања и унапредување на економските активности управувани од Роми за веќе формирани бизниси и регистрирани субјекти на 30-50 бизниси годишно. Пошироко влијание врз најмалку 400 лица од ромски семејства од оваа целна група кои ќе бидат социјално, здравствено и пензиско осигурани. Родова еднаквост во распределбата на заемите и афирмативните мерки во рамките на менторските програми и комбинација со други активни мерки за вработување.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Мерката има позитивно влијание затоа што има простор за воведување на нова бизнис идеја и услуги за поддршка на животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Понизок степен на интерес од страна на заедницата	Средна	Активно промовирање на Фондот за финансиска поддршка

Мерка 14: Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош

1. Опис на мерката

Оваа мерка произлегува од Програма за економски реформи 2022-2024.

ЕУ во своите Извештаи за напредокот има неколку забелешки за спроведувањето на државната помош во Северна Македонија: „Наместо да се справи со основните структурни предизвици и прашањата за деловното опкружување, главната политика на владата за привлекување СДИ и подобрување на конкурентноста на домашните фирми се потпира на обезбедување на различни форми на државна помош за бизниси. Наместо да ги подобрат деловните перформанси, тие шеми за државна помош имаат нарушувачки ефект на пазарот. Врз основа на Законот за финансиска поддршка на инвестициите, се обезбедува поддршка на компании без јасна цел на политиката. Понатаму, законот има одредени карактеристики кои се проблематични во поглед на ЕУ легислативата за државна помош. Законот за стратешки инвестиции има за цел да ги поддржи таканаречените стратешки проекти, нема елаборација на политики и регулативи за спроведување. Постои итна потреба да се развие сеопфатен и транспарентен Регистар на државна помош и да се создаде поефективен Систем за известување за државната помош. Потребни се повеќе активности за следење на економичноста на овие шеми и нивното влијание врз конкурентноста, за да се обезбеди координација на различни програми и да се зајакне капацитетот на Агенцијата за конкуренција и на институциите што обезбедуваат државна помош.“

Државната помош ќе биде регулирана за да се осигури дека владините интервенции ги минимизираат нарушувањата на конкуренцијата и трговијата и ризикот дека селективни предности се доделуваат на конкретни, добро поврзани фирми. Понатаму, транспарентното управување со достапните програми и шеми за државна помош и начините на нивно спроведување се клучни за постигнување рамнотежа на трошоците, придобивките и ризиците од користењето и злоупотребата на „средствата“ од државната помош. Државната помош може да промовира економска интеграција, да поддржува ефикасно користење на јавните ресурси и да го поттикне растот и работните места. Во процесот на постигнување на структуриран систем за управување со државната помош, важна е и свесноста на институциите кои даваат државна помош за системот и карактерот на државната помош

а. Планирани активности во 2023 година

- развивање на системската рамка за информациски систем за управување со државната помош (институционални, барања за ИКТ и во хардвер и во софтвер)
- развивање на инвентар на програми и шеми за државна помош (од сите видови според регулаторната рамка за државна помош)

б. Планирани активности во 2024 година

- воспоставување на Регистар за државна помош како дел од информацискиот систем за управување со државната помош

а. Планирани активности во 2025 година

- натамошен развој на Регистарот за државна помош како дел од информацискиот систем за управување со државната помош во полн капацитет

Активностите ќе се спроведуваат меѓуинституционално, односно и давачите на државна помош и експертите контролниот субјект - Комисија за заштита на конкуренцијата во соработка со Светска банка и предводена од Кабинетот на заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања, координација на економските ресурси и инвестиции.

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна вредност (2022)	Посредна цел (2023)	Цел (2024)
Воспоставен информациски систем за управување со државната помош	0	1	0
Број на даватели на државна помош вклучени во информацискиот систем за управување со државната помош	0	0	5+ ²³
Број на шеми/програми за државна помош регистрирани во информацискиот систем за управување со државната помош	0	0	5+ ²⁴

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Активностите на оваа мерка ќе овозможат еднакво ниво на игра за компаниите, преку зголемена транспарентност на платената државна помош кон поединечни субјекти. Исто така, ќе придонесе за конкурентноста на домашната економија со зголемено ниво на конкуренција и информации подеднакво достапни за сите заинтересирани субјекти кои можат да ги проценат и пристапат до нив во секој момент. Имено, Регистарот за државна помош во полн капацитет може да го опфати портфолиото на информации од препознавање на карактерот на државната помош на конкретниот збир на бенефиции колективни или индивидуални, регионални или хоризонтални преку негово користење. Исто така, шемите за помош de minimis ќе бидат вклучени во регистарот откако ќе бидат одобрени со цел да се задржи нивниот карактер на de minimis.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

²³ Број на институции кои обезбедуваат/управуваат со една или повеќе програми или шеми за државна помош.

²⁴ Бројот на програми/шеми вклучени во системот. Бројот не ги прикажува вистинските субјекти - корисници на државна помош бидејќи карактерот на програмските шеми варира од индивидуална до хоризонтална, регионална итн. каде што бројот на корисници е повеќе од еден.

Трошоците се проценуваат на 3.500.000 евра. Очекуваниот извор на финансирање е од IFS (група на Светска банка).

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	2.000.000	1.500.000	0
2.1 од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	2.000.000	1.500.000	0

* национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствена заштита

Транспарентноста на податоците може да ја зголеми веројатноста за ефикасно искористување на можностите што ги дава државата, а со тоа забрзувањето на деловната активност преку поголема вработеност може да го намали притисокот кон социјалната грижа и поддршка и да ја намали стапката на невработеност.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Оваа мерка ќе ги таргетира сите програми и шеми за поддршка обезбедени од националните и други фондови во земјата, вклучувајќи инвестиции во иницијативи и проекти поврзани со имплементацијата на приоритетите на Зелениот договор.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Активности за ублажување
Недоволна координација и комуникација меѓу институциите	Средна	Соодветни законски измени за воспоставување на институционализирана поставеност на системот
Посветеност на највисоко ниво во институциите вклучени во формирањето и работењето на менаџмент информациски систем за државна помош	Средна	Редовна комуникација и известување до министерско ниво за напредокот и известувања за рано предупредување.

Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа

Континуираното намалување на стапката на неформална вработеност е потврда дека спроведувањето на активностите планирани во рамките на Акцискиот план за формализација на неформалната економија 2021-2022 година има влијание врз намалувањето на неформалната вработеност. Во тек е реализацијата на активностите планирани во рамките на Акцискиот план за формализирање на неформалната економија 2021–2022 година.

година	2019	2020	2021
Вкупен број на вработени	797.651	794.909	795.087
Вкупен број на формално вработени	669.625	687.143	698.936
Вкупен број на неформално вработени	128.026	107.776	96.151
Процент на неформално вработени	16,1%	13,6%	12,1%

1. Опис на мерката

Мерката продолжува од минатата година, деталите за имплементацијата се прикажани во Табела 11.

Со експертска поддршка обезбедена и во рамки на имплементација на ИПА II проектот за „Подобрување на условите за работа“ и „Подобри услови за вработување на сезонските работници“, поддржан од ГИЗ се подготвија анализи и препораки за дизајнирање на систем и механизми кои ќе придонесат кон намалување на непријавената работа во одредени дејности и сектори од стопанството, за кои е

специфична појавата на непријавена работа и вработување (земјоделство, угостителство, туризам, услуги во домот, лични услуги и сл.). Во престојниот период усогласените решенија ќе се преточат во правна рамка, а се планираат и активности за промоција и подигнување на свеста кај различни субјекти за негативните ефекти и последици од неформалната вработеност.

Во еден од заедничките заклучоци кои, како дел од Економско – финансискиот дијалог, се усвоени на 24 мај 2022 година наведено е дека Република Северна Македонија треба да усвои сеопфатна нова Стратегија и Акциски план за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година и да обезбеди високо ниво на политичка посветеност од страна на сите институции релевантни за координација и имплементација. Со цел реализација на овие препораки, односно обезбедување на политичка посветеност на високо ниво, Министерството за труд и социјална политика и предложи на Владата да назначи претседавач, членови и заменици членови на Координативно тело одговорно за координирање на изработката и спроведувањето на Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023 – 2025 година. Ова ќе обезбеди подобрена и поефикасна координација на сите релевантни институции и чинители при спроведувањето на планираните мерки и активности. Покрај ова, Министерството за труд и социјална политика е носител на 16% од вкупниот број мерки во Акцискиот план за формализирање на неформалната економија 2021–2022 година.

а. Планирани активности во 2023

- Подготовка на Закон со кој ќе се уреди поедноставено работно ангажирање на сезонски, привремени и повремени работници заради промовирање формално вработување во избрани сектори со поголема застапеност на непријавена работа;
- Спроведување на информативна кампања за непријавената работа и негативните ефекти за работниците и општеството. Кампањата ќе се осмисли, дизајнира и спроведе во тесна соработка помеѓу релевантните државни институции и социјалните партнери;
- Спроведување на обуки за различни целни групи (работници, работодавачи, трудови инспектори, останати инспекциски служби, претставници на други релевантни институции), за прашања поврзани со неформалната економија, непријавената работа, примена на нови пристапи/алатки за справување со неформалното вработување и сл.;

б. Планирани активности во 2024

- Донесување на Закон и подзаконски акти со кои ќе се уреди поедноставено работно ангажирање на сезонски, привремени и повремени работници;
- Развој и имплементација на софтверско решение (алатка) за поедноставување на системот за регистрирање сезонски, привремени и повремени работници во Република Северна Македонија.

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност	Посредна цел (2025)	Цел (2026)
Учество/удел на неформално вработените во вкупниот број на вработени (ДЗС - APC)	12,1%	11,0%	10,0%

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Ефикасните и функционални пазари на труд се во негативна корелација со неформалните вработувања и непријавената работа, а од друга страна се позитивно поврзани со повисоката конкурентност на целокупната економија. Во суштина компаниите и правните субјекти кои функционираат во формалниот сектор, т.е. формалната економија, објективно се соочуваат со повисоки трошоци поврзани со своето работење, во однос на „неформалните субјекти“ на пазарот на труд. Тие плаќаат даноци, надоместоци, придонеси и повисоки плати за своите вработени. Во неформалната економија вообичаено можат да се постигнат значително пониски цени на производите и услугите, на тој начин создавајќи нефер конкуренција со формалните бизниси. Намалувањето на неформалната економија и стимулирањето на редовно (формално) вработување, несомнено ќе доведе до подобар квалитет на работата и работните услови, до подобро деловно опкружување.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Трошоците за спроведување на мерката се проценуваат на 340.000 евра.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	180.000	80.000	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	180.000	80.000	0
Вкупно	180.000	80.000	0

*Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Намалувањето на појавата на нефер конкуренција помеѓу фирмите и бизнисите, кое се должи на постоењето на неформална економија и неформално вработување, како и активностите насочени кон стимулирање на креирањето на редовно вработување и преминот „од неформално кон формално“, може да доведе до значително намалување на несигурноста во вработеноста и до нови можности за пристојна работа. Со тоа, имплементацијата на мерката се очекува да има позитивно влијание врз вработеноста во државата. Би требало да се истакне и дека за некои работници неформалноста не е избор, туку неопходност во којашто се впуштаат поради недостиг на пристојни работни места. Затоа е потребен координиран и мултисекторски пристап во имплементацијата на мерката. Исто така, битно е да се има предвид и дека формализацијата на работните места несомнено води и до поголема заштита на безбедноста и здравјето на работниците, т.е. поголемо ниво на превенција и заштита на работниците во случај на повреда при работа или болест поврзана со работата и работното место. Секако, при дизајнот и спроведувањето на мерката и планираните активности ќе се води сметка влијанието да биде родово избалансирано.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Мерката не се очекува да има изразено влијание врз животната средина. Ќе се имаат предвид законски обврски и позитивни практики за подобрување на влијанието врз животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недоволна посветеност и истрајност на сите релевантни засегнати страни во нивниот ангажман и спроведување на активностите за борба против неформалната економија	ниска	Вклученост на сите засегнати страни уште во фазата на дизајнирање на планираните мерки и активности. Нивното учество ќе се поттикнува и обезбедува преку спроведување на активности за подигнување на свеста.
Недостаток на ефикасна и ефективна координација помеѓу институциите во дизајнирањето и спроведувањето на политиките и активностите за намалување на неформалната економија	ниска (средна)	Пренесување на координативната улога во делот на борбата против неформалната економија и непријавеното вработување, на ниво на Вицепремиер. Ова ќе обезбеди подобрена и поефикасна координација на сите релевантни институции и чинители при спроведувањето на планираните мерки и активности. Со тоа, ќе се обезбеди уште повисоко ниво на политичка посветеност и координација.
Недостиг на доверба од страна на јавноста во ефективноста на административните процедури	(средна) висока	Обезбедување на добра и ефикасна координација помеѓу министерствата и другите релевантни институции, креирање јасни меѓусекторски правила за спроведување на мерките и политиките за промовирање на пристојна работа. Спроведувањето на правилата ќе биде проследено и со таргетирана јавна кампања за подигнување на јавната свест за влијанието и ефектите на неформалната работа и

		придобивките од формализација, којашто ќе ги вклучи сите институционални и неинституционални чинители.
Неусвојување на правната рамка за спроведување на новиот модел за формализација на повремената, привремената и сезонската работа	средна	Приспособување на планот за непредвидливи ситуации и приоритетите во согласност со новонастанатата ситуација.

Мерка 16: Поддршка за развој на иновациониот еко систем

1. Опис на мерката

Оваа мерка е модифицирана и проширена од минатогодишната мерка во ПЕР за зајакнување на соработката на бизнисот и академската заедница преку создавање на Научен технолошки парк (НТП).

Оваа нова предложена мерка се фокусира на развој на иновациониот еко систем преку усвојување и имплементација на Стратегијата за паметна специјализација и поставување на институционална инфраструктура за поддршка на соработката академија - бизнис - воспоставување на НТП.

Во процесот на создавање конкурентна економија заснована на знаење и иновации, треба да постои силна врска со унапредување на иновациите и стимулирање на соработката меѓу академската заедница и бизнисот за пренос на знаење, развој на вештини, зголемување на капацитетите за истражување и развој итн.

Во создавањето на поволно опкружување за раст базиран на иновации, неопходно е да се обезбеди стратешка рамка како насока за политики со јасна визија за инклузивен и паметен раст и да се зајакне институционалната инфраструктура за поддршка за истражување, развој и иновации (ИРИ) со цел да се доближиме до првите редови на науката и технологијата и да станеме поконкурентна во регионалната економија.

Поддршката за развојот на иновациониот еко систем ќе се реализира во две подмерки:

А. Првата е поврзана со усвојувањето на новиот стратешки документ **Стратегија за паметна специјализација - СЗ**, кој треба да ја замени Стратегијата за иновации и конкурентност. Оваа стратешка рамка треба да даде нов импулс на системот преку создавање ефикасна координација, приоритизирање на домените за паметна специјализација, да предложи нов сет на хоризонтални мерки за развој на иновациониот еко систем, како и да предложи збир на вертикални мерки и да се поврзе со втората подмерка - развој на инфраструктурата за институционална имплементација, односно основање на Научно-технолошкиот парк.

Индустриската политика на РСМ е фокусирана на преработувачката индустрија, но како што е наведено во стратегијата, градењето конкурентност преку иновации и вертикалната/секторската поддршка ќе биде поврзано со новата Стратегија за паметна специјализација каде се идентификувани домени со највисоки економски, иновативни и истражувачки капацитети. Оваа стратегија треба да ја замени и треба да биде новата стратегија за иновации и конкурентност.

Преку развојот и имплементацијата на СЗ треба да се обезбеди нов пристап како систематски начин за воведување и поддршка на развојот на еко системот за иновации и истражување, зајакнување на институционалната инфраструктура и имплементација на конкретни инструменти за поддршка на соработката меѓу академската заедница и индустријата, нови научни истражувања, подобрување на иновациите, развој на вештини, континуиран EDP (Процес на претприемничко откривање), стратешко истражување и партнерства за иновации.

СЗ ќе го поддржи зајакнувањето на иновационите капацитети за конкурентност, промовирајќи првенствено специфични инструменти во идентификуваните домени за паметна специјализација.

Имено, во рамките на Индустриската стратегија, Националниот патоказ за истражувачка инфраструктура, препораките од Извештајот за напредокот на ЕУ поглавје 20 и 25, како и наодите во Индексот на политиките на SBA (Small Business Act) е нагласена важноста од имплементацијата на новиот стратешки документ за паметна специјализација како стимул за иновации, истражување, раст, зелена и дигитална

транзиција, придонесувајќи значително за зајакнување на националниот екосистем за истражување и иновации и како релевантна рамка за зајакнување на конкурентноста заснована на знаење и иновации.

Стратегијата е во последната фаза на развој, темелно следејќи ја методологијата на JRC и тесно надгледувана и во соработка со експерти од JRC.

Процесот за развој на Стратегијата за паметна специјализација беше започнат во 2018 година и досега беа завршени квантитативните (мапирање на економски, иновативни и истражувачки капацитети) и квалитативни мапирања (врз основа на 100 интервјуа со клучните засегнати страни), а беше финализиран и Процесот на претприемничко откривање.

Процесот на претприемничко откривање, успешно финализиран во 2022 година, вклучи повеќе од 200 засегнати страни во четирикратната спирала, заеднички дискутирајќи и дефинирајќи ги SWOT, визијата и миксот на политики потребни како трансформациски патоказ за идентификуваните домени за паметна специјализација. Идентификуваните домени за С3 се 4 вертикални (Паметно земјоделство и храна со повисока додадена вредност; Електро-машинска индустрија – индустрија 4.0; ИКТ; Одржливи материјали и паметни згради) и 2 хоризонтални домени (Енергија за иднината, туризам).

Зелената и дигиталната транзиција се составен дел од концептот С3, како и други економски и социјални предизвици кои треба да се земат предвид.

Мапирањето на веќе завршената Национална инфраструктура за истражување и развој ќе биде основа за понатамошен развој и искористување на постоечките капацитети за раст на економијата.

Во процесот на развој на С3 беа вклучени неколку донаторски проекти кои ќе го отворат патот за понатамошна соработка и во фазата на имплементација. Програмите на ЕУ се предвидени и како важен извор за финансирање на спроведувањето на стратегијата.

Планирано е мерките и активностите да бидат насочени кон поддршка за истражување, поддршка на иновациите, континуиран дијалог со сите засегнати страни (континуиран Процес на претприемничко откривање), зајакнување на институционалните капацитети за развој и спроведување на мерките.

Најголем дел од мерките за поддршка на иновациите се имплементирани преку Фондот за иновации и технолошки развој и се очекува да продолжи, но поддршка треба да обезбедат и различните министерства надлежни за некои од домените С3 и други извори, вклучително и донатори и ЕУ средства.

Исто така, освен развивање на нови пилот проекти, се очекуваат и нови инструменти за маркетинг микс, дизајнирани специфични инструменти, како и измена на некои од постојните инструменти.

Со имплементација на инструментите С3, ќе се овозможат поефикасни предуслови за успешно воспоставување на НТП како институционална рамка.

Меки мерки, зголемени капацитети, воспоставени врски, мрежи и дијалог ќе се надградуваат со нова платформа на институционална инфраструктура.

Можеби ќе има потреба од измени во Законот за формирање на Фонд за иновации и развој на технологијата, за да се овозможи нов сет на инструменти.

Б. Втората поткомпонента е развој на институционална инфраструктура – НТП

Како што е наведено во Мапирањето на инфраструктурата за истражување и развој „Доколку Северна Македонија сака да обезбеди успешна имплементација на С3 и да ги искористи постоечките можности, треба да обезбеди надградба или изградба на нови истражувачки инфраструктури и дополнително да го развие истражувачко-иновацискиот потенцијал“. Што се однесува до инвестициите во проекти од национално значење, разумно е да се инвестира и во проекти за РИ кои ќе придонесат за намалување на развојниот јаз во однос на развиените земји-членки на ЕУ.

Моменталните факти се дека постојат ниски инвестиции во истражување и развој, недоволно силна врска помеѓу науката и економијата и градењето на капацитетите на човечките ресурси во истражувањето и иновациите во смисла на зголемување на бројот на истражувачи, претприемачи, иноватори и зајакнување на нивните знаења и вештини остануваат главни предизвици со кои се соочува секторот. Во таа насока, оваа реформска мерка ќе овозможи континуитет на реформските напори вложени во истражување, развој

и иновации за зајакнување на институционалните капацитети за соработка помеѓу академската заедница и индустријата, како и поддршка на нови активности. Оваа компонента претставува продолжение на реформските мерки утврдени во ПЕР 2021-2023.

Во изминатиот период, пандемијата значително се одрази на имплементацијата на оваа мерка за отворање на НТП што доведе до прераспределба на дел од планираните инвестиции или ги оневозможи. Но, НТП останува важен предизвик за следниот период. Поврзан е и со CS3 идентификуван како важен стратешки документ кој треба да стимулира иновации.

Република Северна Македонија се стреми да го продолжи својот економски раст, затоа е многу важно да ја развие конкурентноста на нејзиниот приватен сектор врз основа на знаење и иновации. Иновативната активност е причина за многу показатели за успех во бизнисот. Компаниите кои иновираат имаат многу поголема веројатност да извезуваат, а повеќето од нив имаат значително зголемување на прометот и профитот по воведувањето на иновациите.

Според Европската табла за иновации за 2021 година, Северна Македонија е класифицирана како „иноватор во подем“ со подобрени перформанси. Земјата бележи високи перформанси во однос на ЕУ за индикатори како што се атрактивни истражувачки системи и странски докторанти, но сепак ниски перформанси за индикаторите за поврзување како што се иновативните мали и средни претпријатија кои соработуваат со други и јавно-приватните публикации. Податоците покажуваат дека компаниите повеќе се потпираат на внатрешно знаење за иновациите отколку на надворешно знаење, така што соработката помеѓу компаниите и другите засегнати страни е ограничена. Односите меѓу компаниите и универзитетите или истражувачките институции се особено ретки, иако фирмите кои имаат воспоставено врски со академските институции имаат тенденција да бидат поиновативни.

Според Извештајот на ОЕЦД – Конкурентноста во Југоисточна Европа: Преглед на политиките 2021 година Северна Македонија за наука, технологија и иновации бележи оценки над просекот на ЗББ во секоја поддимензија, понатаму земјата е на второ место во регионот во системот за јавно истражување и соработка меѓу бизнисот и академијата, а трето во системот за наука, истражување и иновации (STI). Меѓутоа, во извештајот се наведува дека и покрај забележителниот напредок, на институционалната поддршка за соработка меѓу бизнисот и академијата не се пристапува системски и останува недоволно застапена во националната рамка на политиката за STI. Препораката е да се промовира соработката меѓу бизнисот и академската заедница преку систематски и насочен пристап: „Таргетираните стимулации, финансиски и нефинансиски, би можеле да помогнат во подигнувањето на свеста и да се стимулира интересот за зголемена соработка. Појавата на институционална инфраструктура на Северна Македонија ќе помогне да се поддржи интеграцијата меѓу академската заедница и приватниот сектор, доколку е дизајнирана со охрабрување на соработката како клучна цел“.

Од 2014 година, Фондот за иновации и развој на технологија (ФИТР) обезбедува директно финансирање за зајакнување на иновационата активност во МСП и од неодамна вовеле мерки приспособени да ја зајакне соработката меѓу академската заедница и бизнисите. Во 2020 година, ФИТР ги пилотираше ваучерите за иновации, во 2021 година го спроведе првиот повик за основање на Fab Labs лоцирани во високообразовните институции со вграден модел на четирикратен хеликс и со поддршка на Меѓународниот сервисен центар на ЕК дизајнира нова мерка за поддршка - грантови за соработка. Од своето основање во 2014 година, ФИТР инвестираше повеќе од 80 милиони евра јавни средства во околу 800 компании за стимулирање иновации и усвојување нови технологии. Напредокот е забележан во Извештајот на ЕК Северна Македонија 2021 година, но имајќи ја предвид малата стапка на инвестирање во ИРИ, особено од приватниот сектор, остануваат препораките за обезбедување повисоко ниво на инвестиции во истражување и иновации и интензивирање на напорите за зголемување на учеството во Хоризонт Европа и другите инструменти финансирани од ЕУ во областа. Во Извештајот на ЕК за напредокот за 2022 година е препорачано да се обезбеди доволно финансирање на Фондот за иновации и да се усвои стратегијата за паметна специјализација и да се започне со развивање мерки за нејзино спроведување.

Со цел да се решат идентификуваните слабости на иновациониот екосистем и да се интензивираат инвестициите во ИРИ преку систематски пристап насочен кон соработката меѓу академијата и бизнисите, Северна Македонија ќе го формира првиот научно-технолошки парк. Предвидено е НТП првично да се

формира со јавно финансирање, во простории приспособени за бизнис инкубатор во кој ќе биде и националната канцеларија за трансфер на технологија. Во текот на првата фаза, НТП ќе нуди услуги за инкубација и трансфер на технологија, како и општи деловни услуги како што се собирање средства (вклучувајќи пристап до фондовите на ЕУ), анализа на пазарот итн. Услугите ќе бидат обезбедени за корисниците во НТП, но исто така за други засегнати страни под регулирани услови. Во следните фази, НТП ќе ја прошири својата инфраструктура според побарувачката на пазарот, гравитирајќи кон приватни инвестиции. Стратегијата за паметна специјализација, Зелената агенда, Дигиталната агенда, Агендата за иновации, истражување, образование, култура, млади и спорт и Заедничкиот регионален пазар на ЗББ ќе бидат вградени во плановите за стратешки развој на НТП. Активностите на НТП ќе бидат комплементарни со активностите на ФИТР и во тесна координација со сите релевантни чинители обезбедувајќи поддршка за подобрување на иновациската активност.

а. Активности планирани за 2023 година

- Усвојување на стратегијата С3 и поврзаниот Акциски план, развивање рамка за имплементација, градење капацитети за имплементација, проширување на сет на инструменти кои овозможуваат развој на иновацискиот еко системот, лансирање на првите нови инструменти за С3
- Правна рамка

Активностите за воспоставување на НТП ќе започнат со законско регистрирање на НТП како посебен правен субјект согласно одредбите на Законот за иновациска дејност. Ќе бидат назначени управни, советодавни и надзорни органи и ќе бидат донесени Статутот и Актот за систематизација.

Во 2023 година се очекува Владата да ја усвои Стратегијата за смарт специјализација и да започне имплементацијата. Важна алатка за водење ќе биде Рамката за имплементација на паметна специјализација за регионот на ЕУ за проширување и добрососедство. Стратегијата треба да биде испратена до ЕК на одобрување.

- Јакнење на капацитетите на НТП

Со оглед дека НТП е новина во националниот иновациски екосистем, за време на првата година од воспоставувањето активностите на НТП ќе се фокусираат на градење на капацитетите со цел да се постигне спремност за оперативните активности. Ќе се спроведе јакнење на капацитетите на вработените но ќе бидат обезбедени и надворешни експертски услуги за развој на стратешките документи на НТП, вклучувајќи ги и правните/оперативни процедури поврзани со користење на услугите на НТП.

За имплементација на С3, од суштинско значење е да се зголемат капацитетите на сите засегнати страни, како и да се воспостави систем на управување, организација и менаџирање.

- Адаптација на почетните простории – бизнис инкубатор и НКТТ

Иницијалната фаза на развој на физичка инфраструктура ќе вклучи адаптација на постоен објект за потребите на канцелариски простор и бизнис инкубатор.

б. Активности планирани за 2024 година

- Понатамошна имплементација на АП за С3, имплементација на пилот проекти, развој на нови инструменти, поддршка на континуиран Процесот на претприемничко откривање, посилна регионална соработка во земјите од Западен Балкан, соработка со платформите на ЕУ С3, можни ИПА или твининг проекти
- Оперативни активности

По воспоставување на оперативните процедури, НТП ќе започне со услуги и спроведување на активности согласно стратешките документи, вклучувајќи активности за понатамошен развој на физичката инфраструктура.

- Понатамошен развој на инфраструктура / изградба на нова инфраструктура

Втората фаза на развојот на физичката инфраструктура ќе вклучи изградба на лаборатории. Техничката спецификација за лабораториите ќе се базира на потребите на пазарот и на претходно спроведена студија на изводливост.

в. Активности планирани за 2025

- Понатамошна имплементација на АП за СЗ, промовирани нови проекти и партнерства, развиени нови Хоризон проекти
- Оперативни активности

По воспоставувањето НТП континуирано ќе ги надоградува своите оперативни активности во зависност од потребите на пазарот, мобилизација на фондови и воспоставување на партнерства.

- Понатамошен инфраструктурен развој

По воспоставувањето, НТП континуирано ќе ја надоградува физичката инфраструктура. Проширувањето ќе се базира на потребите на пазарот и на претходно спроведена студија на изводливост.

2. Индикатори

Индикатор	Почетна вредност (2023)	Посредна цел (2024)	Цел (2025)
Број на активни договори за соработка помеѓу академската заедница и приватниот сектор во областа на иновациите	0	0	10
Развиен број на нови инструменти за СЗ	0	5	10
Развиена платформа за континуиран дијалог во рамките на Процесот на претприемничко откривање	0	4	4

3. Очекувано влијание на конкурентноста

Воведувањето на предложената мерка со нејзините 2 компоненти како и нејзиното понатамошно спроведување ќе воведат механизми кои ќе ги поттикнат инвестициите во истражување, развој и иновации, иновациската дејност, соработката помеѓу академската заедница и индустријата и комерцијализацијата на иновациите. Поддршката за пристап до финансии, како и развојот на иновациската инфраструктура ќе ги зголемат истражувачките активности кај високообразовните и јавните научно истражувачки институции применливи во индустријата, т.е. ќе ги зајакнат преносот на знаење и преносот на технологии, придонесувајќи кон конкурентноста и извозниот потенцијал на компаниите. Процесот на подобрување на екосистемот за иновации и истражување ќе биде поддржан со имплементација на СЗ, стимулирајќи ја и науката и економската соработка.

Мерката е комплементарна со активностите кои се спроведуваат ФИТР поврзани со соработката помеѓу академската заедница и индустријата, водејќи кон подобра оддржливост на резултатите. Преку поттикнување на преносот на знаење и преносот на технологии и преку олеснување на соработката меѓу академската заедница и индустријата, НТП ќе придонесе кон зголемување на вложувањата на приватниот сектор во истражување и развој кое во моментот е значително ниско. Дополнително, ќе го зголеми и капацитетот на компаниите за интегрирање во глобалните синџири на вредности. Резултатите од оваа мерка ќе бидат следени и со цел да се добие појасна слика за нејзиното влијание на економскиот раст и зголемувањето на конкурентноста. Сличен научно технолошки парк веќе 20 години дејствува во Љубљана. Влијанието на овој научно технолошки парк е 300+ МСП и старт-апи како закупци, по 30+ годишно, 350+ милиони евра приход, 80+ милиони евра во додадена вредност (2015), 400+ нови работни места со висока додадена вредност, 15+ милиони евра приходи од ДДВ годишно (проценето). Технолошкиот парк во Љубљана е самоодржливи профитабилен со средства во вредност од 20 милиони евра.. Научно технолошки паркови има и успешно функционираат во Србија, Бугарија, Хрватска и Грција.²⁵

²⁵ <https://www.tp-lj.si/en/about-us/impact-of-technology-park-ljubljana>

Во однос на имплементацијата на Стратегијата за паметна специјализација ќе се развие компонента за следење и евалуација со збир на индикатори. Очекувано влијание врз конкурентноста на паметната специјализација е имплементацијата на новата правна рамка за иновации, вклучително и стимулации за истражување и иновации, како и имплементација на новото подзаконски акти и стратешка рамка за наука и истражување што создава поволна средина за инвестиции на бизнис секторот во истражување, развој и иновации, вклучително и зајакнување на човечките ресурси во оваа област и поврзување на науката и економијата, што ќе произведе повидливи ефекти врз конкурентноста на претпријатијата на пазарот.

Можни се споредби со земјите од ЕУ за очекуваното влијание врз исходите за спроведување на политиката за иновации.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	1.100.000	1.700.000	2.800.000
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	1.100.000	1.700.000	2.800.000

*Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Инвестициите во истражување, развој и иновации водат до воспоставување на нови бизниси и раст на постојните бизниси, генерирајќи нови работни места, особено за младата и висококвалификувана работна сила. Подоброениот пристап до финансии ќе го поттикне претприемништвото помеѓу младите и жените. Родовата еднаквост ќе биде инкорпорирана во спроведувањето на активностите, а механизмите за следење ќе вклучуваат и родово сегрегирани податоци. На почетокот на оперативните активности НТП ќе развие и План за родова еднаквост кој ќе вклучи родови податоци и алоцирани ресурси и механизми за прибирање и следење на податоците. Стратешките документи на НТП исто така ќе вклучат и индикатори на перформанси кои ќе го мерат придонесот односно влијанието на НТП на генерирање на работни места за младите и висококвалификуваната работна сила.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Проценка за влијанието врз животната средина ќе биде инкорпорирана низ соодветни критериуми за оценување во рамки на правилата и процедурите за обезбедување услуги. Особено ќе бидат охрабрани иницијативи кои имаат позитивно влијание на зачувувањето и унапредувањето на животната средина. Корисниците на НТП се очекува да придонесат кон трансформацијата кон зелена економија. При основањето на НТП сите законски обврски поврзани со влијанието врз животната средина на градежните работи ќе бидат доследно почитувани.

Преку Смарт стратегијата за специјализација се очекува имплементација на активностите на Зелениот договор, за трансформација и специјализација на домените. Значи, се очекува значително влијание врз зелената транзиција, позитивниот ефект се очекува во однос на влијанието врз одржливоста.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недоволна меѓу-институционална соработка и вклученост на чинителите за време на воспоставувањето на НТП	Ниска	Иако НТП ќе биде воспоставено како посебно правно лице, соработката помеѓу сите релевантни министерства и останати чинители ќе биде клучно за развојот на стратешките документи и за воспоставување на ефективни и ефикасни оперативни процедури. За оваа цел, НТП ќе воспостави механизми на соработка и консултација со цел

		вклучување на релевантните чинители во активностите.
Недостаток на ефикасна структура за спроведување на управувањето за паметна специјализација	Ниска	Структурата на управување треба да биде дел од стратегијата и ќе биде обезбедена посветеност од сите засегнати страни
Недоволни капацитети на НТП за развој на стратешките и оперативните документи и за спроведување на договорите за адаптација на почетната инфраструктура.	Средна	По правната регистрација на НТП предвидени се буџетски средства за вработувања, јакнење на човековите капацитети и набавка на услуги за успешно воспоставување на НТП.
Недоволен капацитет на побарувања за услугите на НТП: (1) Низок капацитет за истражување, развој и иновации кај академската заедница (2) Недоволен број на стартапи со технолошки иновации (3) Низок интерес на приватниот сектор за услугите на НТП	Ниска	Обезбедување на бесплатна техничка помош за пристап кон финансии за научно истражувачки проекти кои водат кон доказ на концепт, пренос на знаење и пренос на технологии со што би се зајакнале капацитетите и побарувачката за услуги на НТП. Развој и спроведување на Комуникациски акциски план со цел да се идентификува и мобилизира потенцијалот за истражување, развој и иновации. Блиска соработка со ФИТР и усогласување со мерките кои ги спроведува ФИТР.

Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија

1. Опис на мерката

Оваа мерка произлегува од претходната Програма за економски реформи. Мерката ќе го подобри усогласувањето со правото на ЕУ во областа на слободното движење на стоки и услуги и ќе го зајакне надзорот на пазарот за заштита на правата на потрошувачите. Понатаму, преку оваа мерка ќе се поддржи националната институција во воспоставување подобра регулатива за функционирање на компаниите. Поконкретно, мерката ќе опфати активности за:

- Јакнење на капацитетите на Министерството за економија за изготвување и следење на имплементацијата на новото законодавство во областа на слободното движење на стоки и услуги и примена на корективни мерки каде што е потребно;
- Обезбедување поддршка за ставање во функција на вистинска функционална точка на единствени контакти во согласност со барањата на Директивата за услуги на ЕУ. Деловните оператори и деловните организации ќе бидат запознаени со новото законодавство и поддржани во обезбедувањето усогласеност со него;
- Поддршка на надзорот на пазарот преку функционална реорганизација на државната служба за пазарна инспекција, надградба на методологијата за надзор и воведување нови алатки, олеснување на работата на пазарните инспектори, како и преку зајакнување на координацијата и методолошката синхронизација меѓу различните субјекти за надзор на пазарот;
- Поддршка на националното тело за метрологија да ги подобри своите стандарди и услуги за мерење, координација со бизнисот и сигурна транспарентност во метролошката работа.

Очекувањата од оваа активност се унапредување на стратешката, законодавната и институционалната рамка во областа на слободното движење на стоки и услуги, за подобрување на усогласеноста на законодавството со правото на ЕУ во однос на Законот за трговски друштва, Законот за сметководство и Законот за ревизија; да се зајакне капацитетот на националните тела за ефикасен и ефективен надзор на пазарот и заштита на потрошувачите и да се зајакне капацитетот на националното тело за метрологија за извршување на услуги за тестирање, верификација и калибрација.

а. Активности планирани во 2023 година

- Скрининг на домашното законодавство и административните практики во областа на слободното движење на стоки и услуги;
- Подготовка на нова законска регулатива во областа на слободното движење на стоки и услуги за натамошно усогласување на законодавството во областите: а) моторни возила, б) емисија на загадувачи од непатни мобилни мотори, в) хемикалии, г) медицински производи за луѓе и за ветеринарна употреба, д) козметика, е) претпакување, е) текстил, ж) обувки, з) диспензери за аеросоли и с) играчки;
- Функционални анализи на службите за државна пазарна инспекција;
- Дизајн на е-инспекција како единствена инспекциска интероперабилна база на податоци;

6. Активности планирани во 2024 година

- Градење на капацитетите на релевантните институции во областа на слободното движење на стоки и услуги;
- Дизајнирање на систем за функционална точка на единечни контакти;
- Надградба на постоечки Регистар на мерни инструменти и подобрување на методите за анализа на ризик врз основа на податоците од регистарот;
- Надградба на работните процедури за калибрација и верификација и лабораториски прирачници;
- Развој на нови стандарди и услуги за мерење;

Активностите ќе ги спроведува надворешен партнер договорен од ЕУД во Северна Македонија во соработка со националните институции предводени од Министерството за економија.

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почетна вредност (2022)	Посредна цел (2023)	Цел (2024)
Подготвен нов закон	0	0	20
Спроведени настани за градење капацитети (обуки, работилници итн.)	0	0	5
Функционална единствена точка за контакт	0	0	1
Дигитални алатки воведени во инспекциските институции	1	1	4
Развиени стандарди и услуги за мерење	/	/	5

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Мерката ќе придонесе за зајакнување на економскиот развој и трговските односи со ЕУ, истовремено подобрувајќи ја усогласеноста со здравствените, безбедносните и еколошките барања. Ќе ја подобри хармонизацијата со правото на ЕУ во областа на внатрешниот пазар со примарен фокус на слободното движење на стоки и услуги, заштита на правата на потрошувачите и подобро регулирање на деловното функционирање. Мерките за градење капацитети ќе придонесат за спроведување на законите и ќе ги подобрат новите воспоставени процеси и структури. Посебен фокус е ставен на подобрување на надзорот на пазарот и заштитата на потрошувачите.

Пошироко оваа мерка ќе ја зголеми можноста за трговија со тоа што ќе им овозможи на потрошувачите да купуваат повеќе, поквалитетни производи по пониски трошоци. Тоа поттикнува економски раст, зголемена ефикасност, зголемена иновација и поголема правичност што го придружува системот заснован на правила. Тој е ориентиран кон усогласување на правната рамка во областите од Поглавје 1, Поглавје 3, Поглавје 6 и Поглавје 28, како и кон подобрување на капацитетите на релевантните национални институции за ефикасно работење во засилената законска рамка.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Трошоците се проценуваат на 2.000.000 евра. Изворот на финансирање се ИПА фондовите.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	0	0	0
2. Небуџетско финансирање	1.000.000	1.000.000	0

2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	1.000.000	1.000.000	0
Вкупно	1.000.000	1.000.000	0

*Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како што се вработување, намалување на сиромаштијата, родова еднаквост и пристап до здравствена заштита

Индириектно преку зголемување на можноста за извоз преку воведување подобри производни стандарди и деловно опкружување, компаниите ќе можат да го зголемат својот удел на пазарот и идеално да ја прошират својата продажба на странските (ЕУ) пазари. Ова треба да ги зголеми приходите/профитот на компанијата и да создаде можности за зголемување на производството и отворање нови работни места.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Оваа мерка енергично ќе промовира почитување на принципите на соодветноста на животната средина. Транспонирањето на новото законодавство за слободно движење на стоки е многу поврзано со решавање на современите еколошки предизвици и обезбедување усогласеност на националните пазари со барањата за животната средина заедно со барањата за безбедност и здравје. Така оваа мерка ќе придонесе за „зазеленување“ на креирањето политики во државата.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Не се исполнети потребните предуслови во вклучените институции (човечки ресурси, подготвеност на системот, договори за аутсорсинг итн.).	Средна	Подготовка на работни планови врз основа на анализа за реални цели, вклучувања и рокови.
Посветеноста на највисоко ниво во институциите вклучени во развојот на акцелераторите не се рефлектира во посветеноста на оперативно ниво.	Средна	Редовна комуникација и известување до министерско ниво за напредок и известувања за рано предупредување.

Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи

1. Опис на мерката

Главната цел на мерката е зголемување на конкурентноста на земјоделството преку модернизација на постбербените технологии и процеси во трговијата со земјоделските производи и правилна имплементација на земјоделските хигиенски правила и стандарди за квалитет, соодветно управување со отпадот и заштита на животната средина. Модернизацијата ќе опфати изградба и работа на два откупни центри во општина Ресен и Струмица и еден логистичко дистрибутивен центар (платформа) за земјоделско-прехранбена трговска размена во Скопје.

i. Откупен центар во Општина Ресен

Општина Ресен учествува со 95% од вкупното производство на јаболка во Пелагонискиот регион и со 84% од вкупното производство на јаболка во Северна Македонија. Во 2018 година вкупното производство во Пелагонија достигна 105.000 тони. Вкупниот производствен потенцијал се проценува на 150.000 тони.

Секторот се карактеризира со недостаток на модерни капацитети за складирање и ладење, што резултира со не оптимален квалитет, класифицирање и складирање на производите, што резултира со високи загуби и намалени приходи. Во Пелагонискиот регион моменталниот вкупен капацитет за складирање и ладење е околу 8.000 тони. Две компании работат со капацитети со поголем капацитет, додека мал број индивидуални фарми имаат изградено мали капацитети за ладење за сопствено производство и делумно можат да ги задоволат сопствените потреби. Во околината на Ресен поставени

се модерни складишни комори со контролирана атмосфера за долгорочно складирање во единствен дистрибутивен центар со капацитет од 5.000 тони.

Откупниот центар во Ресен ќе ја пополни критичната празнина во капацитетите за ладење и климатизација, што ќе биде инструмент за по стандардизирано производство и управување со квалитетот, вклучително сортирање и пакување, за домашниот и меѓународниот пазар. Интегрираниот капацитет за ладење, сортирање, оценување и климатизација ќе биде технолошки иновативен и може да послужи како важна демонстрација за идното зголемување.

Откупниот центар во Ресен ќе биде поврзан со националниот систем за дистрибуција на храна организиран околу централната платформа за агро-прехранбени производи во Скопје и ќе обезбеди капацитети и услови за:

- Подобрување на безбедноста и квалитетот на храната во согласност со меѓународните стандарди;
- Подобрување на конкурентноста на синџирот на вредност на јаболката преку квалитетно сортирање, класифицирање и пакување;
- Подобрување на агрегацијата и хоризонталната интеграција на малите сопственици за поголема моќ за преговарање на пазарот;
- придонес во организацијата на националниот систем за дистрибуција на храна преку логистички врски со Скопје; и
- креирање на поволна средина за приватни инвестиции во преработувачкиот и услужниот сектор бидејќи квантитетот и квалитетот стануваат попредвидливи и поорганизирани.

Основните параметри за дизајнирање на откупно-дистрибутивниот центар привремено вклучуваат:

- Површина од 10.000 м²;
- Објект од 5.000 м², флексибилен за да се предвиди можно зголемување на количините;
- Вкупен капацитет за управување од 5.000 до 8.000 тони годишно;
- Капацитет за складирање и ладење;
- Линија за сортирање и класифицирање.

ii. Откупен центар во општина Струмица

Струмичко-Радовишката Котлина и Гевгелиско-валандовската котлина на југоисток се главни региони за градинарско производство. Вкупното производство на петте главни градинарски култури – пиперка, домати, краставица, зелка, лубеница – претставува речиси 60 отсто од вкупното производство на Северна Македонија од 380.000 тони. Главни производни региони се општините Струмица, Василево, Гевгелија, Босилово, Ново Село, Богданци и Валандово.

Откупниот центар во Струмица ќе претставува клучен објект во регионот на интензивно производство на зеленчук каде што вишокот на производи не може веднаш да пристапи до пазарот и затоа е потребно складирање и ладење, сортирање, пакување или подготовка за преработка. Додека некои локални оператори веќе имаат инвестирано во приватни капацитети за складирање и ладење за сопствен бизнис, преостанатиот јаз во постоење на таквите капацитети е голем, што има негативно влијае врз малите производители кои немаат пристап до такви капацитети, ниту пак количина и квалитетот на производите што може да се извезува на меѓународни пазари. Повеќето меѓународни големи трговци на мало во моментот не го земаат предвид Југоисточниот регион како снабдувач на нивните супермаркети бидејќи производите не ги исполнуваат потребните санитарни стандарди. За регион со компаративна предност во производството на зеленчук, овој откупен центар би бил од клучно значење за зајакнување на конкурентноста, пристап до меѓународни пазари и остварување повисоки награди, што пак би донело директни економски придобивки за регионот.

Откупниот центар во Струмица ќе овозможи:

- Стандардизирано управување со производите,
- Поддршка на агрегација на обем и на зголемување на пазарната моќ,

- Обезбедување на потребната инфраструктура и услуги за да се исполнат квалитетните, санитарните и фитосанитарни стандарди потребни за пристап до меѓународни пазари, што би било особено важно и влијателно за малите фарми.

Откупниот центар ќе биде дел од националниот систем за дистрибуција на храна поставен во околината на логистичко дистрибутивниот центар (платформа) во Скопје. Основните параметри за дизајнирање на откупниот центар отприлика се:

- Површина од 12.000 м²;
- Објект од 6.000 м², флексибилен за да се предвиди проширување;
- капацитет за 25.000 тони свеж и преработен зеленчук;
- Капацитет за складирање и ладење;
- Мултифункционална линија за сортирање и класификација.

iii. Логистичко дистрибутивен центар во Скопје (општина Гази Баба)

Изградбата на ЛДЦ (продажен пазар на големо и логистичка област) во Скопје ќе биде централна инфраструктура за агрегација при организацијата на свежа храна, системи за маркетинг и дистрибуција во Северна Македонија и ќе служи како конектор за различните откупни центри. Тоа ќе им овозможи на малите сопственици од регионот пристап до пазарот (Ho.re.ca., пазари на отворено, трговци на мало), но и на главните оператори од секторот (трговци на големо, извозници, хипер и супермаркети) да ги организираат своите активности преку синергии и економичност.

Целта е да се создаде платформа за земјоделски производи во близина на центарот на градот за да се олесни дистрибуцијата на храна за Скопје и пристапот на главните клиенти до пазарот на големо, но и добро поврзана со главните оски на комуникација со балканскиот регион за да се промовира логистички активности.

ЛДЦ ќе ги има, како минимум, следните функционалности:

- Организирање и подобрување на снабдувањето со безбедни и стандардизирани свежи прехранбени производи за градот Скопје со вкупно население од околу 600.000 луѓе;
- Обезбедување пристап до пазарот за локална свежа храна (Скопје произведува 46.000 тони зеленчук); и
- Обезбедување логистички и други услуги за земјоделско-прехранбениот сектор, и за домашниот и за меѓународниот пазар.

Главните цели на проектот ЛДЦ се:

- Подобрување на комерцијалната динамика на агломерација и на регионално ниво;
- Поддршка на социо-економскиот развој на регионот;
- Намалување на влијанијата врз животната средина генерирани од операциите за дистрибуција на храна во урбаните области;
- Развивање на модерна логистика за подобрување на конкурентноста на синцирите на вредност;
- Подобрување на безбедноста на храната и хигиенските услови;
- Борба против неформалниот пазар.

Со формирањето на овие модерни центри и платформа за тргување ќе се решат најголемиот дел од проблемите што моментално постојат во производството и трговијата со земјоделски производи во Република Северна Македонија. Овие проблеми сериозно го нарушуваат пазарот на земјоделски производи и се одразуваат на нивната конкурентност. Некои од идентификуваните главни проблеми се:

- несоодветна примена на задолжителните стандарди за квалитет и безбедност во примарното производство;
- многу висок процент на отпад поради несоодветно складирање, третман по бербата, сортирање и пакување на земјоделските производи;
- неправилно управување со отпадот;
- несоодветна откупна цена што создава револт кај примарните производители;
- појава на остатоци од пестициди и други хемикалии во финалните производи;

- неорганизиран извоз и продажба на земјоделски производи;
- недостаток на корисни податоци за количината, квалитетот и цената на земјоделските производи;
- недостаток на капацитети за складирање на земјоделски производи кога има нарушувања на цените на пазарот.

Центрите и платформата ќе бидат дизајнирани и изградени со високи стандарди за енергетска ефикасност и ќе се истражат опциите за користење на сончевата енергија за дополнително намалување на емисиите на стакленички гасови; ќе се земат во предвид очекуваните влијанија од климатските промени и ризиците поврзани со климата на трите локации за да се обезбеди климатска отпорност на новите системи.

Проценетата вредност за изградба на овие објекти е проценета на 30.7 милиони евра финансирани преку заем од Светска банка.

Првичната анализа на побарувачката/пазарот се заснова на состаноци со производителите, задругите, собирачите, трговците на големо, преработувачите, увозниците, извозниците и трговците на мало и го истакна широкиот интерес на засегнатите страни за таквата инфраструктура. Потенцијалните извозни пазари ќе бидат достапни преку подобрување на квалитетот и санитарните стандарди и ќе обезбедат поголема вредност за производителите и ќе развијат поодржливи синџири на вредност. Многу потенцијални корисници веќе се идентификувани и изразија интерес да имаат пристап до такви капацитети за нивните активности.

Воспоставувањето на овие центри и платформа ќе се користи и за имплементација на националната ЗУП (Заедничко уредување на пазарот)/Common Market Organization (CMO) и мерките кои наскоро ќе бидат воспоставени во земјата (како кандидат земја членка сме обврзани да ги спроведеме и имплементираме во пред пристапниот период). Мерките на ЗУП вклучуваат интервентни мерки за складирање на земјоделски производи во случај на нарушувања на пазарот или мерки за училишни шеми кои промовираат воспоставување здрави навики во исхраната кај децата со консумирање свежо овошје и зеленчук и дополнително имаат едукативна цел.

Спроведување на мерката е во надлежност на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Северна Македонија со тесна соработка со другите релевантни владини, јавни и приватни институции и субјекти во Северна Македонија.

Директни корисници на мерката ќе бидат индивидуални земјоделски производители, земјоделски здруженија, организации и задруги, земјоделски стопанства/претпријатија, трговци и трговци на големо.

Индириектни корисници ќе бидат МЗШВ како и други сродни јавни институции поради корисните податоци собрани со софтверот инсталиран во центрите, како и потрошувачите благодарение на зголемениот квалитет на земјоделско-прехранбените производи. Дополнителна придобивка би била намаленото влијание врз животната средина преку намалување на отпадот од храна, правилно управување со отпадот и користење на зелена енергија.

Мерката е директно поврзана со главните три цели на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2021 - 2028 година (Службен весник на РНМ бр: 16/2021):

- Подобрување на конкурентноста на земјоделско-прехранбениот сектор, економска одржливост и приходи на земјоделските стопанства, (соодветна имплементација на задолжителните стандарди за квалитет и безбедност, соодветно складирање, пакување и дистрибуција во овие современи центри ќе го подобри квалитетот и безбедноста на македонските земјоделски производи и ќе ја зголеми нивната конкурентност);
- Примена на еколошки практики во производството кои водат до намалување на влијанието на климатските промени и прилагодување кон нив (со формирање на центри значително ќе се намали и управува отпадот од храна и ќе се користи зелена енергија);
- Обезбедување одржлив развој на руралните средини. (во овие центри ќе се вработат луѓе од руралните средини).

Националната правна рамка поврзана со оваа мерка е: Закон за квалитет на земјоделските производи (Службен весник на РСМ бр: 140/2010) и Закон за земјоделство и рурален развој (Службен весник на РСМ бр: 49//2010).

Управувањето и работењето со центрите би биле договорени со приватен оператор или здружение на задруги преку договор за концесија, додека за управувањето и функционирањето на трговската платформа, идентификувани се две опции: (а) договор за јавна делегација на услуги на приватен искусен оператор и (б) договор за јавна делегација за услуги на полу-јавна компанија, со техничка помош за обука на локален персонал да работи и да го води работењето на пазарот неколку години.

Планираните активности за реализација на оваа мерка се наведени во следнава табела за периодот 2023-2025.

Планирани активности	2023 година	2024 година	2025 година
Институционална поставеност	Воведување нова работна систематизација со сектор за ЗУП		
Нов национален ЗУП закон	Усвојување на законот	Усвојување на подзаконските акти	
Програма за поддршка - ЗУП			Нацрт програма
Изградба на откупен центар за овошје и зеленчук во Ресен и Струмица	Подготвителни активности поврзани со изградбата (Изработка на физибилити студија и проектно-техничка документација) Започнување на градежни активности	Градежни активности	
Изградба на платформа за откуп на овошје и зеленчук во Скопје	Подготвителни активности поврзани со изградбата (Изработка на физибилити студија и проектно-техничка документација) Започнување на градежни активности	Градежни активности	

2. Индикатори на резултат

Индикатор	Почетна вредност (2018)	Посредна цел (2023)	Цел (2025)
Процент на земјоделски производи кои се продаваат во согласност со стандардите за квалитет*	40	/	75
Процент на загуба во производството по бербата**	30	/	20
Очекувани нови вработувања	0	/	200+400 нови работни места

Извор: * и ** Проектот за модернизација на земјоделството на Светска банка (The World Bank Agriculture Modernization Project (P168014))

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Со имплементација на мерката ќе се подобри конкурентноста и земјоделците ќе остварат подобри економски резултати од своето работење. Имено преку воведувањето на стандардите за квалитет, промена на сортната структура, подобрување на условите на складирање и чување се очекува да се добијат земјоделски производи со поголем квалитет, повисока цена и стандарди кои ги исполнуваат европските барања.

Ќе се зголеми количината на земјоделски производи кои ќе може да се складираат во модерни откупни центри со европски стандарди и тоа во Ресен 5.000 тони, Струмица 25.000 тони и Скопје 46.000 тони овошје и зеленчук.

4. Проценети трошоци за активностите и извор на финансирање

Вкупниот трошок на мерката за периодот 2023-2025 година е проценет на околу 31,4 милиони евра, при што 700.000 евра се ИПА средства, а останатите се предвидени да се обезбедат преку заем од Светска банка.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	5.542.000	25.134.000	24.000
2. Небуџетско финансирање	0	350.000	350.000
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	5.542.000	25.484.000	374.000

*Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните резултати, како вработување, намалување на сиромаштија, родова еднаквост и пристап до здравствени услуги

Со изградбата на откупните центри за овошје и зеленчук и посебно со воведувањето на мерките за уредување на пазарите бенефит ќе имаат сите земјоделци на територијата на Република Северна Македонија, а посебно во регионот на Струмица, Ресен и Скопје. Ќе намали проблемот со капацитетите за складирање и чување кои во моментот ги имаме и кои резултираат со кало и растур на земјоделските производи и економска загуба. Родовата рамноправност ќе биде почитувана во текот на имплементација на оваа мерка.

6. Очекувано влијание врз животната средина

Во текот на изградбата на откупните центри ќе бидат земени во предвид сите стандарди за заштита на животната средина. Употребата на зелена енергија и управувањето со отпад од храна значително ќе придонесе за позитивно влијание врз животната средина.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност на случување (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Долг процес на добивање потребни дозволи и одобренија за градба	Висока	Зголемена соработка помеѓу надлежните институции
Долг процес на експропријација на земјиште	Висока	Зголемување на капацитетот на канцелариите на институцијата Државен правобранител во постапување и процесирање на барањата за експропријација до МФ – УИПР, подрачни одделенија

5.2 Анализа на пречките во другите области и поврзаните структурни реформски мерки

4) Подобрување на управувањето со јавните финансии

Покрај гореспоменатите предизвици на патот кон достигнување пристојно ниво на конкурентност и инклузивен раст, друго предизвикувачко подрачје на коешто треба да се посвети внимание е управувањето со јавните финансии. С.Македонија презеде неколку чекори за подобрување на управувањето со јавните финансии во последните години, но бројни предизвици сеуште остануваат. Властите ја зајакнаа контролата на плаќањата, вложија ресурси во развојот на посилни системи за управување со јавниот долг и јавните набавки, а ја зголемија и фискалната транспарентност. Сепак, има многу едноставни подобрувања коишто би можеле да се направат при објавувањето на првичните податоци коишто би ја зголемиле фискалната транспарентност во согласност со меѓународните норми.

С.Македонија исто така има потешкотии да охрабри доволно конкурентно наддавање во договорите за јавни набавки, иако владата направи значителен напредок во изградна системи за е-набавка. Општо гледано, владата останува обврзана за развојот на системите за финансиски менаџмент низ годините. Меѓутоа, технолошкиот развој ја наметнува потребата од проширување на функциите на тековните системи и, иако функционираат како што треба, важно е да се воспостават нови интегрирани информациски системи како дел од стратешките цели на Министерството за финансии. Ова вклучува развој на нов трезорски систем и нов интегриран даночен информациски систем. Една од клучните карактеристики на ИДИС ќе биде флексибилноста т.е. можноста за приспособување кон промена на процесите предизвикани од промена на законите за спроведување на Концептот на даночните реформи. Како дел од процесот за обновување на системите, владата треба внимателно да ги прегледа сите достапни мислења за нивно интегрирање во единствен интегриран информациски систем за финансиски менаџмент. Со оглед на тоа што владата планира да ги зголеми јавните инвестиции, зајакнувањето на управувањето со јавните инвестиции треба да биде од особено значење. Според тоа, реформската програма за управување со јавните финансии треба да комбинира задлабочена дијагностика на управувањето со готовина, развој на нови интегрирани информациски системи и подобрување на управувањето со јавните инвестиции.

Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП

1. Опис на мерката

Оваа мерка продолжува од минатата година, а деталите за имплементација се прикажани во Табела 11.

УЈП е во процес на модернизација на нејзините основни деловни процеси и реформската агенда е највисок приоритет на даночната администрација. Во овој поглед, најважна реформа е воспоставувањето на нов Интегриран даночен информациски систем (ИДИС). Наследените системи, кои беа користени, а некои сè уште се користат од страна на УЈП, се ограничени во нивната функционалност и не се еволуирани за да ги задоволат променливите потреби на даночната администрација. Клучната слабост на информацискиот систем УЈП е недостатокот на информации во реално време, како и сигурна и јасна слика за статусот на усогласеноста на даночните обврзници. Дополнително, постојат неколку тековни реформи и иницијативи насочени кон промовирање на доброволното оданочување, подобрување на ефективноста на услугите на даночните обврзници и подобрување на деловното опкружување. Овие иницијативи бараат зајакнување на ИТ системите и развој на соодветни функционалности со цел ефективно примена на овие иницијативи.

Во оваа смисла, имплементацијата на новиот даночен систем не треба само да одговори на тековните барања на даночните власти, туку и да ги реши најкритичните прашања и ограничувања на постоечките системи, со што ќе се елиминираат (или намалат) моменталните недостатоци. Новиот интегриран даночен информациски систем (ИДИС) има за цел да ја подобри оперативната ефикасност на функциите на даночната администрација, како и да ги зголеми приходите преку зајакнување на следењето на усогласеноста и подобрување на услугите на даночните обврзници. Исто така борбата против сивата економија е еден од клучните предизвици што ќе се решаваат со дигитализацијата (проекти како Мој ДДВ, е-фактура, е-ПДД, итн.).

Новиот Интегриран даночен информациски систем треба да ги има следните карактеристики: обработка во реално време, транспарентност, услужна ориентираност, континуирана достапност, автоматизација на работењето, е-Администрација, масовна обработка (обработка на податоци), унифициран мониторинг на даночните и други обврски, принципот ЗТ (даночен обврзник; вид на данок; даночен период), управување со односи со клиенти (CRM), дневник на настани и дневник на ревизија (контрола) и управување со ризикот за усогласеност со даночните обврзници. Исто така, Интегрираниот даночен информациски систем ќе ги покрие сите даноци (ПДД, ДДВ и ДДВ) со кои управува УЈП, како и социјалните придонеси.

Како прв чекор кон воведување на нов интегриран информациски систем во УЈП од 1 ноември 2017 година до 31 јануари 2019 година беше имплементиран ИПА 2 Проектот „Развој и реинженеринг на деловните процеси за новиот даночен интегриран ИТ систем“.

Врз основа на дефинираните работни процеси во овој проект, беше предложен иден модел на интегриран даночен ИТ систем на УЈП, кој ќе обезбеди оптимални процеси за наплата, известување, анализа и управување со ризик во согласност со даночната легислатива.

Дефинирани се неколку логички единици: регистрација, управување со поднесување и прием на даночни пријави, проценка, извршување, плаќања, поврат на средства, сметководство, ревизија, правни работи, меѓународна соработка, управување со усогласеност, управување со услуги и размена на податоци со надворешни системи. Секоја од логичките единици се состои од неколку процеси кои ја поддржуваат потребната функционалност. Овој проект исто така ја дефинираше хардверската архитектура на новиот ИТ систем потребна за поддршка на овие работни текови.

Во јануари 2019 година, УЈП усвои ИТ стратегија 2019-2022 година која предвидува примена на модерна информатичка и комуникациска технологија за да обезбеди доверлив и безбеден информациски систем за развој на флексибилна, ефикасна, ефективна и услужна даночна администрација.

Стратегијата за реформа на даночниот систем 2020-2023 упатува на воведувањето нов Интегриран даночен информациски систем кој ги покрива сите деловни процеси и обезбедува евиденција на податоците во согласност со националните и меѓународните регулативи и стандарди.

Новиот ИДИС се развива како сопствен софтвер (апликација базирана на веб базирана на базата на податоци на Oracle) наместо комерцијално решение (поради буџетски/временски ограничувања и проблеми со одржливоста).

Постојните информациски системи на УЈП (на пример, портал за е-даноци, ДАНИС (тековен даночен информативен систем), Месечна пресметка за интегрирано плаќање - МПИН) постепено се заменуваат со нови модули на Интегриран даночен информативен систем и постоечките интерфејси ќе бидат проширени (на пример, КИБС, иден ИФМИС, Царина и многу други).

Спроведени развојни проекти и проекти кои се во тек за воспоставување на Интегрираниот даночен информациски систем се: софтверско решение за Поедноставување на процедурите за пријавување и плаќање персонален данок на физички лица - граѓани и издавање на претходно пополнета Годишна даночна пријава, која е надградена со модули за поднесување Месечна пресметка за интегрирано плаќање - МПИН и персонален данок на доход - даночен биланс (ПДД ДБ), и на тој начин го комплетира модулот кој ги поддржува процесите на даночната постапка поврзана со персоналниот данок на доход. Исто така, во овие рамки се реализираат и следните проекти за воспоставување Интегриран даночен информациски систем:

- Нова матична евиденција- УЈП се ослободува од самостојното водење на регистрите на даночните обврзници во делот на основните податоци што ги презема од регистрационите органи задолжени за тие регистри (Централен регистар - за физички лица и Централен регистар за трговскиот регистар), и се концентрира на креирање регистри на даночни обврзници по видови на даноци.
- Ново даночно сметководство кое ќе овозможи подобро управување со даночниот долг и планирање на јавните приходи.
- Нов интегриран модул е-Даноци во кој покрај модернизирање на начинот на прием на пријавите и другите поднесоци кои даночните обврзници ги доставуваат до УЈП, на таканареченото електронско поштенско сандаче, односно на порталот даночните обврзници ќе можат да превземаат и електронски документи доставени од УЈП.

Со реализацијата на овие проекти од 2019 година почна да се воспоставува основната структура на ИТ системот на УЈП и ќе се заокружи основната структура со замена на модулот за обработка на даночни пријави и други поднесоци и утврдување на даночен долг. За комплетирање на ИТ системот, остануваат модули на информацискиот систем, кои се предвидени да се имплементираат во периодот до 2025 година. Најголем дел од модулите за новиот ИДИС се финансираат со буџетски средства, а остатокот од ИДИС треба да се финансира со заем преку Светска банка. Во делот на УЈП, подготвен е предлог за Компонента 2: Поддршка на даночните реформи на ИТ стратегијата на УЈП и промоција на интегрираниот даночен информациски систем (или ИДИС), кои ги вклучуваат преостанатите проекти/модули за комплетирање на ИТ системот.

Во рамките на дигиталната трансформација на УЈП и воведувањето на Интегриран даночен информациски систем, нагласени се две компоненти:

Компонента 1. Комплетирање на преостанатите модули од Интегриран даночен информациски систем

За комплетирање на новиот ИТ систем, остануваат модулите на информацискиот систем на УЈП, и тоа:

- Реализација на набавка на софтвер за спроведување на даночна постапка по предмет во 2023 година кој ќе заврши во 2024 година.
- Нови модули за интегриран даночен информациски систем: за е-трговија и е-фактура
- Складиште на податоци, и
- Алатки за деловна интелигенција како компоненти: управување со ризик, усогласеност и донесување одлуки засновани на факти

а. Планирани активности во 2023 година:

- Реализацијата на набавката на софтверот за спроведување на даночна постапка по предмет, вклучувајќи матична евиденција и даночно книговодство.
- отпочнување на активности за формирање на Складиште на податоци

б. Планирани активности во 2024 година:

- Продолжување на реализацијата на набавката на софтверот за спроведување на даночна постапка по предмет
- Воспоставување на складиште на податоци и алатки за деловна интелигенција - Data Warehouse и BI
- Воспоставување на нова ИКТ инфраструктура

в. Планирани активности во 2025 година:

- Употреба на алатки за деловна интелигенција при обработка на пријавите од ДО и за управувањето со ризик и усогласеност

Компонента 2. Обезбедување безбедност на ИС (Информациски систем) и непречено функционирање на интегрираниот даночен информациски систем

а. Планирани активности во 2023 година

- Продолжување на модернизацијата на ИКТ инфраструктурата
- Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на системите на УЈП

б. Планирани активности во 2024 година

- Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на УЈП системите
- Продолжување на активностите за развој и реструктуирање на ИТ потсистемите на Управата за јавни приходи
- Започнување со активности за формирање на Центар за закрепнување од катастрофи

в. Планирани активности во 2025 година

- Зголемување на доверливоста на системите на УЈП
- Развој и реструктуирање на ИТ потсистемите на УЈП
- Формирање на Центар за закрепнување од катастрофи

2. Индикатори за резултати

Индикатор	Почеток (2021)	Средна цел (2023)	Цел (2025)
Процент на процеси имплементирани во новиот Интегриран даночен информациски систем	N/A	најмалку 90%	најмалку 95%
% од услугите на даночните обврзници кои се	83%	До 95%	до 100%

дигитализирани			
Број на институции со кои Интегрираниот даночен информациски систем разменува податоци	15	најмалку 25%	најмалку 30%
Процент на податоци пренесени во складиште на податоци	N/A	60%	80%
Процент на успешни тестови за безбедност и безбедност на системот	N/A	50%	100%
Процент на успешни тестови на Центарот за обновување на податоци	N/A	50%	100%

3. Очекувано влијание врз конкурентноста

Оваа мерка ги зема предвид и можностите што ги нуди дигитализацијата, новите комуникациски канали и големото зголемување на внатрешните и надворешните извори на податоци, што на крајот ќе овозможи даночната администрација целосно да ги дигитализира услугите кон даночните обврзници и со тоа да им помогне на компаниите да заштедат време и трошоци. Дигиталната трансформација на даночната администрација неизбежно ќе доведе до зголемување на наплатата на даноците, како што се проценува најмалку 10%, како и до намалување на неформалната економија, што им помага на формалните бизниси да ги зголемат своите приходи, автоматизирани одлуки засновани на факти и доброволното усогласување.

4. Проценети трошоци за активностите и изворот на финансирање

Трошоците за спроведување на мерката се проценуваат на 5.000.000 евра.

Во евра	2023	2024	2025
1. Буџетско финансирање*	2.500.000	1.350.000	1.150.000
2. Небуџетско финансирање	0	0	0
2.1. од коешто финансирање од ИПА, вклучително и финансирање од WBIF	0	0	0
Вкупно	2.500.000	1.350.000	1.150.000

* Национални извори на јавни финансии

5. Очекувано влијание врз социјалните аспекти, како што се вработувањето, намалувањето на сиромаштијата, родовата еднаквост и пристапот до здравствена заштита

Дигитализацијата на деловните процеси на даночната администрација неминовно ќе доведе до помало финансиско оптоварување на бизнисите, што дополнително може да издвојуваат средства за зголемување на вработеноста, а со тоа и намалување на сиромаштијата. Друго позитивно влијание е родовата еднаквост бидејќи дигитализацијата не фаворизира или дискриминира ниту еден посебен пол.

6. Влијание врз животната средина

Оваа мерка ќе доведе до подобрување на еколошката одржливост. Дигитализацијата на деловните процеси на даночната администрација ќе има позитивно влијание врз животната средина. Администрацијата без хартија значи помало загадување и во исто време ќе го намали времето и трошоците на новите дигитализирани деловни процеси, со што ќе се заштедат ресурси.

7. Потенцијални ризици

Ризик	Веројатност (ниска или висока)	Планирани активности за надминување
Недостаток на човечки и институционални капацитети во УЈП, особено во Директоратот за информатичка технологија	Висока	Политика за управување со човечки ресурси, особено во ИТ

Недоволна посветеност и отпор кон промените од страна на вработените во УЈП	Средна	Обезбедена транспарентност и вклучување на што поголем кадар на УЈП во проектите и обуките за вработените
Доцна набавка на хардвер	Средна	Привремено користење на постоечката опрема
Необезбедување законски рамки	Средна	Усогласување со постојното законодавство

5.3 Структурни реформи по области

А) Реформи за справување со трите клучни предизвици:
1. Зајакнување на човечкиот капитал за инклузивен развој
Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации
Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд
Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица
Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)
2. Поттикнување зелена транзиција
Мерка 5: Промовирање на обновливи извори на енергија
Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност
Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ
Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад
3. Подобрување на конкурентноста на домашните претпријатија, нивната интеграција во глобални вредносни синџири и формализација на економијата
Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10
Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги
Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки
Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија
Мерка 13: Финансиска поддршка на Роми претприемачи
Мерка 14: Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош
Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа
Мерка 16: Поддршка за развој на иновациониот еко систем
Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија
Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи
Б) Реформи за справување со други предизвици
Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП

Прилог 1. Преглед на податоци

Табела 10а: Трошоци за структурните реформски мерки (во евра)

Година	Плати	Стоки и услуги	Субвенции и трансфери	Капитални расходи	Вкупно
Мерка 1: Понатамошен развој на системот за квалификации					
Година 2023	5.571.754	0	0	0	5.571.754
Година 2024	5.732.004	0	0	0	5.732.004
Година 2025	5.732.004	0	0	0	5.732.004
Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд					
Година 2023	0	45.000	0	0	45.000
Година 2024	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица					
Година 2023	0	462.000	14.675.000	900.000	16.037.000
Година 2024	0	621.000	14.048.000	500.000	15.169.000
Година 2025	0	300.000	13.400.000	0	13.700.000
Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)					
Година 2023	0	230.000	26.000	660.000	916.000
Година 2024	3.740.000	402.000	156.000	4.664.500	8.962.500
Година 2025	3.740.000	359.800	286.000	2.467.500	6.853.300
Мерка 5: Промовирање обновливи извори на енергија					
Година 2023	0	0	500.000	0	500.000
Година 2024	0	30.000	500.000	0	530.000
Година 2025	0	23.000	500.000	0	523.000
Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност					
Година 2023	0	6.000.000	0	0	6.000.000
Година 2024	0	600.000	0	0	600.000
Година 2025	0	1.020.000	0	0	1.020.000
Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ					
Година 2023	0	331.000	0	56.460.652	56.791.652
Година 2024	0	526.000	0	56.265.652	56.791.652
Година 2025	0	526.000	0	56.265.652	56.791.652
Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад					
Година 2023	0	312.699	0	16.764.451	17.077.150

Година 2024	0	223.749	0	8.975.615	9.199.364
Година 2025	0	223.749	0	8.975.615	9.199.364
Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот					
Година 2023	0	0	0	6.500.000	6.500.000
Година 2024	0	0	0	9.300.000	9.300.000
Година 2025	0	0	0	300.000	300.000
Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги					
Година 2023	0	1.668.000	0	0	1.668.000
Година 2024	0	4.550.000	0	0	4.550.000
Година 2025	0	3.750.000	0	0	3.750.000
Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки					
Година 2023	0	150.000	0	0	150.000
Година 2024	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални стартапи и иновативни мали и средни претпријатија					
Година 2023	0	0	10.000.000	0	10.000.000
Година 2024	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	17.000.000	0	17.000.000
Мерка 13: Финансиска поддршка за Роми претприемачи					
Година 2023	0	0	1.980.000	0	1.980.000
Година 2024	0	0	1.980.000	0	1.980.000
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 14: Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош					
Година 2023	500.000	1.500.000	0	0	2.000.000
Година 2024	1.500.000	0	0	0	1.500.000
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа					
Година 2023	0	180.000	0	0	180.000
Година 2024	0	80.000	0	0	80.000
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 16: Поддршка за развој на иновациониот еко систем					
Година 2023	100.000	0	0	600.000	700.000
Година 2024	150.000	0	0	850.000	1.000.000
Година 2025	150.000	0	0	1.850.000	2.000.000
Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија					
Година 2023	0	1.000.000	0	0	1.000.000

Година 2024	0	1.000.000	0	0	1.000.000
Година 2025	0	0	0	0	0
Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи					
Година 2023	0	1.872.000	0	3.670.000	5.542.000
Година 2024	0	2.554.000	0	22.930.000	25.484.000
Година 2025	0	350.000	0	24.000	374.000
Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП					
Година 2023	0	0	0	2.500.000	2.500.000
Година 2024	0	0	0	1.350.000	1.350.000
Година 2025	0	0	0	1.150.000	1.150.000

Табела 106: Финансирање на структурната реформска мерка (во евра)

Година	Централен буџет	Локални буџети	Други национални извори на јавни финансии	ИПА фондови	Други грантови	Заеми за проекти	Да се одреди	Вкупно
Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации								
Година 2023	4.048.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.571.754
Година 2024	4.208.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.732.004
Година 2025	4.208.502	0	0	1.523.502	0	0	0	5.732.004
Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд								
Година 2023	0	0	0	0	45.000	0	0	45.000
Година 2024	0	0	0	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица								
Година 2023	13.380.000	0	0	1.100.000	0	1.557.000	0	16.037.000
Година 2024	13.400.000	0	0	1.000.000	0	769.000	0	15.169.000
Година 2025	13.400.000	0	0	300.000	0	0	0	13.700.000
Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)								
Година 2023	816.000	0	100.000	0	0	0	0	916.000
Година 2024	5.112.500	0	3.850.000	0	0	0	0	8.962.500
Година 2025	3.013.300	0	3.840.000	0	0	0	0	6.853.300
Мерка 5: Промовирање обновливи извори на енергија								
Година 2023	500.000	0	0	0	0	0	0	500.000
Година 2024	500.000	0	0	0	30.000	0	0	530.000
Година 2025	500.000	0	0	0	23.000	0	0	523.000
Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност								
Година 2023	150.000	0	0	850.000	0	5.000.000	0	6.000.000
Година 2024	90.000	0	0	510.000	0	0	0	600.000
Година 2025	180.000	0	0	1.020.000	0	0	0	1.200.000
Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ								
Година 2023	10.895.990	0	0	18.495.662	0	27.400.000		56.791.652
Година 2024	10.895.990	0	0	18.495.662	0	27.400.000		56.791.652
Година 2025	10.895.990	0	0	18.495.662	0	27.400.000		56.791.652
Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад								
Година 2023	3.377.235	0	0	13.699.915	0	0		17.077.150
Година 2024	2.195.567	0	0	7.003.797	0	0		9.199.364

Година 2025	2.195.567	0	0	7.003.797	0	0		9.199.364
Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10								
Година 2023	0	0	0	0	0	6.500.000	0	6.500.000
Година 2024	0	0	0	0	0	9.300.000	0	9.300.000
Година 2025	0	0	0	0	0	300.000	0	300.000
Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги								
Година 2023	368.000	0	0	1.300.000	0	0	0	1.668.000
Година 2024	3.250.000	0	0	1.300.000	0	0	0	4.550.000
Година 2025	3.250.000	0	0	500.000	0	0	0	3.750.000
Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки								
Година 2023	0	0	0	150.000	0	0		150.000
Година 2024	0	0	0	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија								
Година 2023	10.000.000	0	0	0	0	0	0	10.000.000
Година 2024	0	0	0	0	0	0	0	0
Година 2025	0	0	0	0	0	0	17.000.000	17.000.000
Мерка 13: Финансиска поддршка за Роми претприемачи								
Година 2023	990.000	0	0	0	990.000	0	0	1.980.000
Година 2024	990.000	0	0	0	990.000	0	0	1.980.000
Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 14: Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош								
Година 2023	0	0	0	0	0	2.000.000	0	2.000.000
Година 2024	0	0	0	0	0	1.500.000	0	1.500.000
Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа								
Година 2023	0	0	0	100.000	80.000	0		180.000
Година 2024	0	0	0	0	80.000	0	0	80.000
Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 16: Поддршка за развој на иновациониот еко систем								
Година 2023	7.000.0000	0	0	0	0	0	0	700.000
Година 2024	1.0000.0000	0	0	0	0	0	0	1.000.000
Година 2025	2.000.000	0	0	0	0	0	0	2.000.0000
Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија								
Година 2023	0	0	0	1.000.000	0	0	0	1.000.000
Година 2024	0	0	0	1.000.000	0	0	0	1.000.000

Година 2025	0	0	0	0	0	0	0	0
Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи								
Година 2023	0	0	0	0	0	5.542.000	0	5.542.000
Година 2024	0	0	0	350.000	0	25.134.000	0	25.484.000
Година 2025	0	0	0	350.000	0	24.000	0	374.000
Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП								
Година 2023	2.500.000	0	0	0	0	0	0	2.500.000
Година 2024	1.350.000	0	0	0	0	0	0	1.350.000
Година 2025	1.150.000	0	0	0	0	0	0	1.150.000

Табела 11: Известување за реализацијата на структурните реформи од ПЕР 2022-2024

Статус на имплементација: 0=нема имплементација; 1=се подготвува имплементацијата; 2=преземени се првични чекори; 3=имплементацијата е во тек со некои првични резултати; 4=напредна имплементација; 5=целосна имплементација

	Наслов и број на мерката	Фаза на имплементација на реформите (1-5) ²⁶
	Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Усвојување на нов Закон за стручно образование и обука со засебни области за РЦСОО и дуалното образование	2
	2. Адаптација и реконструкција на 3 РЦСОО	4
	3. Изработка на Стандарди за високообразовни квалификации, пред се за професии од областа на образованието, како што се педагог, психолог, негувател, воспитувач	3
	4. Формирање на последните 3 секторски комисији: за графички дизајн, шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација	1
	5. Подготвителни активности за евалуација и донесување на подзаконски акт за методологија за евалуација на стандардите за квалификација запишани во Регистарот (период на важност 4 години)	3
	6. Усвојување на едногодишна и четиригодишна програма за работа	4
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во соработка со бизнис заедницата, коморите, компаниите, образовните институции, изготвен е нов Закон за стручно образование и обука, кој предвидува посебни поглавја за функционирање на регионалните центри и утврдување на дуалното образование. Министерството за образование и наука паралелно работи на нов Закон за средно образование..	
	2. Почнувајќи од 2021 година, официјално функционираат три регионални центри за стручно образование и обука. Направена е анализа на потребите за обука на вработените во трите центри, а изработени се и стандарди за просторот и опремата за училиштата. Реконструкцијата на Регионалниот СОО центар во Куманово – Киро Бурназ е во согласност со динамиката. Рокот за завршување на реконструкцијата е 27.04.2023 година. Реконструкцијата на Регионалниот центар за стручно образование и обука во Охрид – Ванчо Питошевски напредува. До септември 2022 година процентот на реализација е 15% (13,89%). Финализирањето на оваа реконструкција ќе се пролонгира до втората половина на 2023 година. Реконструкцијата на Регионалниот СОО во Тетово – Моша Пијаде е во процес на добивање дозвола за реконструкција од општината. Бидејќи Законот за стручно образование и обука не е донесен, МОН ги задолжи директорите на 3-те регионални ЦСОО да го следат Концептот за формирање на регионални ЦСОО и да продолжат со подготовката на релевантните официјални документи според Концептот бидејќи содржината на Концептот е веќе целосно рефлектирано во предлог Законот за СОО. Според тоа, 3-те регионални ЦСОО воспоставија нова структура, усвоија органиграми и статут следејќи ги функциите предвидени во Концептот за основање на РЦСОО.	

²⁶0=нема имплементација; 1=имплементација во подготовка; 2=преземени се почетни чекори; 3=имплементација во тек со одредени првични резултати; 4=имплементација во напредна фаза; 5=целосна имплементација

	3. Во 2022 година, Националниот одбор за национална рамка на квалификации го усвои стандардот за наставник во високото образование како прв стандард за високо образование. Во рамките на Твининг проектот ќе се развијат стандарди за високообразовни квалификации и тоа: стандарди за наставници за основно и средно образование, за психолози и педагози и за туризам и угостителство како национален приоритет. Во моментот е во тек процес на формирање работна група со претставници од овие области и искусни професори од соодветните факултети кои ќе придонесат за развој на овие стандарди. 4. Во моментот има 6 функционални секторски совети, бидејќи 5 од нив се формирани порано, сега се во постапка за добивање на вториот мандат. Секторските совети за геологија, рударство и металургија, уметност, графички дизајн, шумарство и преработка на дрво и за спорт и рекреација се очекува да се формираат во 2023 година. Номинирањето на соодветните кандидати за секторските совети е многу чувствителна процедура бидејќи лицето номинирано од засегнатата страна треба да ги има важните надлежности во согласност со надлежностите на Секторските совети наведени во Законот за НРК. 5. Евалуацијата на 39 квалификациски стандарди што беше планирана за 2022 година како редовен процес за секои 4 години се одложува поради подготвителни активности за изработка на Методологијата за евалуација која се планира да се реализира во рамките на активностите на Твининг проектот. Во координација со сите релевантни чинители ќе се развие методологија за евалуација на квалификациските стандарди на редовна основа со цел да се биде во тек со најновите иновации и технологии. 6. Националниот совет за високо образование, и научно-истражувачка дејност во текот на јули ја усвои едногодишната програма за 2023 година. Четиригодишната програма за работа беше усвоена во декември 2021 година. http://www.nacionalensovetzavoinid.com.mk/ Краток преглед на преземените активности: • Објавен е правилник за стандарди и процедури за надворешна евалуација и самоевалуација. • Подготвен список на електронски бази на научни списанија со цел професорите и универзитетите да имаат пристап до нив. • Правилник за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовната дејност. • Правилник за нормативите и стандардите за основање научни институти и за вршење на научноистражувачка дејност. • Предлог – уредба за мерки и критериуми за стимулирање на талентирани ученици • Изработка на Предлог - уредба за определување на научно-истражувачките области на трето ниво (области), како додаток на веќе развиените две нивоа на Меѓународната франска класификација. Подготовка на Предлогот за усогласување со Националната класификација на занимања според додавањето на двете нивоа на Меѓународната франска класификација. Во тек е и изработка на Правилникот за содржината на студиските програми, на него работи комисија формирана од Советот.	
	Мерка 2: Зголемување на флексибилноста на пазарот на труд	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Активности за промовирање на законските измени на трудовото право, насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на труд (нетипични форми на договори за вработување, повторливи сезонски работи, работа на далечина, работа од дома итн.). Организирање на тркалезни маси, трибини и сл.	1
	2. Донесување нов Закон за работните односи и подготовка на подзаконски акти согласно новиот Закон	2
	3. Организирање на едукација, обуки/семинари за примена на новите законски одредби (за трудови инспектори, социјални	0

	партнери и сл.)	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Оваа активност ќе се спроведе по донесување на Законот за работните односи. Консултациите спроведени во фазата на подготовка на нацрт-текстот на новиот Закон за работните односи овозможуваат промовирање на измените насочени кон зголемување на флексибилноста на пазарот на трудот.	
	2. Подготвен е предлог на Закон за работните односи и во тек се консултации со засегнатите страни	
	3. Оваа активност ќе се спроведе по донесување на Законот за работните односи	
	Мерка 3: Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Компонента I. Вклучување на лицата од ранливи групи преку активација		
Планирани активности за 2022 година	1. Мониторинг и евалуација на активностите за активација на корисниците на минимална гарантирана помош на пазарот на трудот	5
	2. Разработка на одредби во Законот за вработување и осигурување од невработеност кои овозможуваат обезбедување услуги за поддржано вработување од различни даватели на услуги	5
	3. Подготовка на Закон за социјални претпријатија и обезбедување финансиска и техничка поддршка за социјалните претпријатија кои се фокусираат на подобрување на можностите за вработување за ранливото население, вклучително и лицата со попреченост	4
	4. Разработка на нов модел за вработување на лицата со попреченост со цел поголема вклученост на лицата со попреченост на отворениот пазар на труд	4
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Подготвена е Студијата за влијанието на социјалните бенефиции врз активацијата на ранливите групи на пазарот на трудот. Предвидени се краткорочни и долгорочни решенија за надминување на институционалните и системските предизвици за ефикасна активација на корисниците на ГМП.	
	2. Подготвен е нацрт на предлог на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност (Законот за уредување на пазарот на трудот), во кој се предвидени одредби кои овозможуваат обезбедување услуги за поддржано вработување од различни даватели на услуги. Завршување на процесот на консултации и донесување на Законот е планирано за 2023 г.	
	3. Работна група формирана од Министерството за труд и социјална политика со техничка поддршка на проектот „Поддршка на социјалните претпријатија“ финансиран од ЕУ подготвува предлог Закон за социјални претпријатија. До крајот на октомври 2022 г. во план е да се изработи нацрт текст на Законот за социјални претпријатија, а консултации да се реализираат од октомври 2022 г. Постапката на усвојување на Законот се планира во 2023. Од основањето на Центарот за социјални претпријатија (ноември 2021) обезбедена е поддршка (менторство, практиканство, обуки, советувања и сл) на околу 300 припадници од невладин сектор и од други ентитети што се идентификуваат како социјални претпријатија. Со експертска поддршка се спроведува програма за обука и градење на капацитетите на регионалните центри за поддршка на социјални претпријатија и Центарот на социјални претпријатија, како и на решение за оддржливост на воспоставената структура. Во функција на подобрување на пристапот до финансирање за социјалните претприемачи, Фондот за иновации и технолошки развој за прв пат додели грантови за поттикнување на социјалното претприемништво. Покрај тоа, во рамки на двата проекти финансирани од ЕУ во јули и август 2022 беа објавени повици за обезбедување на неповратна финансиска поддршка на организациите што делуваат како социјални претпријатија.	
	4. Подготвен е документ во кој е разработен нов модел за вработување на лицата со попреченост на отворениот пазар на труд, како и квантитативна	

	анализа за моделот со фискални импликации. Врз основа на развиениот модел подготвен е нацрт на Закон за вработување и професионална рехабилитација на лицата со попреченост. Јавните расправи за предлог законот ќе започнат во последниот квартал на 2022 година, додека неговото усвојување се очекува во 2023 година.	
Компонента II. Подобрување на достапноста на квалитетни социјални услуги		
Планирани активности за 2022 година	1. Обезбедување финансиска и техничка поддршка за понатамошен развој и диверзификација на социјалните услуги во локалните заедници низ целата земја	4
	2. Развој на нов софтвер што ги интегрира паричните надоместоци и услугите од областа на социјалната заштита	3
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во септември 2022, согласно Законот за социјална заштита има 69 лиценцирани даватели на социјални услуги (споредено со 20 даватели во 2020) во Скопје и други општини во земјата, кои обезбедуваат услуги за околу 3.200 корисници. Дел од нововоспоставените услуги беа финансирани со заем на Светската банка за развој на социјални услуги. Во 2022 беше објавен и нов јавен повик до општините за доделување на грантови за развој на нови социјални услуги преку споменатиот заем на Светска банка, а врз основа на потребите на граѓаните утврдени во локалните акциски планови за унапредување на социјалната заштита.	
	2. Се спроведе тендерска постапка и се избра изведувач на новото софтверско решение.	
	Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Формирање на национално тело за имплементација на реформите на ПЗЗ	
	2. Изготвување на протоколи: - за избраните лекари од примарната здравствена заштита за петте најчести незаразни заболувања (дијабет, астма, ХОББ, хипертензија, хипотиреоза), - за избраните лекари гинекологија за предпородилна грижа , рак на грлото на матката, семејно планирање, - за избраните лекари педијатри за: превенција на дебелина кај деца, деформитети на 'рбетен столб.	
	3. Изготвување на шифрарник за интервенции кои може да ги пружаат избраните лекари;	
	4. Обезбедување на специјализација по семејна медицина за најмалку 20 лекари кои веќе работат како избрани лекари	
	5. Измена и дополна на релевантна законска регулатива и подзаконски акти	
	6. Надградба на софтверски модули во системот на Мој термин за шифрарник на интервенции, протоколи и обрасци кои треба да ги пополнуваат избраните лекари при пружање на здравствените услуги	
	7. Спроведување на јавна кампања со цел запознавање на населението со новините во ПЗЗ	
	8. Опременување на одинациите на најмалку 300 од избраните лекари специјалисти по семејна медицина со - сет за витални знаци (отоскоп, риноскоп,офталмоскоп, апарат за крвен притисок, стетоскоп), ЕКГ и инхалатор	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема	1.	
	2.	
	3.	
	4.	

имплементација	5.	
	6.	
	7.	
	8.	
	Мерка 5: Промовирање на обновливи извори на енергија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Подготовка на Акциски план за биогорива	1
	2. Подготовка на подзаконски акти од Законот за биогорива	1
	3. Детална анализа за подобрување на правната рамка за просумерите и усогласување со упатствата на Секретаријатот на Енергетската заедница (СЕЗ)	5
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. 1. Акцискиот план за биогорива и подзаконските акти од Законот за биогорива не беа изготвени поради неусвојување на Законот за биогорива. Предлог-законот за биогорива ќе се ревидира за да биде усогласен со одредбите од Директивата за обновливи извори на енергија 2018/2001	
	2. Подготвена е анализа за подобрување на правната рамка за прозумерите и Министерството за економија донесе измени на Правилникот за ОИЕ.	
	3.	
	Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Донесување измени на Законот за енергетска ефикасност или Законот за формирање на РБСМ за изработка на ФЕЕ (во зависност од резултатите од анализата)	2
	2. Подготовка на Инвентар за енергетски карактеристики на јавните објекти на територијата на Република Северна Македонија	3
	3. Подготовка на типологија на објекти потребна за донесување на Стратегијата за реконструкција на згради до 2030 година	4
	4. Издавање лиценци и овластувања за енергетска контрола кај големите трговци и згради	3
	5. Подготовка на останатите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност	3
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Во подготовка се измените на Законот за енергетска ефикасност	
	2. Фаза на избор на консултанти кои ќе работат на Инвентар	
	3. Анализа на податоците од последниот попис и првите резултати од типологијата се очекуваат во декември	
	4. Воспоставување на процес за обуки и испити по донесување на правилниците	
	5. Останатите Правилници се во фаза на подготовка	

	Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Тендерска постапка и започнување на проектот за подобрена имплементација на Директивата на ЕУ за поплави преку усогласување на националното законодавство и подготовка на планови за управување со ризик од поплави	
	2. Тендерска постапка и започнување на активности за изработка и имплементација на планови за управување со речни сливови за сите речни сливови (река Вардар, Црн Дрим, Струмица) според Рамковната директива за води со имплементација на мерки	
	3. Тендерска постапка за набавка и набавка на специфична опрема за информациски систем за следење на водите	
	4. Тендерска постапка и започнување на имплементација на проектните активности за техничка ревизија на постојните системи за собирање на отпадните води и пречистителни станици во Северна Македонија и подготовка на потребната документација за набавка на водоводна опрема за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Прилеп, Берово, Куманово, Битола и Тетово	
	5. Тендерска постапка и започнување со реализација на проектните активности за натамошна поддршка во спроведувањето на реформите во секторот води	
	6. Продолжување на активностите за подобрување на инфраструктурата за собирање отпадни води во Град Скопје	
	7. Потпишување договор и започнување со реализација на проектот за рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево (104 km мрежа, приклучени 4630 нови домаќинства)	
	8. Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на пречистителна станица за отпадни води и проширување на канализационата мрежа во општина Битола (капацитет 112.474 е.ж. и 375 m доградба до постојната колекторска канализација) и (9 km нова + 13 km реконструирани)	
	9. Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на ПСОВ (капацитет 95 152 е.ж.) и изградба на канализациона мрежа во општина Тетово (19 km главна колекторска канализација + 32,4 km секундарна отпадна канализација)	
	10. Спроведување на тендерска постапка и започнување со реализација на проектот за изградба на ПСОВ за Град Скопје (Проектирање и изградба на Централна ПСОВ за 625.000 е.ж. до 2035 година)	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	
	6.	
	7.	
	8.	
	9.	

	10.	
	Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Продолжување на активностите за затворање на неусогласените депонии и депонии во Источниот и Североисточниот регион	
	2. Започнување на проектот за поддршка на имплементацијата на Регионалниот систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот регион	
	3. Потпишување на договор за подготовка и ревизија на Националните плански документи за управување со отпад	
	4. Потпишување на договорот и отпочнување со имплементација на Твининг договор за поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и шемата за проширена одговорност на производителот	
	5. Започнување на активности за изградба на претоварните станици и регионалната депонија за источниот и североисточниот регион	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	
	Мерка 9: Зголемување на конкурентноста на пазарот на електрична енергија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Измена и одобрување на новиот Проектен патоказ за завршување на процесот во 2022 година	5
	2. Изготвување и одобрување на ПДВН (Пазарен дизајн на високо ниво), (поврзување на пазарот на електрична енергија помеѓу земјите членки на ЕУ и надвор од ЕУ)	5
	3. Целосно усвојување на САСМ Регулативата во Северна Македонија	4
	4. Правила за тргување со електрична енергија на организиран пазар на електрична енергија	5
	5. Изготвување и поднесување измени на процедурите на СПДО за вклучување на БГ-МКД граница на електрична енергија	4
	6. Подготовка на материјали за обука и активности за обука на членовите	4
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. МЕМО се приклучи на SDAC (Спојување за еден ден однапред) како член набљудувач. Полноправното членство е еден од предусловите за успешно спојување со пазар управуван од земја членка на Европската унија. Тесно поврзано со целосното усвојување на САСМ во Република Северна Македонија. 2. Подготвен е предлог-закон за изменување и дополнување на Законот за енергетика и е прифатен во Собранието. Мерката претставува зголемување на конкурентноста на пазарот на електрична енергија, бидејќи подразбира спојување на пазарите на електрична	

	енергија еден ден однапред меѓу МК и БГ. Во моментот сите процедури за оваа мерка се завршени и е започнат онлајн тест периодот. Тендерот за набавка на софтверот потребен за да функционира спојката е завршен и инсталиран во пазарниот оператор MEMO. Пробниот период на работа е во тек. Поради потешкотии во примената на регулативата SACM помеѓу земја членка на ЕУ и земја која не е членка, MEMO се приклучи на SDAC (Спојување еден ден однапред) како членка набљудувач. Затоа, овој пробен период може да трае се додека не се најде решение на државно ниво за регулирање на данокот на промет. Направена е измена на Законот за енергетика, кој беше усвоен во Собранието, се изготвија пазарните правила за организиран пазар, процесот на обука е во тек, но додека не се најде решение за претходно наведеното, режимот на работа ќе биде пробен период. После тоа ќе има редовен режим на работа меѓу двете берзи за електрична енергија, кога се очекува поголем и понепречен проток на енергија меѓу двете земји. Тоа се очекува да се случи во секој момент, но најдоцна до пролетта 2023 година.	
	Мерка 10: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Завршување на националната Стратегија за ИТС	4
	2. Избор на изведувач и надзор на спроведувањето на ИТС. Оценетото времетраење на договорите е 12 месеци за спроведување на ИТС и 18 месеци за надзор	1
	3. Започнување со инсталирање и надзорни активности	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Избран е консултант за изработка на ИТС стратегијата и започна со работа во април 2022 год. и завршува во декември 2022 година.	
	2. Избор на изведувач и надзорен инженер се очекува во K1-K2 од 2023 година. Потпишување на договорите се очекува во K2-K3 од 2023 година.	
	3. Очекуван почеток на инсталирањето е во K2-K3 од 2023 година.	
	Мерка 11: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Деловна анализа на процесите на испорака на услуги	4
	2. Мапирање на потребните регистри за давање на специфични услуги	5
	3. Градење на капацитети за ре-инженеринг на процеси	N/A
	4. Техничка спецификација на потребната опрема за испорака на решението	4
	5. Изработка на методологија за мерење на испорака на е-услуги, вклучувајќи и пилотирање	5
	6. Изработка и поставување на Регистар на регистри	4
	7. Ре-инженеринг на процеси	4
	8. Развој и поставување на нови е-услуги на Порталот	3
	9. Интеграција на постоечки е-услуги на Порталот	

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Деловните анализи се во процес и се интегрален дел од процесот на испорака на услуги. Деловните анализи се завршени за дел од планираните услуги и преставува континуирана активност.	
	2. Завршено е мапирањето на регистрите за планираните 135 е-услуги.	
	3. Оваа активност не е добро специфицирана, затоа не може да се измери.	
	4. Техничката спецификација се состои од два дела. Првиот дел, кој покрива 80% од опремата е финансиран од ДЕУ и тоа е завршено. Јавните набавки од владините институции ќе се реализираат во 2023 година.	
	5. Развиена е Методологија за мерење на испораката на е-услуги вклучително и пилотирање.	
	6. Регистарот на регистри е развиен, но неговата употреба од страна на владините институции ќе започне во 2023 година.	
	7. Реинженерингот на процесите е составен дел од процесот на развој на е-услуги. Тоа е континуирана активност.	
	8. Во рамки на IPA2017: Enhancing eGovernment проектот, планиран е развој на 135 нови услуги за граѓаните и бизнисите. Развојот на овие услуги е во тек и истите се планира да бидат готови до завршувањето на проектот, во август 2023.	
	9.	
	Мерка 12: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Проценка на правната, институционалната и оперативната рамка за парафискални давачки во Република Северна Македонија	5
	2. Проценка за најдобрите ЕУ или регионални практики за воспоставување правна, техничка и организациска рамка за да се обезбеди транспарентност и предвидливост на парафискалните трошоци	5
	3. Изработка на студија за рационализација на парафискалните давачки која ќе ги вклучи фискалните импликации од ваквата активност, земајќи го предвид процесот на дигитализација и да се направи проценка на списокот од 377 парафискални давачки – правна основа, фискални импликации и можност за дигитализација	3
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Проценка на правната, институционалната и оперативната рамка за парафискални давачки во Република Северна Македонија е завршена	
	2. Проценка за најдобрите ЕУ или регионални практики за воспоставување правна, техничка и организациска рамка за да се обезбеди транспарентност и предвидливост на парафискалните трошоци е завршена	
	3. Завршен е предлогот за воспоставување правна, техничка и организациска рамка за парафискални давачки. Оваа активност заедно со развивање методологија за рационализација на парафискалните давачки ја заменува студијата за рационализација на парафискалните давачки. Консултантите во моментот работат на методологијата која ќе биде клучниот документ според кој ќе се оптимизираат пилот 50-100 давачки.	
	Мерка 13: Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Избор на приватна компанија за управување со Фондот (Управител на фондот), во процес од две фази	
	2. Формирање и операционализација на Фондот	
	3. Побудување интерес и подобрување на инвестициската подготвеност на пазарот и почеток со инвестиции	

Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Планираните активности за 2022 година не се завршени. Владата се уште ги разгледува можностите за формирање на Фондот и начините за негово финансирање. Штом Владата ќе донесе конечна одлука, Фондот може да се вклучи во понатамошни чекори во областите од негов интерес и поддршка.	
	2. Не се обезбедени средства од централниот буџет на ФИТД за активности во насока на формирање на Хибриден фонд во 2022 година.	
	Мерка 14: Финансиска поддршка на Роми претприемачи	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Поставување на основна инфраструктура, услови и оперативни правила за спроведување на мерката	
	2. Подготовка на оперативни насоки за спроведување на Мерката и воспоставување на проектна администрација	
	3. Мапирање на неформални вработени и регистрирани бизниси предводени од Роми заинтересирани да аплицираат за поддршка	
	4. Отворен повик, евалуација и избор на апликанти	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1.Овие мерки веќе се планираат во рамки на Оперативниот план за активни програми за вработување и мерки во мерката самовработување, огласот за кредитирање во рамките на Агенцијата за вработување е отворен цела година, додека мерките се спроведуваат преку Македонската развојна банка, кои што можат да ги користат и ромските претприемачи. REDI исто така воспостави основно искуство со штедилницата (Хоризонти) во поддршката на претприемништвото.	
	2. Оперативни насоки за спроведување на мерките и воспоставување проектна администрација постојат во рамките на истите програми и на ниво на институции и на ниво на REDI	
	3. REDI имаат извештај за мапирање од терен за неформални вработени и регистрирани бизниси предводени од Роми заинтересирани да аплицираат за поддршка (најмалку 1000 луѓе имаат намера да бидат дел од овие заеднички мерки)	
	4. Процесот на евалуација мора да биде под целната квота, а оваа квота не е постигната.	
	Мерка 15: Воспоставување на информациски систем за управување со државната помош	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Развивање на системската рамка за информациски систем за управување со државната помош (институционални, барања за ИКТ и во хардвер и во софтвер)	0
	2. Развивање на инвентар на програми и шеми за државна помош (од сите видови според регулаторната рамка за државна помош)	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна	1. Нема имплементација	
	2. Нема имплементација	

или нема имплементација		
	Мерка 16: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Заокружување на моделот и механизмот коишто промовираат формално вработување во избрани сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа	4
	2. Вршење на трошочно-ефикасна анализа од имплементацијата на предложениот модел и развивање на правна рамка, институционални и административни механизми за имплементација	4
	3. Спроведување на подготвителни активности за имплементација на договорениот модел, вклучувајќи дефинирање на процедури, обрасци, обука на персонал	2
	4. Воведување на систем на идентификациони картички за вработени (Workplace ID Cards) во одредени сектори каде што е присутна појавата на непријавена работа (пр. градежништво, угостителство и сл.)	3
	5. Анализа и дизајнирање на предлог-модел за намалување на непријавената работа кај сезонските работници / поедноставување на процедурите за пријавување/регистрање на овие работници (во секторот земјоделие)	4
	6. Дизајн и спроведување на информативна и едукативна кампања за непријавената работа и негативните ефекти за работниците и општеството. Кампањата ќе се осмисли, дизајнира и спроведе во тесна соработка помеѓу релевантните државни институции и социјалните партнери	2
	7. Спроведување на обуки за различни целни групи (работници, работодавачи, трудови инспектори, останати инспекциски служби, претставници на други релевантни институции), за прашања поврзани со неформалната економија, непријавената работа, примена на нови пристапи/алатки за справување со неформалното вработување и сл.	2
	8. Дизајн и воспоставување на систем/алатка за прибирање и размена на податоци помеѓу институциите и јакнење на нивната соработка, анализа на податоците итн., во делот на неформално вработување и непријавена работа	4
	9. Подготовка на нова Стратегија за формализирање на неформалната економија за периодот којшто следи, односно 2023-2027 година, заедно со Акциски план за 2023-2024 година	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. Бизнис моделот за привремени, повремени и сезонски работни ангажмани е развиен и беше консултиран со релевантни институции/чинители (Фондот за здравствено осигурување, Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, Фондот за пенсиско и инвалидско осигурување, Управата за јавни приходи) и беше претставен пред Работната група за формализација на непријавената работа во мај 2022. Се разгледуваат правните аспекти за воведување на предложениот модел.	
	2. Подготвена е трошочно-ефикасната анализа од имплементацијата на предложениот модел. Анализата ќе се финализира по утврдување на стапките на придонеси и финализирање на правната рамка.	
	3. Започнувањето на активноста 3 е условено од заокружување на активноста под број 2. Според динамиката на ИПА проектот „Подобрување на условите за работа“, оваа активност би се спровела во последниот квартал на 2022	
	4. Изработен е предлог модел за идентификациони картички за вработени во секторот градежништво, кој беше претставен на надлежните институции и социјалните партнери. Се разработуваат правните аспекти на моделот.	
	5. МТСП во соработка со ИПА Проектот “Подобрување на условите за работа” и ГИЗ проектот „Зголемување на можностите за вработување на	

	сезонските работници во регионот на ЈИЕ“ разработуваат единствен модел за привремени, повремени и сезонски работни ангажмани кој ќе одговара на потребите на работниците и работодавачите во земјоделството, туризмот, угостителството, личните и услугите во домаќинството, што се очекува да се постигне со донесување ново законско решение. Се предложи воспоставување електронски систем за регистрација на сезонски, привремени и повремени работни ангажмани што наметнува потреба и од донесување соодветна правна рамка преку која ќе се овозможи поедноставено ангажирање на работниците. Врз основ на предложеното флексибилно решение, беше развиен деловен процес, за имплементирање на софтверот (порталот).	
	6. Дефинирани се стратегија и акциски план за подигање на свеста, едукација и информативна кампања. Изготвен е и дизајн и слоган за кампањата.	
	7. Овие обуки планирано е да се спроведат во следниот период, откако ќе се финализираат новите пристапи/алатки за справување со неформалното вработување.	
	8. Изготвен е систем за прибирање и споделување на податоци помеѓу институциите и развиени се методологија и индикатори за големината и карактеристиките на формалната и неформалната вработеност и непријавената работа во РСМакедонија. Системот се заокружува со софтверско решение кое е во напредна фаза на развој.	
	9. Со цел реализација на активноста и обезбедување на политичка посветеност на високо ниво, Министерството за труд и социјална политика и предложи на Владата да назначи нов претседавач, членови и заменици членови на Координативно тело одговорно за координирање на изработката и спроведувањето на Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023 – 2025 година.	
	Мерка 17: Подобрување на соработката помеѓу академската заедница и индустријата	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
	Воспоставување на Научно-технолошки парк (НТП)	
Планирани активности за 2022 година	1. Правна рамка Активностите за воспоставување на НТП ќе започнат со регистрација на НТП како посебен правен ентитет согласно одредбите на Законот за иновациона дејност. Ќе бидат назначени управни, советодавни и надзорни органи и ќе бидат донесени Статутот и Актот за систематизација	
	2. Јакнење на капацитетите на НТП Со оглед дека НТП е новина во националниот иновациски екосистем, за време на првата година од воспоставувањето активностите на НТП ќе се фокусираат на градење на капацитетите со цел да се постигне спремност за оперативните активности. Ќе се спроведе јакнење на капацитетите на вработените но ќе бидат обезбедени и надворешни експертски услуги за развој на стратешките документи на НТП, вклучувајќи ги и правните/оперативни процедури поврзани со користење на услугите на НТП	
	3. Адаптација на почетните простории – бизнис инкубатор и НКТТ Иницијалната фаза на развој на физичка инфраструктура ќе вклучи адаптација на постоен објект за потребите на канцелариски простор и бизнис инкубатор	
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема	1. Правната рамка за воспоставување на НТП не е воспоставена. Како резултат на тоа, активностите бр. 2 и 3 од 2022 година не се спроведени.	
	2. Во текот на 2021 и 2022 година воспоставени се неколку контакти меѓу ФИТР, Министерството за образование и наука, Министерството за одбрана за доделување простории за започнување на работата на НТП, но конечно решение не е донесено. Во оваа насока, Фондот ќе продолжи со состаноците во текот на 2023 година со институциите за изнаоѓање соодветно решение за законско поставување и изградба/приспособување на простории за НТП. Доколку овие чекори бидат успешно завршени, Фондот ќе се фокусира на зајакнување на капацитетите со вработени и експерти кои	

имплементација	ќе го операционализираат функционирањето на НТП.	
	3. Не се обезбедени средства од централниот буџет на ФИТР за активности во насока на формирање на Хибриден фонд во 2022 година.	
	Мерка 18: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Скрининг на домашното законодавство и административните практики во областа на слободното движење на стоки и услуги	1
	2. Подготовка на нова законска регулатива во областа на слободното движење на стоки и услуги за натамошно усогласување на законодавството во областите: а) моторни возила, б) емисија на загадувачи од непатни мобилни мотори, в) хемикалии, г) медицински производи за луѓе и за ветеринарна употреба, д) козметика, е) претпакување, е) текстил, ж) обувки, з) диспензери за аеросоли и с) играчки	
	3. Функционални анализи на службите за државна пазарна инспекција	
	4. Дизајн на е-инспекција како единствена инспекциска интероперабилна база на податоци	
	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	Мерка 19: Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи	Фаза на имплементација на реформите (1-5)
Планирани активности за 2022 година	1. Институционална поставеност - Воведување нова работна систематизација со сектор за ЗУП	1
	2. Нов национален ЗУП закон - Усвојување на законот	2
	3. Програма за поддршка – ЗУП - Нацрт програма	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	1. До крајот на годината, до Владата ќе биде поднесена нова работна систематизација со воведување Оддел за ЗУП	
	2. Формирана е работна група за новиот закон за ЗУП. Донесувањето на новиот закон за ЗУП се планира да биде на крајот на јуни 2023 година	
	3. Програма за поддршка – ЗУП - Изработката на програмата е поврзана со законот за ЗУП и ќе биде финализирана по усвојувањето на законот.	
	Мерка 20: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП	Фаза на имплементација на реформите

		(1-5)
Планирани активности за 2022 година	Компонента 1. Комплетирање на преостанатите модули од Интегриран даночен информациски систем	
	1. Продолжување на реализацијата на набавката на софтверот за спроведување на даночна постапка по предмет.	0
	2. Отпочнување на активности за формирање на Складиште на податоци.	0
	Компонента 2. Обезбедување безбедност на ИС (Информациски систем) и непречено функционирање на интегрираниот даночен информациски систем	
	1. Продолжување на модернизацијата на ИКТ инфраструктурата	0
	2. Продолжување на активностите за зголемување на безбедноста на системите на УЈП	0
	3. Започнување со активности за формирање на Центар за закрепнување од катастрофи	0
Опис на имплементација и образложение доколку е делумна или нема имплементација	Компонента 1. Комплетирање на преостанатите модули од Интегриран даночен информациски систем	
	1. Нема имплементација	
	2. Нема имплементација	
	Компонента 2. Обезбедување безбедност на ИС (Информациски систем) и непречено функционирање на интегрираниот даночен информациски систем	
	1. Нема имплементација	
	2. Нема имплементација	
	3. Нема имплементација	

Прилог 2. Врски помеѓу реформските мерки и релевантни документи

Мерки за реформи за ПЕР 2023-2025	Клучни структурни предизвици (Проценка на Комисијата за ПЕР 2022-2024)	Упатство за политики за ПЕР 2022	Пакет за проширување 2022	Цели за одржлив развој 2020-2030	Европски Зелен Договор/ Зелена Агенда за Западен Балкан	Европска Дигитална Агенда/ Дигитална Агенда за Западен Балкан	ИПА III проекти кои што ја подржуваат оваа реформа
Мерка 1: Понатамошен развој на системот на квалификации Мерката ќе го зголеми квалитетот	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок од упатството за политики: Да се развие нова регулатива за стручно образование и обука	Поглавје 3.26 Препораки: →Спроведување на стратешката рамка за образование со акцент на целите за предучилишното	ЦОР 4 - Квалитетно образование. Со обезбедено подобро образование младите ќе	Во рамки на активностите што се однесуваат на зелените работни места и зелените квалификации, во 2020 година	МОН усвои концепт за развој на ситемот за образование од далечина во основните и средните училишта и национална	- Оваа мерка е финансиски поддржана од ИПА 2019 - Секторска буџетска поддршка. -

на наставните програми и ќе овозможи стекнување знаења, вештини и компетенции кои ќе овозможат непречена транзиција од училиште на работа.	зголемување на вработеноста и ублажување на несогласувањето на вештините	(СОО) со фокус на инклузијата, потребите на пазарот на труд и нова формула за финансирање на СОО, како и да се обезбеди годишен извештај за подобрување на високото образование, вклучувајќи препораки за нова формула за финансирање на високо образование. Да се продолжи со напорите за зајакнување на пристапот до активните политики на пазарот на трудот, особено за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи состојби. Понатамошно зајакнување на капацитетот и соработката помеѓу агенциите за вработување и центрите за социјална работа, како и институциите за образование и обука за обезбедување интегрирани услуги и мерки за подобрување	образование и реформата на стручното образование и обука (СОО); → Подобра поддршка за обука и професионален развој на наставниците и да се осигура дека е воспоставен ефективен процес на оценување; → Подобрување на пристапот до квалитетно образование за сите, особено за децата со попреченост и децата од ромските заедници, и зголемување на уписот на деца во градинки.	стекнат трансверзални вештини кои ќе придонесат за подобра мобилност на работната сила и развој на кариерата.	Одборот за националната рамка на квалификации има усвоено Заклучок за подготовка и развивање на методологија за овозможување на постојните квалификации како и на новите стандарди на квалификации и стандарди на занимања и определување на резултати за учење кои ќе се однесуваат на зелените квалификации http://registar.mrk.mk/wp-content/uploads/2021/04/Godisen-izvestaj-za-rabota-na-odbor-2020.pdf	платформа за учење на далечина, во склоп на мерките за ограничување на движењето поради пандемијата со ковид-19.	Твининг проект дополнителна поддршка за имплементирање на националната рамка на квалификации, проектот е започнат во септември 2021 година со времетраење од 30 месеци. - Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на СОО и образованието на возрасни
--	--	---	---	---	---	--	---

		на вклученоста на пазарот на трудот.					
Мерка 2: Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд Мерката ќе има придонес кон зголемувањето на стапката на вработеност и подобрување на состојбите на пазарот на труд. Истовремено, оваа мерка се однесува на модернизирање на правната рамка за нестандартни договори за вработување и пазарот на труд.	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на вработеноста и ублажување на несогласувањето на вештините	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок од упатството за политики: Да се продолжи со напорите за зајакнување на пристапот до активните политики на пазарот на трудот, особено за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи состојби.	Поглавје 19 - Социјална политика и вработување Препораки: → Земјата треба да продолжи со спроведување на мерки за активирање на долгорочно и нискоквалификувани невработени лица, вклучувајќи жени, лица со попреченост и Роми, и да обезбеди соодветно следење и евалуација на таквите мерки.	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст; ЦОР 5 – Родова еднаквост; ЦОР 1 – Крај на сиромаштијата			
Мерка 3 : Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица Целта на оваа реформа е намалување на стапката на сиромаштија, особено за ранливите	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за зголемување на вработеноста и ублажување на несогласувањето на вештините	Мерката е поврзана со 6-тиот заклучок од упатството за политики: Да се продолжи со напорите за зајакнување на пристапот до активните политики на пазарот на трудот, особено за невработените со ниска квалификација и луѓето во ранливи	Поглавје 19 - Социјална политика и вработување Препораки: → Земјата да продолжи со обезбедувањето помош за сите ранливи групи и поддршка и реформи на системот за социјална	ЦОР 1 – Крај на сиромаштијата; ЦОР 5 – Родова еднаквост; ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст. Мерката е директно поврзана со горенаведените цели за одржлив развој преку активностите за		Зголемување на ефективност и ефикасноста на центрите за социјална работа и центрите за вработување преку имплементација на новото софтверско решение за социјална заштита и услуги.	Акциски документ за 2022 година „ЕУ за подобрена здравствена и социјална заштита и родова еднаквост“, „Зајакнат мониторинг и обезбедување квалитет на социјалните услуги на сите нивоа“

категории и нивна успешна реинтеграција во општеството. Од најголема важност е поврзувањето на социјалната помош со активацијата на корисниците на ГМП.		состојби. Понатамошно зајакнување на капацитетот и соработката помеѓу агенциите за вработување и центрите за социјална работа, како и институциите за образование и обука за обезбедување интегрирани услуги и мерки за подобрување на вклученоста на пазарот на трудот.	заштита, со зајакнување на врската на мерките за активација со социјална инклузија	намалување на стапката на сиромаштија и обезбедување на вработување за ранливите групи.			Акциска програма 2019, проект „Трансформација и рехабилитација на ЈУ Топанско поле“
Мерка 4: Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита ПЗЗ Мерката има за цел подобрување на квалитетот на примарната здравствена грижа преку реформа на моделот на плаќање на примарната здравствена заштита, кој треба да поттикне и обезбеди подобрување на	Клучен предизвик #1: Подобрување на квалитетот и релевантноста на образовниот систем за да се зголеми вработеноста и да се ублажат неусогласеноста на вештините Добра здравствена заштита и здравствена култура на населението е директно поврзано со	/	Поглавје 28: Заштита на потрошувачите и здравјето на населението Препораки: →Интензивирање на напорите за контрола на тутунот; → Објавување на извештаи на регистри за рак и индивидуални ретки болести и обезбедување на соодветно финансирање и специјализирано знаење за рано	ЦОР 3 – Добро здравје и благосостојба; ЦОР 5 - Родова еднаквост 5.6 - Осигурување на универзален пристап до сексуалното и репродуктивното здравје, како и репродуктивните права.	/	-Во употреба е софистициран информациски систем за здравствен менаџмент и упатувања - „Мој Термин, кој вклучува индивидуални електронски досиеја на пациентите, упатувања од примарно ниво на повисоки нивоа на здравствена нега и дијагностички услуги. - Е-рецепт, софтверски систем кој ги поврзува услугите на примарната	/

превентивата, дефинирање и примена на стандарди за обезбедување услуги, поттикнување на справување со одредени состојби на примарно ниво и намалување на степенот на упатување кон повисоко ниво на здравствена заштита, поголем број на лекари од општа пракса кои ќе имаат специјализација по семејна медицина, поттикнување на реализација на одредени здравствени услуги од страна на медицинските сестри и олеснување на административната работа.	човечкиот капитал во државата.		откривање и лекување, врз основа на податоците од регистрите.			здравствена заштита и аптеките кој овозможува подигање на лекови кои се издаваат на рецепт директно од аптеките без потреба од подигнување на рецепта во хартиена форма од матичниот лекар.	
Мерка 5: Промовирање на обновливи извори на енергија Спроведувањето на	Клучен предизвик #2: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон	/	Поглавје 15 - Енергија, обновливи извори на енергија со посебен акцент, на одржливоста на биогоривата и	ЦОР 7 – Пристапна и чиста енергија Зголемување на обновливите	Мерката е во согласност со целите од Европскиот зелен договор за осигурување на	/	/

мерката ќе обезбеди диверзификација на снабдувањето и ќе придонесе за стабилност на понудата на електричната енергија. Со оваа мерка се предвидуваат алтернативи методи за да се промовира енергетска ефикасност и користење обновливи извори на енергија.	чиста енергија		производителите на електрична енергија. Препорака: →Зголемување на бројот на вработени и техничкиот/инженерскиот капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.	извори на енергија и подобрување на енергетската ефикасност, како и намалување на зависноста од увоз на енергија.	чиста и пристапна енергија, како и целите за декарбонизација на енергетскиот систем и намалување на емисиите на стакленички гасови		
Мерка 6: Подобрување на енергетската ефикасност Мерката предвидува да се овозможи целосно и непречено спроведување на законската рамка за енергетска ефикасност од Законот за енергетска ефикасност, Формирање на Фонд за енергетска ефикасност и развој	Клучен предизвик #3: Модернизација на енергетскиот сектор и транзиција кон чиста енергија	Мерката е поврзана со 5тиот заклучок : - Во согласност со заложбите од Зелената агенда за Западен Балкан: Да се усвојат и спроведат законските акти за енергетска ефикасност, вклучително и подзаконските акти на Законот за енергетска ефикасност. - По развојот и усвојувањето на правната и регулаторната рамка, да се формира	Поглавје 15 – Енергија, енергетска ефикасност со посебен акцент на развивање и имплементација на подзаконски акти и финансирање на поддршка за развој на енергетска ефикасност.	ЦОР 7 - Пристапна и чиста енергија - Зголемување на енергетската ефикасност а со тоа и намалување на приватната енергетска потрошувачка, како и намалување на бројот на домаќинства кои не можат адекватно да го затоплат домот.	Мерката е во согласност со целите за обезбедување чиста и пристапна енергија од Европскиот Зелен Договор, како и целите за реновирање и градење на енергетски ефикасни згради.	/	/

на Стратегијата за реконструкција на зградите до 2030 година.		предвидениот Фонд за енергетска ефикасност.					
Мерка 7: Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ Оваа мерка ќе обезбеди одржливо управување со водите, собирање и третман на отпадните води и заштита и зачувување на водните ресурси.	/	/	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени Препораки: → Подобрување на меѓусекторската координација и зголемување на финансиските ресурси за намалување на загадувањето на воздухот на локално и национално ниво; → Постигнување на значителен напредок за воспоставување на регионален систем за управување со отпад; → Имплементирање на Договорот од Париз, како и усвојување на сеопфатна стратегија за климатски промени и донесување на закон во согласност со рамката на ЕУ 2030 година.	ЦОР 6 – Чиста вода и санитација ЦОР 11 – Одржливи градови и заедници	Мерката е во согласност со целите за собирање и третман на отпадните води, вклучително и третман на нутриенти.	/	ИПА II

Мерка 8: Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад Оваа мерка ќе обезбеди воспоставување на функционален систем за регионално управување со отпад врз основа на усогласена легислатива за управување со отпад во 2021 година.	/	/	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени Препораки: → Подобрување на меѓусекторската координација и зголемување на финансиските ресурси за намалување на загадувањето на воздухот на локално и национално ниво; → Постигнување на значителен напредок за воспоставување на регионален систем за управување со отпад; → Имплементирање на Договорот од Париз, како и усвојување на сеопфатна стратегија за климатски промени и донесување на закон во согласност со рамката на ЕУ 2030 година.	ЦОР 11 – Одржливи градови и заедници ЦОР 12- Одговорна потрошувачка и производство	Мерката е во согласност со Зелената Агенда за Западен Балкан односно со целите за намалување на отпад, модерно управување со отпадот и рециклирање.	/	ИПА II
--	---	---	--	---	--	---	--------

Мерка 9: Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10 Мерката предвидува имплементација на ИТС со неколку уреди на автопат А1, (делница Табановце – Гевгелија, дел од Коридорот 10), во должина од 175 км, кои ќе собираат податоци за временските услови и загадувањето на воздухот, вклучително системи за мониторинг на емисии на стакленички гасови (GHG). Оваа мерка ќе обезбеди значително подобрување на перформансите на тековниот проток на сообраќај преку намалени доцнења поради навремено известување и	Клучен предизвик 2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании и нивна интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 14:Транспортни политики Препораки: → Зајакнување на оперативниот и административниот капацитет на инспекциските тела и развивање на капацитетот за реализирање на инспекциите за да се намалат жртвите на патната и железничката инфраструктура; → Спроведување на мерките за реформа за поврзување за железниците и отворање на пазарот на железнички транспорт, воспоставување на национален систем за континуирано собирање податоци од сообраќајни несреќи и финализирање на договори/протоколи за гранични премини кои не се	ЦОР 9 - Индустрија, иновации и инфраструктура - Употребата на ИКТ во областа на транспортот, поврзана со инфраструктурата, возилата и корисниците се подобрува на капацитетот на мрежата, мобилноста на патниците, а со тоа и економската продуктивност. Со тоа се промовира одржлива инфраструктура и индустријализација.	Мерката е во согласност со Зелената Агенда за Западен Балкан со фокус на имплементирање на Интелигентен транспортен систем со цел за зголемување на ефикасноста на транспортот и намалување на емисијата на издувни гасови. Широката употреба на дигитални технологии во системите за јавен превоз има потенцијал да ги направи поуметни, помалку загадувачки и пријателски настроени кон клиентите.	Мерката е во согласност со целите за дигитализирање на индустријата од Дигиталната стратегија на ЕУ.	WBTF (проект на Светска Банка)
---	---	---	---	--	---	---	--

пренасочување на сообраќајот. Најголемото влијание од оваа мерка се очекува да биде во зголемување на безбедноста и заштеда на времето за патување			склучени/усвоени; → Усвојување на законодавна рамка за Интелигентни транспортни системи (ИТС) и комбиниран транспорт, како и активности за да се создаде стратешка рамка за имплементирање на ИТС и основната мрежа.				
Мерка 10: Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги Целта на мерката е да се зголеми употребата на Националниот портал за е-услуги, а со тоа да се намали потребното време и трошоци на бизнисите и граѓаните во комуникацијата на дневно ниво со јавните институции.	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании, нивно вклучување во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок од упатството за политики - Да продолжи дигитализацијата на јавните услуги за деловните субјекти и граѓаните преку надградба и унапредување на користењето на е-порталите за услуги.	Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми Препораки: → Финализирање и усвојување на долгорочна ИКТ стратегија; → Зајакнување на независноста и капацитетот на регулаторот за медиумите, јавниот сервис и регулаторот за електронски комуникации.	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст ЦОР 9 - Индустрија, иновации и инфраструктура - Градењето на добра и одржлива дигитална инфраструктура промовира инклузивен раст и индустријализација а. - Порталот за е-услуги се очекува да го намали административниот и финансискиот товар не само за граѓаните, туку и	Мерката е во согласност со целите за мобилизација на истражување и иновации преку дигитализација на процесите според Европскиот Зелен Договор. Дигитализацијата преставува клучен поттикнувач за петте столба на Зелената Агенда за Западен Балкан во согласност со концептот на двојна зелена и дигитална транзиција	Мерката е во согласност со целите за дигитална трансформација и онлајн платформи кои ќе му дадат можност на бизнисот да се дигитализира како дел од Европската дигитална стратегија, како и со иницијативите за отворено дигитално општество од истата стратегија. Зајакнување на дигиталната економија и општество е во согласност и со Дигиталната Агенда на Западен Балкан.	ИПА проект „Зајакнување на е-управување во Северна Македонија“

				за бизнисите, со што ќе се зголеми ефикасноста на бизнисите.			
Мерка 11: Рационализирање на употребата на парафискалните давачки Целта на мерката е да го поедностави системот на неданочни давачки и парафискални трошоци, да ја подобри нивната транспарентност и предвидливост, а со тоа да придонесе за поповолно деловно опкружување	Клучен предизвик #2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании, нивна интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија и намалување на неформалната економија	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок од упатството за политики → Да се користи листата со мапирани парафискални давачки за да се проценат, оптимизираат и рационализираат парафискалните давачки на централно и локално ниво.	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производителите-Деловно опкружување	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст; ЦОР 9 – Индустрија, Иновации и Инфраструктура; ЦОР 16 – Мир правда и силни институции, -Промовирање на мирно и инклузивно општество за одржлив развој, овозможување пристап до правда о градење на ефективни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа. -Намалување на административно-финансиското оптоварување на компаниите и зголемување на нивната конкурентност. -Создавање поповолна	Дигитализацијата претставува клучен поттикнувач за петте столба на Зелената Агенда за Западен Балкан во согласност со концептот на двојна зелена и дигитална транзиција	Мерката е во согласност со целите за дигитална трансформација и онлајн платформи кои ќе му дадат можност на бизнисот да се дигитализира како дел од Европската дигитална стратегија, како и со иницијативите за отворено дигитално општество од истата стратегија. Зајакнување на дигиталната економија и општество е во согласност и со Дигиталната Агенда на Западен Балкан.	ИПА техничка помош преку проектот „Рационализирање на употребата на парафискалните давачки“

				средина за основање нови бизниси, што дополнително ќе ги зголеми стимулациите за претприемништво кај сите граѓани, вклучително кај младите и жените. - Дигитализација на услугите за намалување и на трошоците и на времето за деловно работење. - Зголемување на довербата во јавните институции и транспарентноста			
Мерка 12: Хибриден фонд за зелени и дигитални стартапи и иновативни мали и средни претпријатија Формирањето на овој фонд ќе овозможи диверзификација на економијата и подобрување на продуктивноста.	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании, нивно вклучување во глобалните синџири на вредност и намалување на неформалната економија	/	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производе-Деловно опкружување	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст: Се очекува мерката да ја зголеми продуктивноста на претпријатијата, како и да овозможи диверзификација на економијата и извозот кон	Оваа мерка ќе ги насочи деловните активности во согласност со Европскиот Зелен Договор со цел да се придвижи кон зелена економија, односно силна заложба на компаниите за подобрување на ефикасноста на ресурсите преку	Мерката е во согласност со целите за дигитализирање на индустријата од Дигиталната стратегија на ЕУ.	

Инвестирањето во стартап компании, ќе придонесе за нивниот развој како и зајакнување на нивната позиција на пазарот. Тоа ќе придонесе за раст и развој на самите компании, создавање на нови високоплатени работни позиции и зголемување на вработеноста.				сектори со додадена вредност.	фокусирање на циркуларната економија и намалување на загадувањето, односно движење кон нула загадување и нула отпад.		
Мерка 13: Финансиска поддршка на Роми претприемачи Оваа мерка предвидува воспоставување на соодветен фонд за промовирање на развојот на претприемништвото и за зголемување на пристапот до финансии на Роми претприемачи	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании, нивно вклучување во глобалните синџири на вредност и намалување на неформалната економија	/	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производителите-Деловно опкружување	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст	/	/	/

Мерка 14: Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош Мерката предвидува воспоставување на сеопфатен и транспарентен регистар за државна помош со цел внимателно следење на шемите за државна помош, нивната исплатливост, вклучително и зајакнување на капацитетите на Комисијата за заштита на конкуренцијата.	Клучен предизвик #2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании и нивна интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија Функционирање на пазарот на производите Деловно опкружување Поглавје 8: Политика на конкуренција	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст	/	/	/
Мерка 15: Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа Мерката предвидува	Клучен предизвик #2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании и нивна интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната	Мерката е поврзана со 4-тиот заклучок од упатството за политики: → Да се донесе сеопфатна нова Стратегија и Акциски план за формализирање на неформалната економија 2023-2025 година и да се обезбеди високо ниво на политичка	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производите Деловно опкружување Поглавје 20 – Претпријатија и индустриска политика Препорака:	ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст		Мерката е во согласност со целта за зајакнување на дигиталната економија и општество.	ИПА 2 -проект „Подобрување на условите за работа“

поедноставено пријавување на сезонската, привремената и повремениот работа во земјоделството, угостителството, туризмот, личните услуги и др. сектори со висока застапеност на неформална работа	економија	посветеност од страна на сите институции релевантни за координација и имплементација.	→ Продолжување со имплементација, оценување и обновување на Стратегијата и Акцискиот план за формализирање на неформалната економија, со посебен акцент на компонентата за деловно опкружување.				
Мерка 16: Поддршка за развој на иновациониот еко систем Предвидената мерка и нејзиното понатамошно спроведување ќе воведат механизми за поттикнување инвестиции за истражување и развој, иновационата дејност, соработката помеѓу академската заедница и индустријата и комерцијализација на иновациите. Поддршката за	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните компании и нивно вклучување во глобалните синџири на вредност и намалување на неформалната економија	/	Економски критериуми Функционирање на пазарната економија – Функционирање на пазарот на производител-Деловно опкружување	ЦОР 4 - Квалитетно образование, ЦОР 8 - Пристојна работа и економски раст и ЦОР 9 – Индустрија, Иновации и Инфраструктура - Со оваа мерка се обезбедува подобро образование, и зголемување на бројот на млади луѓе кои имаат релевантни вештини за пристойно вработување. - Инвестициите во ИП водат кон воспоставување	СТП ќе ја поттикне иновационата активност поврзана со целите на Европскиот Зелен Договор и Зелената агенда за Западен Балкан преку подобрување на пристапот до финансии за истражување и развој наменето за трансформација на економијата и олеснување на трансферот на зелените технологии.	СТП ќе ја поттикне иновационата активност поврзана со целите на Европскиот Зелен Договор и Зелената агенда за Западен Балкан преку подобрување на пристапот до финансии за истражување и развој наменето за трансформација на економијата и олеснување на трансферот на зелените технологии.	/

пристап до финансии, како и и како и развојот на иновациската инфраструктура ќе ги зголемат истражувачките активности кај високообразовните и институции применливи во индустријата.				нови бизниси и раст на постојните бизниси, создавање нови работни места, особено за младите луѓе и за високо квалификувана раб -СТП ќе го олесни пристапот до финансиските услуги и пазари на инклузивен начин; ќе придонесе за надградба на индустриите и инфраструктурите за одржливост; подобрување на истражувањето и надградба на индустриските технологии преку подобрување на трансферот на технологии.			
--	--	--	--	---	--	--	--

Мерка 17: Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија Оваа мерка ќе придонесе во забрзување на економскиот развој и трговските односи со ЕУ преку подобрување на сообразноста со здравствените, безбедносните и еколошките барања. Таа ќе го забрза хармонизирањето со законодавството на ЕУ во областа на внатрешен пазар со примарен фокус на слободно движење на стока и услуги, заштита на правата на потрошувачите и подобро регулирање на деловното функционирање.	Клучен предизвик #2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании и нивна интергација во глобалните синџири на вредности и намалување на неформалната економија	/	Поглавје 1 - Слободно движење на стоки Поглавје 3 - Право на основање и слобода на давање услуги:	ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст, ЦОР 16 – Мир, правда и силни институции – Мерката ќе придонесе за подобрување на деловното опкружување и зајакнување на економскиот рас и трговско односи со ЕУ преку подобрување на здравствените, безбедносните и еколошките стандарди. -креирање на транспарентни и ефективни институции.	/	Зајакнување на дигиталната економија и општество согласно со Дигиталната агенда на Западен Балкан.	ИПА
Мерка 18: Модернизација на постбербени технологии и процеси во	Клучен предизвик #2: Подобрување на конкурентноста на домашните	/	Поглавје 11 – Земјоделство и рурален развој Препорака:	ЦОР 2 – Нула глад ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст	Мерката е тесно поврзана со Европскиот зелен договор, каде што главните цели на	/	/

трговијата со македонските земјоделски производи Мерката има за цел зголемување на конкурентоста на земјоделскиот сектор преку спроведување на соодветни стандарди за квалитет и мерки за организирање на заеднички пазар	компани и нивно вклучување во глобалните синџири на вредност и намалување на неформалната економија		→ Усвојување на правната рамка за натамошно усогласување со ЕУ законодавството во областа на организирање на заеднички пазар		ЕУ во областа на земјоделството се да се обезбеди безбедност на храната во услови на климатски промени и загуба на биолошка разновидност, намалување на еколошкиот и климатскиот отпечаток на системот за храна на ЕУ, зајакнување на одржливоста на системот за производство на храна на ЕУ и глобална транзиција кон конкурентска одржливост т.н. "from farm to fork"		
Мерка 19: Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) Новиот даночен информациски систем (ИДИС) има за цел подобрување на оперативната	Клучен предизвик #2: Зголемување на конкурентноста на домашните компании и нивна интеграција во глобалните синџири на вредности и намалување на	/	Поглавје 16 - Оданочување Препораки: → Натамошно подобрување на даночната администрација преку ефикасно спроведување на Стратегијата за реформи во даночниот систем,	ЦОР 8 – Пристојна работа и економски раст Дигитализацијата на бизнис процесите на даночната администрација неспорно ќе придонесат за намалување на	Според Стратегијата за реформи на даночниот систем 2021-2025, цел на Приоритетот 5 – Воведување зелено оданочување, е подобрување на правната рамка во однос на	Мерката е во линија со Дигиталната агенда за Западен Балкан, во делот е-влада.	/

ефикасност на функциите на даночната администрација, зајакнување на мониторингот на усогласеноста и подобрување на услугите на даночните обврзници. Дигиталната трансформација на даночната администрација неизбежно ќе доведе до зголемување на наплатата на даноците, како и до намалување на неформалната економија, што им помага на формалните бизниси да ги зголемат своите приходи и доброволно да се усогласат.	неформалната економија		→ Развивање на интергиран ИТ даночен систем за УЈП, подобрување на усогласеноста на управувањето со ризици и понатамошно проширување на е-услугите за даночните обврзници, → Започнување ос подготвка за поставување на механизам за ефективна имплементација на автоматска размена на даночни информации со земјите членки на ЕУ во линија со Глобалните стандарди на ОЕЦД.	финансискиот товар врз бизнисите, со што средствата ќе можат да се алоцираат за зголемување на вработеноста и намалување на сиромаштијата.	зелено оданочување. Приоритетот е во линија на Зелената агенда за Западен балкан, каде овие даноци треба да растат средно- и долгорочно.		
---	------------------------	--	---	--	--	--	--

Прилог 2а. Врски помеѓу реформските мерки во областите на Програмата за економски реформи, инвестициите во областите на Економскиот и инвестицискиот план за Западен Балкан, ИПА и Единствениот список на проекти

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
Промовирање на обновливи извори на енергија	Зелена транзиција	Инвестирање во чиста енергија (обновливи извори на енергија од сонце)			ФВ Осломеј 2 и ФВ Битола	30,0
					ФВ Осломеј 3	90,0
		Инвестирање во чиста енергија (обновливи извори на енергија од вода)			Злетовица – фаза хидроцентрали	30,0
					Реновирање на хидроцентрали III фаза	27,0
		Инвестирање во чиста енергија (обновливи извори на енергија од ветер)			Ветерен парк Миравци	88,0
					Ветерен парк Богданци II	18,0
		Инвестирање во чиста енергија (модерна инфраструктура на гас со ниска емисија)			Изградба на национални гасоводи, делница Гостивар – Кичево и делница Свети Николе – Велес	22,0
		Инвестирање во чиста енергија (приклучоци за гас и електрична енергија)	Гасна интерконекција Северна Македонија - Грција	57,8	Гасна интерконекција Северна Македонија - Косово	12,0
			Електрична интерконекција Северна Македонија-Албанија	49,0	Гасна интерконекција Северна Македонија - Србија	14,0
Подобрување на енергетската ефикасност		Инвестирање во чиста енергија (модернизација на централното греење)	Централно греење во Битола	39,0		
		Инвестирање во чиста енергија (енергетска ефикасност, бран на реновирање)	Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	25,0		
			Енергетско ефикасно реновирање на студентски домови	20,0		

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ		Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување - намалување на загадувањето на водата)	Пречистителна станица за отпадни води Скопје	126,0	Водоснабдување и собирање на отпадни води II	50,0
			Водоснабдување и собирање на отпадни води	50,0	Подобрување на инфраструктурата за собирање на отпадни води во градот Скопје	9,7
					Рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во општина Кичево	10,7
					Пречистителна станица за отпадни води во општина Битола	26,6
					Пречистителна станица за отпадни води во општина Тетово	26,9
					Пречистителни станици и санација на канализациона мрежа во Велес, Штип и Веница	63,0
Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад		Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување – управување со отпад)	Проект за третман на цврст отпад (депонии) Југозападен, Југоисточен, Вардарски, Пелагониски и Полошки регион	70,0	Проект за третман на цврст отпад (депонии) Скопски регион	26,5
					Затворање на депонии, изградба на централен капацитет за управување со отпад за источниот и североисточниот регион во Свети Николе	14,0
		Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување на почвата)			Локации контаминирани со линдан во фабриката ОХИС (втор базен)	35,0

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10	Дигитална трансформација	Инвестирање во одржлив транспорт (дигитални технологии за подобрени информациски системи и безбедност на патиштата)	Проект за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан	26,2		
			Нови електронски системи за наплата долж - Коридор VIII	13,0		
Проширување на опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги		Инвестирање во дигитална иднина (подобри јавни услуги за граѓаните)			Проект за дигитална економија на Северна Македонија	30,0
Рационализирање на употребата на парафискалните давачки	Деловна окружување и намалување на неформалната економија	Зајакнување на приватниот сектор	Одговор на Ковид-19 Северна Македонија	100,0		
Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија						
Финансиска поддршка на Роми претприемачи						
Воспоставување на менаџмент информациски систем за државна помош						
Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа						
Поттикнување на соработката помеѓу академската заедница и	Истражување, развој и иновации					

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
индустријата						
Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија	Реформи за економска интеграција					
Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи	Земјоделство, индустрија, услуги	Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (земјоделство и производство на храна – одржливи модели на производство и системи за храна)	Проект за модернизација на земјоделскиот сектор	46,0		
			Програма за наводнување Северна Македонија	80,0	Злетовица - Фаза наводнување	34,7
Понатамошен развој на системот на квалификации	Образование и вештини	Инвестирање во човечки капитал (образование и вештини)	Проект за основно образование	21,5		
Зголемување на флексибилноста на пазарот на труд	Вработување и пазар на труд	Инвестирање во човечки капитал (вработување)				
Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица	Социјална заштита и вклученост	Инвестирање во човечки капитал (социјална заштита и вклученост)	Проект за подобрување на социјалните услуги	28,7		
			Проект за администрација за социјално осигурување	13,8		
Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита	Здравство	Инвестирање во човечки капитал (здравје) Инвестирање во дигитална иднина (е-здравствени услуги)	Проект за одговор на Ковид-19	90,0	Клинички центар Скопје	500,0
	Реформи на транспортниот пазар	Инвестирање во одржлив транспорт (план за одржлива урбана мобилност), Позеленување на Западен Балкан – Инвестирање во животната средина и климата (дезагадување на воздухот)	Проект за брз транзит на автобуси	70,0		
		Инвестирање во одржлив транспорт (главна транспортна мрежа)	Патен Коридор VIII Ранковце – Крива	83,0	Патен Коридор VIII, рехабилитација на делница	15,0

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
			Паланка		Куманово - Ранковце	
			Патен коридор VIII Крива Паланка - Деве Баир (граница со Бугарија)	12,5	Проект за изградба на автопат Коридор VIII (Тетово - Гостивар, Гостивар - Букојчани, Требеништа - Струга - Кафасан) и Прилеп - Битола	750,0
			Автопат Коридор VIII Гостивар – Кичево фаза I (Букојчани – Кичево)	130,0	Заедничка гранична станица Табановце	5,2
			Автопат Коридор VIII Кичево - Охрид	638,0	Железнички Коридор VIII (источен дел) дел III	405,0
			Проект за железнички коридор X	17,6	Железнички коридор VIII Кичево Лин фаза I (Кичево Струга)	426,0
			Железнички Коридор VIII (источен дел) дел I	46,4	Железнички коридор X Рехабилитација на делница Куманово - Дељадровце	50,0
			Железнички Коридор VIII (источен дел) дел II	145,0	Замена на заштитни огради по EN стандарди на автопатите на Коридорот 10	9,6
		Сеопфатна транспортна мрежа – не е вклучена во ЕИП	Проект за општински –локални патишта	70,0	Автопат клучка Стенковец - ГР Блаце	97,2
			Пат Штип – Радовиш	64,0	Патишта Прилеп – мост Ленишка река и Каменолом Маврово – Беловодица	8,0
			Пат A2 рехабилитација делница Куманово - Страцин	4,7	Поставување сигнализација на железничките премини	2,1
			Патна делница Градско - клучка Дреново како дел од	23,0	Мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници	2,7

Реформска мерка	Област од Водичот за ПЕР	Област во Економско инвестицискиот план	Инвестиции – Единствен список на проекти			
			Тековни	Планирани		
			Проект	м евра	Проект	м евра
			патниот Коридор X-г			
			Програма за национални патишта	181,0		
Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП	Управување со јавни финансии				ИТИС	8,35
			Тековни:	2.366	Планирани:	2.944
			Вкупно 5.310 милиони евра			

Прилог 4: Индикатори на резултатите на структурните реформи по области

i. УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВНИ ФИНАНСИИ						
Мерка 19	Индикатори	Базна година (2021)	2023	2025	/	/
Воспоставување на Интегриран Даночен Информациски Систем (ИДИС) во УЈП	% на процеси имплементирани во новиот Интегриран даночен информациски систем	N/A	најмалку 90%	најмалку 95%		
	% од услугите на даночните обврзници кои се дигитализирани	83%	до 95%	до 100%		
	Број на институции со кои Интегрираниот даночен информациски систем разменува податоци	15	најмалку 25%	најмалку 30%		
	% на податоци пренесени во складиште на податоци	N/A	60%	80%		
	% на успешни тестови за безбедност и безбедност на системот	N/A	50%	100%		
	% на успешни тестови на Центарот за обновување на податоци	N/A	50%	100%		
ii. ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА						
Мерка 5	Индикатори	Базна година (2018)	2022	2023	2025	/

Промовирање на обновливи извори на енергија (ОИЕ)	Удел на ОИЕ во финалната потрошувачка	18,2%	24%	26%	29%	
	Удел на ОИЕ во електричната енергија	24,8%	34%	37%	46%	
	Удел на ОИЕ во транспортот	0,1%	3%	3%	5%	
	Удел на ОИЕ во греењето и ладењето	32,2%	37%	40%	42%	
	Вкупна инсталирана моќност на ОИЕ	766,37 MW	1.087 MW	1.162 MW	1.493 MW	
Мерка 6	Индикатори	2022 - 2024	/	/	/	/
Подобрување на енергетската ефикасност	Број на издадени одобренија за енергетска контрола на згради	150				
	Број на издадени лиценци за енергетска контрола на згради	60				
	Број на издадени одобренија за енергетска контрола на големи претпријатија	70				
	Број на издадени лиценци за енергетска контрола на големи претпријатија	50				
	Софтвер МВП (платформа за следење и верификација на енергетска ефикасност)	Функционален				
	Инвестиции за енергетска ефикасност во општински јавни згради - Број на успешно завршени договори за енергетско реновирање	>50				
Мерка 7	Индикатори	Базна година (2020)	2024	2028	/	/
Воспоставување на инфраструктура за собирање и третман на отпадни води во согласност со барањата на ЕУ	Број на ПСОВ во земјата	25	27	30		
	Капацитет на ПСОВ (е.ж.)	595.000	801.000	1.607.800		
	% на население приклучено на ПСОВ	27,5	37,33	74,7		
	% на домаќинства поврзани на ПСОВ за агломерации над 10 000 е.ж.	16,8	21			
	% на домаќинства поврзани на ситем за одведување на отпадни води	68	75			
ПСОВ – Пречистителни станици за отпадни води						

	% на домаќинства со сервис за собирање на отпадни води	75	80			
Мерка 8	Индикатори	Базна година (2021)	2024	2028	/	/
Воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад	Број на регионални депонии	0	1	5		
	Број на население кое ја добива услугата	0	370.901	2.000.000		
	Број на затворени ѓубришта	0	115	1.000		
	Број на затворени нестандартни депонии	0	18	54		
	Број на подготвени планови за имплементација на шеми за проширена одговорност на производителот и циркуларна економија 2020-2030 година	0	Ќе биде определен после фазата на проценка во рамки на ИПА проектот			
iii. ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА						
Мерка 9	Индикатори	Базна година (2018)		2024	/	/
Имплементација на Интелигентен транспортен систем (ИТС) долж Коридорот 10	Намален број на сообраќајни несреќи по Коридорот 10 во %	Бр. на несреќи	% на намалување	Бр. на несреќи	% на намалување	
		67	0%	56	16,6%	
	Намален број на сообраќајни несреќи по Коридорот 10 во %	Бр. на минути	% на намалување	Бр. на минути	% на намалување	
		103	0%	85,5	17%	
Мерка 10	Индикатори	Базна година (2020)		2022	2023	2025
Проширување на	Број на регистрирани корисници на Порталот	25.000		80.000	150.000	300.000

опсегот на дигитални услуги достапни на Националниот портал за е-услуги	Број на достапни е-услуги	137	220	280	300	
	Број на апликации поднесени преку Порталот	12.200	100.000	250.000	500.000	
iv. ДЕЛОВНО ОКРУЖУВАЊЕ И НАМАЛУВАЊЕ НА НЕФОРМАЛНАТА ЕКОНОМИЈА						
Мерка 11	Индикатори	Базна година (2020)	2023	2024	/	/
Рационализирање на употребата на парафискалните давачки	Број на парафискални давачки кои се изменети	0	најмалку 50	до 100		
	Број на парафискални давачки намалени за МСП	0	Најмалку 50	до 100		
Мерка 12	Индикатори	Базна година (2021)	2022	2023	/	/
Хибриден фонд за зелени и дигитални старт-ап и иновативни мали и средни претпријатија	Обем на привлечени приватни инвестиции во Фондот	0	0	17 милиони евра		
	Број на поддржани старт-ап компании и иновативни МСП	0	1	30		
Мерка 13	Индикатори	Базна година (2021)	2022	2024	/	/
Финансиска поддршка на Роми преприемачи	Број на самовработени (нови /формализирани бизниси на Роми претприемачи) преку активноста за самовработување, отворање на нови работни места, поддршка за формализација, за регистрирани невработени лица (кумулативно)	0	50	150		
	Број на поддржани нови вработувања преку поддржани бизниси преку мерката за поволни и пристапни кредитни средства за веќе постоечки бизниси управувани од Роми (кумулативно)	0	50	150		
Мерка 14	Индикатори	Базна година (2021)	2022	2023	/	/
Воспоставување на	Воспоставен МИС за државна помош	0	1	0		

менаџмент информациски систем (МИС) за државна помош	Број на даватели на државна помош вклучени во МИС	0	0	5+ ²⁷		
	Број на шеми/програми за државна помош регистрирани во МИС	0	0	5+ ²⁸		
Мерка 15	Индикатори	Базна година (2020)	2023	2025	/	/
Воведување механизми за формализирање на неформалната работа во сектори со најголема веројатност дека постои непријавена работа	Учество/удел на неформално вработените во вкупниот број на вработени (ДЗС - АРС)	13,6%	13,0%	10,0%		
v. ИСТРАЖУВАЊЕ, РАЗВОЈ И ИНОВАЦИИ						
Мерка 16	Индикатори	Базна година (2022)	2023	2024	/	/
Поддршка за развој на иновациониот еко систем	Број на активни договори за соработка помеѓу академската заедница и приватниот сектор во областа на иновациите	0	0	10		
vi. РЕФОРМИ ЗА ЕКОНОМСКА ИНТЕГРАЦИЈА						
Мерка 17	Индикатори	Базна година (2021)	2022	2023	/	/
Зајакнување на пазарните правила во Република Северна Македонија	Подготвен нов закон	0	0	20		
	Спроведени настани за градење капацитети (обуки, работилници итн.)	0	0	5		
	Функционална единствена точка за контакт	0	0	1		
	Дигитални алатки воведени во инспекциските институции	1	1	4		

²⁷ Број на институции кои обезбедуваат/управуваат со една или повеќе програми или шеми за државна помош.

²⁸ Бројот на програми/шеми вклучени во системот. бројот не ги прикажува вистинските субјекти - корисници на државна помош бидејќи карактерот на програмските шеми варира од индивидуална до хоризонтална, регионална итн. каде што бројот на корисници е повеќе од еден.

	Развиени стандарди и услуги за мерење	/	/	5		
vii. РЕФОРМИ НА ЕНЕРГЕТСКИОТ ПАЗАР						
ix. ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ИНДУСТРИЈА И УСЛУГИ						
Мерка 18	Индикатори	Базна година (2018)	Посредна цел (2023)	2025	/	/
Модернизација на постбербени технологии и процеси во трговијата со македонските земјоделски производи	Процент на земјоделски производи кои се продаваат во согласност со стандардите за квалитет*	40	/	75		
	Процент на загуба во производството по бербата**	30	/	20		
	Очекувани нови вработувања	0	/	200 +400 нови работни места		
x. ОБРАЗОВАНИЕ И ВЕШТИНИ						
Мерка 1	Индикатори	Базна година (2020)	2021	2022	2023	2024
Понатамошен развој на системот на квалификации	Процент на ученици запишани во средно стручно образование споредено со гимназиското образование	58%-42%	60,3% - 39,7%	62%-38%	64%-36%	64%-36%
	Систем за валидација на неформалното и информалното учење	-	Пилотирање 1	Пилотирање 2	Воспоставен систем на валидација	Ефикасен систем на валидација
	Број на воспоставени регионални центри за СОО	Усвоени измени на закони	Реконструкција и трансформација на 3 училишта за СОО	Целосно функционални 3 РЦСОО	Набавка на опрема и развој на програми за 3 РЦСОО	Воспоставени нови 2 РЦСОО
	Учество во доживотно учење (лица од 25-64 години кои учествуваат во процесот на образование и обука)	2,8	3,0	3,0	3,1	3,2
	Лица кои рано го напуштаат образованието на возраст од 18 до 24 години	7,1	7,0	7,0	6,9	6,8

xi. ВРАБОТУВАЊЕ И ПАЗАР НА ТРУД						
Мерка 2	Индикатори	Базна година (2020)	2023	2025	/	/
Зголемување на флексибилноста и сигурноста на пазарот на труд	Стапка на вработеност (20-64) - ВКУПНО	59,1%	59,0%	61,0%		
	Стапка на вработеност (20-64) - МАЖИ	68,9%	69,0%	71,3%		
	Стапка на вработеност (20-64) - ЖЕНИ	49,0%	49,6%	50,0%		
	Стапка на вработеност (15+)	47,2%	48,4%	49,5%		
	Стапка на невработеност на млади лица (15-29)	26,7%	27,0%	24,0%		
	Стапка на долгорочна невработеност	12,4%	12,0%	10,0%		
xii. СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ВКЛУЧЕНОСТ						
Мерка 3	Индикатори	Базна година	2025	2026	/	/
Зајакнување на системот за социјална вклученост на ранливи категории на лица	Стапка на сиромаштија	21,8% (2020)	21%	20,5%		
	Процент на лица (0-59) кои живеат во домаќинства со многу низок интензитет на економска активност	15% ²⁹ (2020)	14,8%	14,5%		
	% на сериозно материјално обесправени лица	28,6% (2020)	-	28%		
	Број на лиценцирани услуги	69	80	100		
xiii. ЗДРАВСТВО						
Мерка 4	Индикатори	Базна година (2021)	2023	2024	/	/

²⁹https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__ZivotenStandard__LaekenIndikatorSiromastija/375_ZivStd_Mk_LaekenINTENZITET_ml.px/table/tableViewLayout2/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Подобрување на квалитетот на примарната здравствена заштита (ПЗЗ)	Намалено упатување на повисоко ниво на здравствена заштита за услуги кои може да се вршат кај избраниот лекар	-	Намалување за 10% во однос на 2019 год.	Намалување за 20% во однос на 2019 год		
	Процент на пациенти со хронични незаразни заболувања (дијабет, хипертензија и хипотироза) кои се следат на примарно ниво	0	30%	50%		
	Процент на пациенти кои извршиле превентивен преглед заради навремено откривање на болести	0	30%	60%		